

Карла Калодзі

Прыгоды
Пінокія

Карла Калодзі

Прыгоды Піножія

Пераклад з італьянскай мовы

Мінск
«Галіяфы»
2019

УДК 821.131.1-93
ББК 84(Ита)-44
К17

Перакладчык Яўген Салейчук

Мастак Андрэй Пазняк

*Пераклад з італьянскай мовы ажыццёўлены на выданні
Carlo Collodi. Le avventure di Pinocchio. Giunti Junior, Milano, 2008.*

Калодзі К.

К17 Прыгоды Пінокія : казка : для дзяцей сярэдняга школьнага ўзросту/
Карла Калодзі ; пер. з іт. Яўгена Салейчука ; маст. Андрэй Пазняк. – Мінск :
Галіяфы, 2019. – 260 с. : іл.

ISBN 978-985-7209-31-6.

«Прыгоды Пінокія» — адна з самых вядомых у свеце гісторый для дзяцей, якую перакладлі на дзясяткі моў і чытаюць на розных кантынентах. Аўтар твора — журналіст Карла Ларэнціні, больш вядомы нам пад псеўданімам «Карла Калодзі». Аповед пачынаецца словамі: «Жыў-быў...» — толькі далей гаворка ідзе не пра караля ці прынца, як бывае ў казках, а пра незвычайны кавалак дрэва, з якога майстар Джэпета выразаў марыянетку — драўляную ляльку, і даў ёй імя Пінокія. Пінокія, які мог рухацца і размаўляць, ужо з самага пачатку нарабіў клопату ўсім, хто быў вакол яго. Гарэзлівы, непаслухмяны і ўпарты, ён трапляе ў розныя непрыемныя сітуацыі, якія звычайна заканчваюцца кепска для яго. Драўляны хлопчык праходзіць доўгі і складаны шлях сталення і ўрэшце робіцца добрым, разумным і міласэрным.

УДК 821.131.1-93
ББК 84(Ита)-44

ISBN 978-985-7209-31-6

© Giunti Junior, 2008
© Салейчук Я., пераклад на беларускую мову, 2019
© Пазняк А., малюнкi, 2019
© Афармленне. ПВУП «Галіяфы», 2019

Як майстру Чарэшні, сталяру, трапіўся кавалак дрэва, што плакаў і смяўся, як дзіця.

Жыў-быў аднойчы...

— Кароль! — адразу скажуць мае маленькія чытачы. Не, дзеці, вы памыліліся, жыў-быў аднойчы кавалак дрэва.

Гэта было не нейкае там надзвычайнае дрэва, а простае палена са штабеля дроў, адно з тых, якія ўзімку кідаюць у печы і каміны, каб распаліць агонь і нагрэць пакоі.

Не ведаю, як так адбылося, але аднаго цудоўнага дня гэтае палена апынулася ў майстэрні старога сталяра, якога звалі майстар Антоніа. Але ці не ўсе называлі яго

майстар Чарэшня, бо кончык ягонага носа заўсёды быў бліскучы і цёмна-ліловы, як спелая чарэшня.

Як толькі майстар Чарэшня пабачыў гэтае палена, ён вельмі ўсцешыўся і, паціраючы ад задавальнення рукі, прамармытаў напайголаса:

— Гэтае палена трапіла мне ў час, я зраблю з яго ножку для століка.

І майстар Чарэшня ўзяў завостраную сякеру, каб абкарыць палена. Ён хацеў стукнуць сякераю ў першы раз, але знерухомеў з рукой, узнятай у паветры, бо пачуў танныя галасок, які папрасіў:

— Не бі мяне так моцна!

Уяўляеце сабе, што за выгляд быў у добрага старога майстра Чарэшні!

Разгубленымі вачыма ён агледзеў пакой, каб пабачыць, адкуль мог выходзіць галасок, і нікога не заўважыў! Ён паглядзеў пад варштатам — нікога. Паглядзеў у шафе, якая заўжды была зачыненая, — нікога. Зірнуў у кош на габлюшкі і пілавінне — нікога. Адчыніў дзверы з майстэрні, каб паглядзець яшчэ і на вуліцы, — нікога! Значыцца?..

— Я зразумеў! — сказаў ён, засмяўся і пачухаў парок. — Мне падалося. Возьмемся зноў за працу.

Ён узяў сякеру ў рукі другім разам і добра выцяў палена.

— Вой! Ты мне зрабіў балюча! — незадаволена закрычаў той самы галасок.

Гэтым разам майстар Чарэшня аслупянеў і стаў падобны да скульптуры для фантана: ад страху вочы ў яго вылезлі на лоб, рот разявіўся, а язык звесіўся да падбароддзя.

Як толькі да яго зноў вярнулася мова, ён пачаў прамаўляць, пры гэтым дрыжаў і запінаўся ад страху:

— Але адкуль быў галасок, які сказаў «вой»?.. Тут жа няма ніводнай жывой душы. Ці можа быць, каб гэты кавалак дрэва ўмеў плакаць і скардзіцца, як дзіця? Я не магу ў такое паверыць. Вось гэтае палена — кавалак дрэва для каміна, як і многія іншыя. І калі яго ўкінуць у агонь, можна згатаваць рондаль фасолі... А можа?.. Што, калі там усярэдзіне нехта схаванься? Калі нехта там хаваецца, тым горай для яго. Зараз я яму дам!

І з гэтымі словамі, ён моцна схапіў беднае палена абедзвюма рукамі і пачаў бязлітасна біць яго аб сцяну.

Потым стаў чакаць, ці не пачуецца зноў нейкі галасок. Счакаў дзве хвіліны — нічога, пяць хвілін — нічога, дзесяць хвілін — нічога!

— Я зразумеў, — сказаў ён, зрабіўшы намаганне ўсміхнуцца, і раскудлаціў свой парык. — Мабыць, галасок, які сказаў «вой», мне прымоіўся! Возьмемся зноў за працу.

А праз тое, што яго агарнуў вялікі страх, майстар паспрабаваў напяваць, каб надаць сабе адвагі.

Між тым, адклаўшы ўбок сякеру, ён узяў у рукі гэблік, каб гладка пагабляваць палена. Водзячы гэблікам сюды-туды, пачуў той самы галасок, які сказаў яму са смехам:

— Спыніся! Ты мяне казычаш!

Гэтым разам майстар Чарэшня паваліўся долу, нібыта забіты маланкай. Калі ён зноўку расплюшчыў вочы, выявілася, што ён сядзіць на падлозе, ягоны твар перакрывіўся, і нават кончык носа, які амаль заўсёды быў цёмна-ліловы, ад вялікага страху пасінеў.

2

Майстар Чарэшня дорыць кавалак дрэва свайму сябру Джэпета, які мае намер змайстраваць з яго цудоўную ляльку, што ўмела б танчыць, фехтаваць і рабіць сальта-мартале.

У гэты момант пагрукалі ў дзверы.

— Уваходзьце, калі ласка, — сказаў сталяр, не маючы моцы ўзняцца на ногі. У майстэрню ўвайшоў вельмі жвавы стары, якога звалі Джэпета. Але суседскія дзеці, калі хацелі раззлаваць яго, называлі старога мянушкай Паляндына* праз ягоны жоўты парык, які дужа нагадваў кукурузную кашу.

* Паляндына (*it.*) — назва простаї стравы (кшталту кашы), традыцыйнай у Паўночнай Італіі, якая гатавалася з кукурузнай мукі.

Джэпета быў надта запальчывы. Бяда таму, хто казаў яму: «Паляндына!» Ён адразу шалеў, і супакоіць яго было немагчыма.

— Дабрыдзень, майстар Антонія, — сказаў Джэпета. — Што гэта вы робіце на зямлі?

— Вучу мурашак лічыць.

— Пспехаў вам у гэтай справе!

— Што вас прывяло да мяне, куме Джэпета?

— Ногі. Ведаеце, майстар Антонія, я прыйшоў да вас, каб вы зрабілі мне ласку.

— Вось я, тут, гатовы служыць вам, — усклікнуў стляр, падымаючыся на калені.

— Сёння раніцай мне да галавы прыйшла адна ідэя.

— Паслухайма яе.

— Надумаў я зрабіць сабе цудоўную ляльку, але не звычайную ляльку, а драўлянага хлопчыка, які ўмеў бы танчыць, фехтаваць і рабіць сальта-мартале. З гэтым хлопчыкам я хацеў бы хадзіць па свеце, каб зарабляць сабе на кавалак хлеба і на келіх віна. Што вы пра гэта думаеце?

— Брава, Паляндына! — усклікнуў той самы галасок, які выходзіў невядома адкуль.

Пачуўшы слова «Паляндына», кум Джэпета ад злосці стаў чырвоны, як салодкі перац, і, павярнуўшыся да сталяра, сказаў раззлавана:

— Чаму вы зневажаеце мяне?

— Хто вас зневажае?

— Вы казалі мне «Паляндына»!..

— Гэта быў не я.

— Мабыць, гэта быў я! Кажу, што гэта былі вы.

— Не!

— Так!

— Не!

— Так!

Усходзячыся ўсё болей, яны ад словаў перайшлі да справы. Схапіўшыся паміж сабой, сябры драпаліся, кусаліся і лупцавалі адзін аднаго.

Калі бойка скончылася, майстар Антонія застаўся з жоўтым парыком Джэпета ў руках, а Джэпета трымаў у зубах сіваваты парык сталяра.

— Аддай мне мой парык! — крыкнуў майстар Антонія.

— А ты аддай мне мой, і тады памірымся.

І старыя, пасля таго як памяняліся сваімі парыкамі, паціснулі адзін аднаму рукі і пакляліся заставацца добрымі сябрамі на ўсё жыццё.

— Значыцца, куме Джэпета, — сказаў сталяр на знак здзейсненага прымірэння, — якая ласка вам ад мяне трэба?

— Я хацеў бы трохі дрэва, каб зрабіць майго хлопчыка, ці дасце мне якое палена?

Майстар Антонія, вельмі ўсцешаны, адразу ўзяў з варштата той кавалак дрэва, які прынёс яму гэтулькі страху. Але калі сталяр перадаваў палена сябру, яно зрабіла рэзкі штуршок, раптоўна выслізнула з рук і моцна выцяла беднага Джэпета па худых нагах.

— Ай! Гэта з такой ветласцю вы дорыце вашу рэч, майстар Антонія? Я ледзь не зрабіўся кульгавым!..

— Клянуся вам, што гэта не я!

— Тады гэта быў я!..

— Ува ўсім вінаватае гэтае дрэва...

— Я ведаю, што гэта было дрэва, але гэта вы кінулі мне яго на ногі!

— Я вам яго не кідаў!

— Хлус!

— Джэпета, не трэба зневажаць мяне, інакш я назаву вас Паляндынам!..

— Дурань!

— Паляндына!

— Асёл!

— Паляндына!

— Брыдкае малпяня!

— Паляндына!

Калі Джэпета пачуў слова «Паляндына» трэці раз, страціўшы розум, ён накінуўся на сталяра, і яны зноў пачалі мясіць і дубасіць адзін аднаго.

Напрыканцы бойкі майстар Антоніа меў на носе на дзве драпіны болей, а ў ягонага прыяцеля на пінжаку было на два гузікі меней.

Пагадзіўшыся на нічыю, яны паціснулі адзін аднаму рукі і пакляліся заставацца добрымі сябрамі на ўсё жыццё.

Тым часам Джэпета ўзяў цудоўнае палена, падзякаваў майстру Антоніа і, кульгаючы, вярнуўся дахаты.

3

*Джэпета, калі вярнуўся дахаты,
адразу пачаў рабіць драўлянага хлопчыка
і даў яму імя Пінокія.
Першыя свавольствы драўлянага хлопчыка.*

Домам Джэпета быў пакойчык у сутарэнні, святло ў які трапляла з-пад сходаў. Мэбля не магла быць больш проста: адзін благі зэдлік, адзін, не нашмат лепшы, ложка і цалкам дабіты стол. Углыбіні, на сцяне — камін з запаленым агнём. Але агонь быў намалюваны, і побач з агнём быў намалюваны гаршчочак, што весела клеткаў і выпускаў вонкі воблака пары, якая падавалася сапраўднай.

Як толькі Джэпета ўвайшоў у дом, дык адразу ўзяў інструменты і пачаў выразаць і майстраваць свайго хлопчыка.

«Як жа яго назваць? — сказаў Джэпета сам сабе. — Я назаву яго Пінокія. Гэтае імя прынясе яму шчасце. Я ведаў цэлую сям'ю Пінокія. Пінокія бацька, Пінокія матка і Пінокія дзеці, і ўсе жылі добра. Найбагацейшы з іх прасіў міласціну».

Прыдумаўшы імя свайму драўлянаму хлопчыку, стары пачаў старанна працаваць. Напачатку выразаў яму валасы, потым лоб, пасля вочы.

Як толькі Джэпета зрабіў вочы, уявіце сабе ягонае здзіўленне, калі ён заўважыў, што вочы рухаюцца і дужа ўважліва глядзяць на яго.

Джэпета ледзь не зрабілася блага, і ён сказаў з крыўдаю: — Драўляныя вочкі, чаму вы глядзіце на мяне?

Але адказу не было.

Пасля вачэй ён зрабіў нос. Але нос адразу ж пачаў расці, і рос, рос, рос, зрабіўшыся за лічаныя хвіліны на-сішчам.

Бедны Джэпета стаміўся абразаць яго. Але чым болей ён абразаў і падкарочваў яго, тым болей той нахабны нос даўжэў.

Пасля носа ён зрабіў яму рот, але не паспеў яшчэ скончыць, як рот адразу пачаў смяцца і кпіць з яго.

— Перастань смяцца! — сказаў пакрыўджана Джэпета. Але здавалася, што ён звяртаўся да сцяны.

— Перастань смяцца, паўтараю табе! — крыкнуў ён пагрозліва.

Тады рот перастаў смяцца, але высалапіў язык.

Джэпета, каб не псаваць сабе настрою, зрабіў выгляд, што нічога не заўважыў, і працягваў працаваць.

Скончыўшы выказаць рот, ён зрабіў падбароддзе, тады шыю, плечы, живот і рукі.

Як толькі Джэпета зрабіў рукі, адразу адчуў, што ў яго з галавы знялі парык. Ён узняў галаву ўгару і пабачыў свой жоўты парык у руках лялькі.

— Пінокія! Зараз жа аддай мой парык!

А Пінокія, наадварот, замест таго каб аддаць парык, насунуў яго сабе на галаву, схваўшыся ў ім амаль напалову. Ад гэтых нахабных і здзеклівых манераў Джэпета зрабіўся такі сумны і маркотны, якім ніколі не быў у сваім жыцці, і, павярнуўшыся да Пінокія, сказаў:

— Дураслівец ты! Цябе яшчэ не скончылі рабіць, а ты пачынаеш выказваць непавагу да свайго бацькі! Дрэнна, хлопчык мой, дрэнна!

Ён выцер слязу.

Засталося зрабіць толькі ногі.

Калі Джэпета скончыў рабіць ногі, ён адчуў штурхель у кончык свайго носа.

«Я заслужыў яго! — сказаў тады Джэпета сабе. — Трэ было думаць напачатку! Цяпер позна!»

Потым ён узяў драўлянага хлопчыка пад пахі і паставіў яго на падлогу, каб навучыць хадзіць.

Пінокія меў здранцвелья ногі і не ўмеў рухацца, і Джэпета вёў яго за руку, каб той навучыўся рабіць крокі: адзін за адным.

Калі ногі ўжо слухаліся, Пінокія пачаў хадзіць і бегаць па пакоі самастойна. Урэшце ён праслізнуў у дзверы, выскачыў на вуліцу і даў драла.

А бедны Джэпета пабег за хлопчыкам, не маючы моцы дагнаць яго. Бо гэты гарэза Пінокія скакаў нібы той заяц і грукатаў сваімі драўлянымі ступакамі па бруку так, як грукочуць дваццаць пар драўляных сялянскіх чаравікаў.

— Хапай яго! Хапай яго! — крычаў Джэпета.

Але людзі, пабачыўшы драўлянага хлопчыка, які бег, як арабскі скакун, спыняліся, зачаравана гледзячы на яго,

і смяяліся, смяяліся, смя-
яліся так, што немагчыма
нават уявіць сабе.

Урэшце, і на шчасце,
з'явіўся паліцыянт. Пачуў-
шы ўвесь гэты галас і мяр-
куючы, што гаворка ідзе
пра жарабя, якое выдралася
з рук гаспадара, ён адваж-
на спыніўся пасярод вуліцы,
шырока расставіў ногі, з ра-
шучым намерам спыніць
жарэбчыка і перашкодзіць
большым няшчасцям.

Пінокія, калі пабачыў
здалёк паліцыянта, што
перагарадзіў усю вуліцу, ха-
цеў быў праскочыць у яго
паміж ног, ды спудлаваў.

Паліцыянт, не зварух-
нуўшыся з месца, схапіў
яго за нос (гэта быў праз-
мерна доўгі нос, які, зда-

валася, быў адумысна зроблены на тое, каб за яго хапаліся паліцыянты) і вярнуў Пінокія ў рукі Джэпета. Той дзеля навукі адразу хацеў добра надраць яму вушы. Але ўявіце сабе ягоны стан, калі ён не здолеў іх знайсці! Выразаючы драўлянага хлопчыка, ён так захапіўся працай, што забыўся зрабіць вушы!

Тады ён узяў Пінокія за каўнер і, пакуль вёў яго назад, казаў яму, пагрозліва хітаючы галавой:

— Хадзем дадому. Калі мы будзем удома, не сумнявайся, што дастанеш ад мяне!

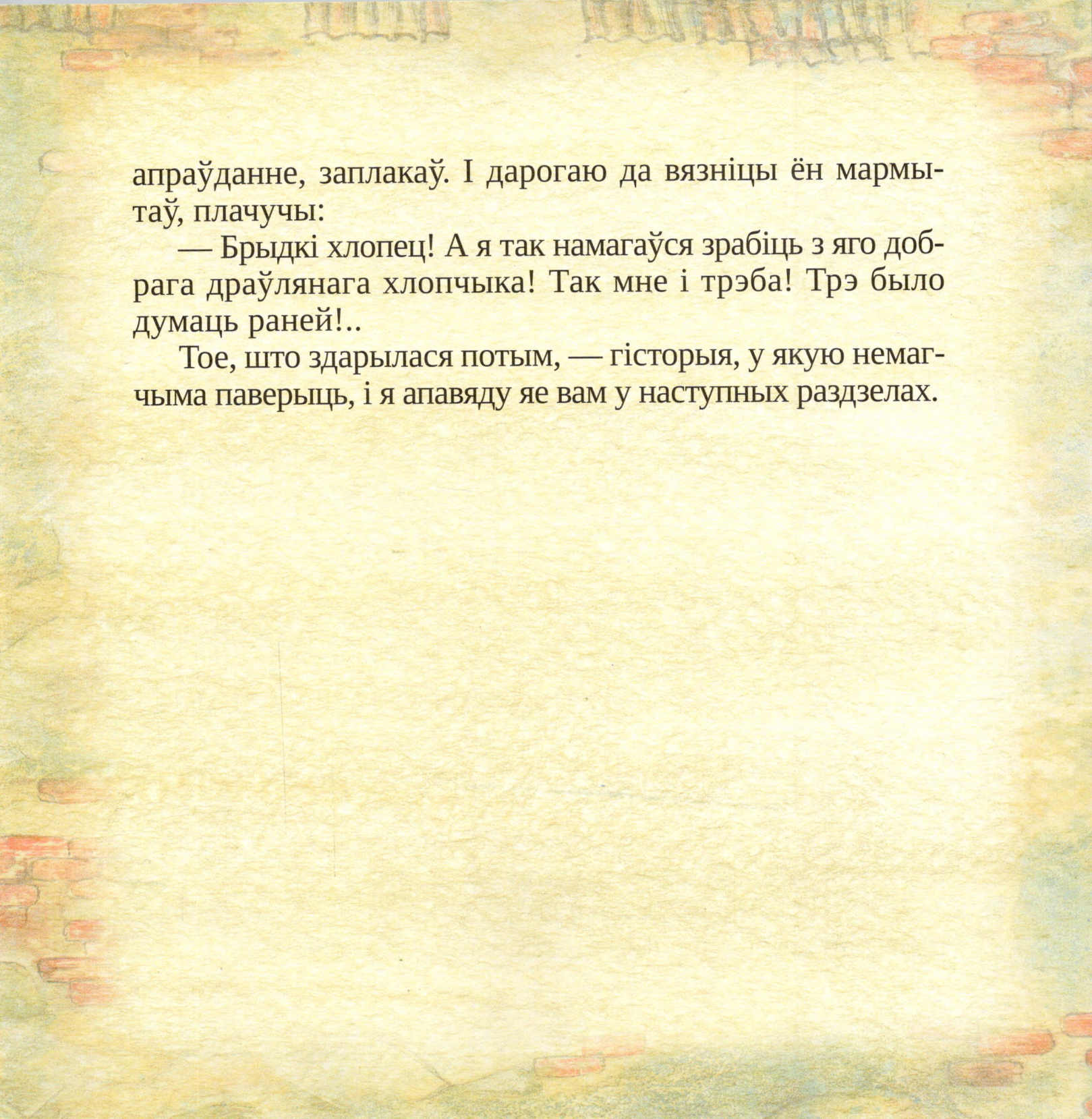
Пасля гэтых пагроз заў Пінокія ўпаў на зямлю і не хацеў болей ісці. Тым часам цікаўныя і разявакі пачалі спыняцца вакол і ўтварыўся натоўп.

— Бедны драўляны хлопчык! — казалі адныя. — Ён мае рацыю, што не хоча вяртацца дадому! Хто ведае, як яго збівае гэты грубіян Джэпета!..

А іншыя дадавалі злосна:

— Гэты Джэпета выглядае шляхетным чалавекам! Але з дзецьмі ён сапраўдны тыран! Калі бедны драўляны хлопчык трапіць яму ў рукі, ён разаб'е яго на кавалкі!..

У выніку паліцыянт вызваліў Пінокія, а ў вязніцу павёў беднага Джэпета, які, не маючы што сказаць у сваё

апраўданне, заплакаў. І дарогаю да вязніцы ён мармы-
таў, плачучы:

— Брыдкі хлопец! А я так намагаўся зрабіць з яго доб-
рага драўлянага хлопчыка! Так мне і трэба! Трэ было
думаць раней!..

Тое, што здарылася потым, — гісторыя, у якую немаг-
чыма паверыць, і я апавяду яе вам у наступных раздзелах.

4

Гісторыя пра сустрэчу Пінокія з Цвыркуном-Гаваруном, з якой вынікае, што дрэнныя дзеці не любяць слухаць парады тых, хто ведае болей за іх.

Такім чынам, скажу вам, дзеці: у той час, калі бедны Джэпета без віны быў адпраўлены ў вязніцу, гэты вісус Пінокія, унікнуўшы лапаў паліцыянта, даў цягу праз палі, каб хутчэй дабрацца дадому. Ён бег апантана, скакаў з высокіх адхонаў праз цярновыя зараснікі і канавы, поўныя вады, рыхтык як гэта робіць казлянё альбо зайчанё, калі ўцякае ад паляўнічых. Калі ён дапяў да хаты, дык знайшоў дзверы на вуліцу незамакнёнымі. Хлопчык штурхнуў іх, зайшоў і, як толькі засунуў засаўку, пляснуўся на падлогу ды ўздыхнуў з палёгкай.

Але задавальненне працягвалася нядоўга, бо ён пачуў, што ў пакоі нехта рабіў так:

— Цвір-цвір-цвір!

— Хто тут? Хто мяне кліча? — запытаўся Пінокіа злякана.

— Гэта я!

Пінокіа павярнуўся і пабачыў вялікага Цвыркуна, які паволі ўздымаўся ўгару па сцяне.

— Скажы мне, Цвыркун, а хто ты?

— Я Цвыркун-Гаварун і жыву ў гэтым пакоі болей за сто гадоў.

— Але цяпер гэта мой пакой, — сказаў драўляны хлопчык, — і калі хочаш зрабіць мне прыемнае, ідзі адсюль і не вяртайся назад.

— Я не пайду адсюль, — адказаў Цвыркун, — пакуль не скажу табе адну вялікую праўду.

— Кажы мне яе, і хутчэй!

— Бяда тым дзецям, якія бунтуюцца супраць сваіх бацькоў і якія паводле сваіх прыхамацяў пакідаюць бацькоўскі дом! Яны ніколі не будуць мець дабра ў гэтым свеце. І раней ці пазней яны будуць горка шкадаваць.

— Стракачы, стракачы, мой Цвыркуне, як табе даспадобы. Але я ведаю, што заўтра на досвітку ўцяку адсюль, бо, калі я застануся тут, са мной здарыцца тое, што здараецца з усімі іншымі дзецямі. Інакш кажучы, мяне выправяць

у школу і — ці дабром, ці гвалтам — мяне змусяць вучыцца. А я, скажу табе пад сакрэтам, не збіраюся вучыцца. Мне болей падабаецца бегаць за матылямі і залазіць на дрэвы, каб збіраць птушанятаў з гнёздаў.

— Бедны дурань! Але ты не ведаеш, што калі будзеш так чыніць, дык станешся сапраўдным вялікім аслом і ўсе будуць пагарджаць табой.

— Змоўкні, Цвыркунішча, са сваімі дрэннымі прадказаннямі! — закрычаў Пінокія.

Але Цвыркун, цярплівы і разумны, як заўжды, замест таго каб засмуціцца ад гэтага грубіянства, працягваў тым самым тонам:

— А калі табе не падабаецца ісці ў школу, чаму б табе не навучыцца нейкаму рамяству, каб сумленна зарабляць сабе на кавалак хлеба?

— Хочаш ведаць, што я табе на гэта скажу? — адказаў Пінокія, які пачаў страчваць цярплівасць. — Сярод усіх рамястваў свету ёсць толькі адно, якое сапраўды мне даспадобы.

— І што гэта за рамяство?

— Гэта есці, піць, спаць, забаўляцца і ад ранку да вечара весці бадзяжнае жыццё.

— Да твайго ведама, — сказаў Цвыркун-Гаварун са сваім заўсёдным спакоем, — усе, хто займаюцца такім рамяством, заканчваюць альбо ў шпіталі, альбо ў вязніцы.

— Глядзі, Цвыркунішча, прадвеснік нягоды, калі ты раззлуеш мяне, бяда табе!

— Бедны Пінокія, мне шкада цябе!

— Чаму ты мяне шкадуеш?

— Бо ты лялька і, што яшчэ горай, у цябе драўляная галава.

Пасля гэтых апошніх слоў Пінокія, раз’юшаны, ускочыў, схапіў з лаўкі драўляны малаток і шпурнуў яго ў Цвыркуна-Гаваруна. Можа, ён і не хацеў трапіць у яго, але, на бяду, пацэліў яму акурат у галаву так, што бедны Цвыркун толькі выдыхнуў: «Цвір-цвір-цвір», — і застаўся там, раздушаны і прылеплены да сцяны.

5

Пінокія хоча есці і шукае яйка, каб зрабіць з яго яечню. Але ў найцудоўнейшы момант ягоная яечня вылятае ў акно.

Тым часам пачыналася шарая гадзіна, і Пінокія, прыгадаўшы, што ён нічога не еў, адчуў у страўніку скуголенне, якое дужа нагадвала апетыт.

Але апетыт у дзяцей прыходзіць хутка, і за колькі хвілін апетыт перайшоў у голад, а голад імгненна ператварыўся ў воўчы голад — такі, што кроіць, як нож.

Бедны Пінокія адразу пабег да агменю, дзе булькатаў гаршчочак, і хацеў зняць з яго накрыўку, каб паглядзець, што там можа быць усярэдзіне. Але гаршчочак быў намаляваны на сцяне. Уяўляеце сабе, што адбылося з Пінокія? Ягоны нос, які і дагэтуль ужо быў доўгі, стаў яшчэ даўжэйшы, прынамсі на чатыры пальцы.

Тады ён абабег увесь пакой, каб праверыць усе скрыні, усе закуткі ў пошуках хоць бы кавалачка хлеба, хоць бы скрыліка сухара, скарыначкі, косткі, што засталася ў сабакі, трохі заплеснелай кукурузнай кашы, косткі ад рыбы, косткі ад чарэшні, наагул нечага, каб пажаваць. Але ён не знайшоў нічога, зусім нічога, зусім-зусім нічога.

А тым часам голад усё большаў і большаў, і бедны Пінокія не меў іншай палёгкі, як пазяхаць. І ён пазяхаў так шырока, што кожнага разу ягоны рот разяўляўся ажно да вушэй. І пасля пазяханняў хлопчык сплёўваў і адчуваў, што ягоны страўнік зараз выверне вонкі.

Тады ён у распачы заплакаў і сказаў:

— Цвыркун-Гаварун меў рацыю. Я зрабіў дрэнна, што пайшоў супраць свайго таты і ўцёк з дому. Каб тата быў тут, я цяпер не паміраў бы ад пазяхання. О! Якая дрэнная хвароба гэты голад!

Тут раптам яму здалося: на купе смецця ён бачыць нешта круглае і белае, што надта нагадвае курынае яйка. Пінокія імгненна зрабіў вялікі скачок і схапіў круглы прадмет. Гэта сапраўды было яйка.

Радасць драўлянага хлопчыка немагчыма апісаць: уявіць яе яшчэ трэба ўмець. Яму здавалася, што гэта сон.

Ён круціў гэтае яйка ў руках, гладзіў, цалаваў яго і, цалуючы, казаў:

— І як жа мне цяпер прыгатаваць яго? Зрабіць з яго яечню?.. Не, лепей прыгатую яго ўсмятку! Ці не было б смачней падсмажыць яго на патэльні? Ці, наадварот, згатаваць яго так, каб можна было выпіць? Не, будзе хутчэй, калі я прыгатую яго ў талерцы альбо на патэльні. Я дужа хачу з’есці яго!

І ён паставіў патэльнію на жароўню з распаленымі гарачымі вуглямі, замест алею ці масла наліў трохі вады. І калі вада пачала выпарвацца — бац!.. — пабіў шкарлупінне і перакуліў яйка на патэльнію.

Але замест бялка і жаўтка вонкі выскачыла куранятка — вельмі вясёлае і ветлае, якое, зрабіўшы прыгожы рэверанс, паведаміла:

— Шчыры дзякуй, сіньёр Пінокія, ты пазбавіў мяне цяжкай працы разбіваць шкарлупінне! Да пабачэння, усяго добрага і прывітанне ўсім хатнім!

Прасакатаўшы гэта, куранятка распасцерла крылы і вылецела праз адчыненае акно. Яно паляцела прэч і знікла з вачэй.

Бедны драўляны чалавечак застаўся на месцы як зачараваны, з нерухомымі вачыма, з разяўленым ротам і з яечным шкарлупіннем у руках.

Аднак, ачомаўшыся ад першай разгубленасці, ён пачаў плакаць, галасіць, тупаць па зямлі нагамі ад распачы. Ён плакаў і паўтараў:

— Але ж Цвыркун-Гаварун меў рацыю! Каб я не ўцёк з дому і каб мой тата быў тут, я цяпер не канаў бы ад голаду! О! Якая дрэнная хвароба гэты голад!..

А ягоны жывот працягваў бурчэць, як ніколі, і хлопчык не ведаў, што рабіць, каб супакоіць яго. Таму Пінокія пастанавіў пайсці з дому і выправіцца ў бліжэйшую вёску, у спадзяванні знайсці некага, хто б злітаваўся і падаў бы яму крыху хлеба.

6

*Пінокіа заснуў, паклаўшы ногі на жароўню,
і наступнай раніцай прагнуўся з абсмаленымі нагамі.*

На вуліцы была жахлівая цёмная ноч. Вельмі моцна грукатаў пярун, маланка бліскала так, нібыта неба ахапіў агонь. Шалёна скавытаў халодны, рэзкі вецер, які ўздымаў вялізныя аблогі пылу і рыпеў дрэвамі на ўсю акругу. Пінокіа надта лякаўся грымотаў і маланкі, але ж голад быў мацнейшы за страх. Таму, прычыніўшы дзверы ў дом, ён пабег з такой хуткасцю, што за сотню скачкоў, з высалапленым языком і задыханы, як той ганчак на ловах, дапяў да вёскі.

Але навокал было цёмна і пустынна: крамы зачыненыя, дзверы ў дамах зачыненыя, вокны зачыненыя, і на вуліцы не бегаў ніводны сабака. Здавалася, што вёска вымерла.

Тады ад голаду і адчаю Пінокія ўчапіўся за званочак на адным доме і пачаў працягла званіць, прамаўляючы пра сябе: «Нехта ды вызірне».

Сапраўды, высунуўся нейкі стары з начным каптуром на галаве і раздражнёна гукнуў:

— Што вы хочаце ў гэткі час?

— Ці не будзеце вы так ласкавыя даць мне крыху хлеба?

— Пачакай мяне тут, я неўзабаве вярнуся, — адказаў стары. Ён вырашыў, што мае справу з адным з тых неразважных вулічных хлапчукоў, якія забаўляюцца, звонячы ўначы ў дамы, каб назаліць добрым людзям, што спакойна адпачываюць.

За палову хвілінкі акно зноў адчынілася, і голас таго самага старога паклікаў Пінокія:

— Падыдзі пад акно і падстаў капялюш.

Пінокія, які яшчэ не меў капелюша, наблізіўся і адчуў, што на яго вылілася вялізная колькасць вады, якая намачыла яго цалкам, з галавы да ног, нібы вазон засохлай герані.

Ён вярнуўся дадому мокры, як кураня, зусім стомлены і галодны. І праз тое, што ў яго не было болей моцы

стаяць, хлопчык сеў, паклаўшы мокрыя і брудныя ногі над жароўняй, поўнай распаленага вуголля.

І так заснуў. Пакуль ён спаў, ягонья ногі, зробленыя з дрэва, загарэліся і патроху, патроху пачалі асмальвацца і пераўтварацца ў попел.

А Пінокія працягваў спаць і храпці, быццам гэта былі не ягонья ногі. Урэшце на досвітку ён прачнуўся, бо нехта пагрукаў у дзверы.

— Хто там? — спытаў ён, пазяхаючы і праціраючы вочы.

— Гэта я, — пачуў ён голас.

Гэта быў голас Джэпета.

7

*Джэпета вяртаецца дадому і аддае Пінокіа
сняданак, які прынёс сабе.*

Бедны Пінокіа, які меў заспанья вочы, яшчэ не заўважыў, што ягоныя ногі абсмаліліся. Як толькі ён пачуў голас свайго бацькі, саскочыў з зэдліка, каб пабегчы і адсунуць засаўку. Але замест гэтага пасля двух ці трох няўпэўненых крокаў ён з грукатам упаў, расцягнуўшыся на падлозе. Гук ад удару аб падлогу быў такі, нібыта гэта зваліўся мех з апалонікамі з пятага паверха.

— Адчыні мне! — крычаў тым часам на вуліцы Джэпета.

— Татачка мой, я не магу, — адказаў драўляны хлопчык з плачам, качаючыся на падлозе.

— Чаму ты не можаш?

— Бо ў мяне з'елі ногі.

— Хто іх з'еў?

— Кот, — сказаў Пінокія. Бо ён бачыў перад сабой ката, які бавіўся, перакотваючы пярэднімі лапкамі пілавінне.

— Адчыні мне, кажу табе! — паўтарыў Джэпета. — Калі не адчыніш, як увайду ў дом, я табе дам ката!

— Я не магу падняцца, паверце мне! О, няшчасны я! Няшчасны я, бо мне давядзецца ўсё жыццё поўзаць на каленах!..

Джэпета, падумаўшы, што ўсё гэтае скуголенне — чарговыя выбрыкі драўлянага хлопчыка, вырашыў пакласці ўсяму гэтаму канец. Ён ускараскаўся па сцяне і пралез у дом праз акно.

Напачатку ён хацеў правучыць дурасліўца. Але калі пабачыў Пінокія, які ляжаў на падлозе і сапраўды быў без ног, адчуў жаль і адразу падхапіў хлопчыка на рукі, пачаў бясконца цалаваць і лашчыць яго. Са слязьмі, што сцякалі па шчоках, сказаў яму:

— Пінокія мой! Як жа ты абсмаліў ногі?

— Я не ведаю, тата, але паверце, што гэта была жахлівая ноч, і я запамню яе на ўсё жыццё. Грымела, бліскала, а я быў такі згаладнелы, і тады Цвыркун-Гаварун сказаў мне: «Табе будзе дрэнна, ты быў кепскі і ты гэта заслужыў». — А я яму: «Глядзі, Цвыркун!» — А ён мне кажа: «Ты лялька і ў цябе драўляная галава», і я кінуў у яго

драўляны малаток, і ён сканаў, але тое была ягоная віна, бо я не хацеў яго забіваць, бо я паставіў маленькую патэльнію на распаленае вуголле жароўні, але кураня выскачыла і сказала: «Да пабачэння вам... і прывітанне ўсім хатнім», — а голад усё павялічваўся, і таму той стары ў начным каптуры высунуўся з акна і гукнуў мне: «Стань пад акном і падстаў капялюш», і я з гэтай балеей вады, што вылілася мне на галаву: бо папрасіць трохі хлеба гэта ж не сорамна, праўда, я адразу вярнуўся дадому, і праз тое, што мне ўвесь час хацелася есці, я паклаў ногі на жароўню, каб падсушыць іх, і вярнуліся вы і знайшлі мяне там абсмаленным, а я ўсё яшчэ галодны, а ног у мяне болей няма! А-а-а-а!..

І бедны Пінокіа пачаў плакаць і галасіць так моцна, што яго было чуваць за пяць кіламетраў адгэтуль.

Джэпета, які з гэтай бязглуздай прамовы зразумеў толькі адну рэч — тое, што драўляны хлопчык проста канаў з голаду, — выцягнуў з торбы тры грушы, працягнуў іх Пінокіа і сказаў:

— Гэтыя тры грушы былі маім сняданкам, але я ахвотна аддам іх табе. З'еш на здароўе.

— Калі хочаце, каб я іх з'еў, будзьце ласкавыя, абярыце іх.

— Абабраць? — усклікнуў Джэпета здзіўлена. — Ніколі не даў бы веры, хлопчык мой, што ты такі натурысты і такі гідлівы. Дрэнна! У гэтым свеце трэба з маленства прывычайвацца есці ўсё, бо ніколі невядома, што можа здарыцца. А здараецца рознае!

— Вы кажаце добра, — дадаў Пінокія, — але я ніколі не з’ем садавіну, пакуль яна не будзе абабраная, я трываць не магу лупіны.

І гэты добры чалавек Джэпета выцягнуў ножык, узброіўшыся святой цярпліваасцю, абабраў тры грушы і паклаў лупіны на край стала.

Калі Пінокія змалоў першую грушу за абедзве шчакі, ён хацеў быў выкінуць абгрызак. Але Джэпета затрымаў ягоную руку і сказаў:

— Не выкідвай яго, у гэтым свеце ўсё можа прыдацца.

— Але я насамрэч не ем абгрызкі! — усклікнуў драўляны хлопчык, узвіўшыся, нібы тая гадзюка.

— Хто ведае! Рознае здараецца! — паўтарыў Джэпета без раздражнёнасці.

У выніку тры абгрызкі, замест таго каб быць выкінутыя праз акно, былі пакладзеныя на край стала да лупінаў.

З’еўшы, ці, лепей сказаць, пракаўтнуўшы тры грушы, Пінокія працягла пазяхнуў і сказаў, румзаючы:

— Я ўсё адно галодны!

— Але я, хлопчык мой, болей нічога не маю, каб даць табе.

— Зусім нічога-нічога?

— Тут ёсць толькі гэтыя лупіны і гэтыя абгрызкі ад груш.

— Нічога не паробіш, — сказаў Пінокія, — калі няма нічога іншага, я з’ем лупінку.

І ён пачаў жаваць. Напачатку трохі крывіў рот, але потым, адну за адной, адным махам заглынуў усе лупінкі, а пасля лупінак таксама і абгрызкі. І калі з’еў усё гэта, задаволена папляскаў рукамі па жываце і сказаў усцешана:

— Цяпер я пачуваюся добра!

— Вось бачыш, — заўважыў Джэпета, — я меў рацыю, калі казаў табе, што нельга быць такім манерным і далікатным. Дарагі мой, ніхто ніколі не ведае, што можа здарыцца ў гэтым свеце. А здараецца рознае!..

8

*Джэпета робіць Пінокіа новыя ногі і прадае
свой пінжак, каб набыць яму лемантар.*

Як толькі драўляны хлопчык суняў голад, адразу пачаў наракаць і плакаць, бо ён хацеў пару новых ног.

Але Джэпета, каб пакараць за свавольства, пакінуў яго плакаць і адчайвацца да поўдня. Потым ён сказаў Пінокіа:

— А навошта табе перарабляць ногі? Напэўна, каб я зноў пабачыў, як ты ўцякаеш са свайго дому?

— Абяцаю вам, — сказаў драўляны хлопчык, румзяючы, — што я ад сёння і назаўжды буду паслухмяным.

— Усе дзеці, — адказаў Джэпета, — калі хочуць нечага дамагчыся, так кажуць.

— Я абяцаю вам, што пайду ў школу, вывучуся і вы будзеце ганарыцца мной.

— Усе дзеці, калі хочуць нечага дамагчыся, паўтараюць тую самую гісторыю.

— Але я не такі, як усе дзеці! Я лепшы за ўсіх і заўсёды кажу праўду. Я абяцаю вам, тата, што навучуся якому рамяству і буду суцяшэннем і падтрымкай вам у старасці.

Джэпета хоць і меў надта суворы твар, але ягоныя вочы былі поўныя слёз, а сэрца пакутвала ад выгляду беднага Пінокія ў такім становішчы, якое выклікае шкадаванне. Ён не сказаў болей ні слова, але абраў інструмент і два кавалачкі сухога дрэва і з вялікай стараннасцю ўзяўся за працу.

І меней чым за гадзіну ногі былі зробленыя. Дзве спрытныя, сухарлявыя нагі. Здавалася, што яны былі выштукаваныя геніяльным майстрам.

Тады Джэпета сказаў ляльцы:

— Заплюшчы вочы і спі!

І Пінокія заплюшчыў вочы і зрабіў выгляд, што спіць. А пакуль ён удаваў спячага, Джэпета распусціў трохі клею ў яечнай шкарлупіне і прымацаваў яму абедзве нагі на месца. І прымацаваў іх так добра, што нельга было нават заўважыць, у якім месцы яны злепленыя.

Як толькі драўляны хлопчык заўважыў, што мае ногі, ён падскочыў на стале, на якім ляжаў, угору і пачаў бясконца перабіраць нагамі і куляцца, быццам звар'яцеў ад вялікай радасці.

— Каб аддзячыць вам за тое, што вы зрабілі для мяне, — сказаў Пінокія свайму тату, — я хачу зараз жа пайсці ў школу.

— Малайчына, хлопчык!

— Але каб пайсці ў школу, мне трэба хоць нейкую вопратку.

Бядак Джэпета не меў у кішэні нават чантэзіма* і зрабіў хлопчыку гарнітурчык з паперы ў кветкі, пару ботаў з кары дрэва і каптур з хлебнага мякішу.

Пінокія адразу пабег паглядзець на сябе да балеі, напоўненай вадой, і застаўся такі задаволены сабой, што сказаў з пыхаю:

— Я падобны да сапраўднага сіньёра!

— Сапраўды, — пагадзіўся Джэпета. — Толькі запомні: не прыгожая вопратка робіць сіньёрам, але чыстая.

— Дарэчы, — дадаў драўляны хлопчык, — каб пайсці ў школу, мне яшчэ не стае адной рэчы, нават не стае найгалоўнейшага.

— Менавіта?

— Мне не стае лемантара.

— Твая праўда, але як жа табе займець яго?

— Гэта надта проста: вы пойдзецце ў кнігарню і набудзецце яго.

* Чантэзіма (*im.*) – дробная манета.

— А грошы?

— У мяне іх няма.

— Таксама і ў мяне, — дадаў добры стары і зрабіўся маркотны.

І Пінокія, хоць ён і быў дужа вясёлы хлопчык, таксама замаркоціўся, бо бяда, калі гэта сапраўдная бяда, зразумелая ўсім, нават дзецям.

— Нічога не паробіш! — усклікнуў Джэпета, раптам устаўшы на ногі. Ён уздзеў старую куртку з мультану*, усю падраную і залатаную, і выбег з дому.

Неўзабаве Джэпета вярнуўся. І калі вярнуўся, у руцэ трымаў лемантар. Але на старым болей не было курткі. Бедны чалавек ужо не меў вопраткі, а на вуліцы падаў снег.

— А дзе куртка, тата?

— Я прадаў яе.

— Чаму вы яе прадалі?

— Бо мне было горача.

Пінокія адразу зразумеў гэты адказ і, не ў стане стрымаць імпульс свайго сэрца, кінуўся на шыю Джэпета і пачаў цалаваць ягоны твар.

* Мультан – баваўняная тканіна з начосам.

*Пінокіа прадае лемантар,
каб пайсці паглядзець тэатр лялек.*

Калі снег перастаў сыпаць, Пінокіа са сваім цудоўным новым лемантаром пад пахаю пайшоў у школу. Пакуль ён ішоў, прыдумляў у сваёй маленькай галаве тысячы ідэй, будаваў тысячы паветраных замкаў, адзін лепшы за другі, і казаў сам сабе:

— Сёння ў школе я хачу адразу навучыцца чытаць, потым, заўтра, я навучуся пісаць, а паслязаўтра — навучуся лічыць. Тады са сваім спрытам я зараблю шмат грошай, і з першых грошай, якія прыйдуць да маёй кішэні, я адразу ж набуду майму тату прыгожую суконную куртку. Але што я кажу — суконную! Я хачу набыць яму ўсё срэбнае і залатое, і з дыяментавымі гузікамі. Бедны чалавек сапраўды заслужыў гэта, бо, каб набыць мне кнігі і даць адукацыю, у выніку сам застаўся без курткі... у такі холад! Толькі таты здольныя на гэтакія ахвяры!..

Пакуль Пінокіа так казаў, вельмі расчулена, яму зда-лося, што ўдалечыні ён чуе гукі дудачак і грукат вялікіх барабанаў: пі, пі, пі, бум, бум, бум.

Ён спыніўся і пачаў прыслухоўвацца. Гэтыя гукі да-ляталі з глыбіні доўгай папярочнай вуліцы, якая вяла да маленькага мястэчка, збудаванага на беразе мора.

— Што гэта за музыка? Шкада, што я мушу ісці ў шко-лу, інакш...

І ён спыніўся ў нерашучасці. У кожным разе неаб-ходна было абраць: альбо ісці ў школу, альбо слухаць дудачкі.

— Сёння я пайду слухаць дудачкі, а заўтра — у школу. Каб пайсці ў школу, заўсёды ёсць час, — сказаў урэшце гэты гарэза, сцепануўшы плячыма.

Збочыўшы на папярочную вуліцу, ён пабег. Чым бо-лей ён бег, тым болей выразна чуў гукі дудачак і грукат вялікіх барабанаў: пі, пі, пі, бум, бум, бум, бум.

І вось ён апынуўся пасярод пляца, поўнага людзей, якія тоўпіліся вакол вялікага драўлянага збудавання з раз-маляванай у розныя колеры заслонай.

— Што гэта за будынак? — запытаўся Пінокіа ў хлоп-чыка, які быў з гэтага мястэчка.

— Чытай шыльду — і даведаешся.

GRAN TEATRO del BURATTINI

— Я ахвотна прачытаў бы, але менавіта сёння я не ўмею чытаць.

— Малайчына, асёл! Тады я прачытаю табе. Дык ведай, што на гэтай шыльдзе чырвонымі, як агонь, літарамі напісана: ВЯЛІКІ ТЭАТР ЛЯЛЕК.

— Ці даўно пачалася імпрэза?

— Зараз пачынаецца.

— І колькі каштуе ўваход?

— Чатыры сольда*.

Пінокіа ажно дрыжэў ад цікаўнасці. Згубіўшы ўсялякую стрыманасць, не саромяючыся, ён запытаў хлопчыка, з якім размаўляў:

— Ці не дасі мне да заўтра чатыры сольда?

— Я даў бы іх табе з задавальненнем, — адказаў той, смеючыся з яго, — але менавіта сёння не магу табе іх даць.

* Сольда (*ит.*) – манета.

— За чатыры сольда я прадам табе свой гарнітурчык з паперы, — прапанаваў яму драўляны хлопчык.

— Ты хочаш, каб я набыў гарнітурчык з паперы? Калі будзе дождж, яго ўжо не здымеш з сябе.

— Хочаш набыць мае боты?

— Яны добрыя, каб распальваць імі агонь.

— Колькі дасі мне за каптур?

— Сапраўды добры набытак! Каптур з мякішу! Каб мышы з'елі яго ў мяне на галаве!

Пінокіа быў як на іголках. Ён ужо гатовы быў зрабіць апошнюю прапанову, але не наважваўся. Ён вагаўся, хістаўся, пакутваў.

Урэшце прамовіў:

— Ты можаш даць мне чатыры сольда за гэты новы лемантар?

— Я хлопчык, і я не купляю нічога ў хлопчыкаў, — адказаў яму маленькі размоўца, які выявіўся больш разважлівым за драўляную ляльку.

— Чатыры сольда за лемантар, я яго купляю! — крыкнуў рызнік, які прысутнічаў пры размове.

І кніга была прададзеная.

А бедны чалавек Джэпета быў дома і дрыжэў ад холоду ў адной кашулі, бо прадаў куртку, каб набыць свайму хлопчыку лемантар.

*Лялькі пазнаюць свайго брата Пінокія
і ладзяць у ягоны гонар вялікае свята,
але раптам з'яўляецца лялечнік Агняжэр
і для Пінокія ўзнікае небяспека.*

Здарылася так, што з'яўленне Пінокія ў невялікім тэатрыку лялек ледзь не выклікала рэвалюцыю.

Трэба ведаць, што заслона была ўзнятая і камедыя ўжо распачалася. На сцэне знаходзіліся Арлекіна і Пульчынела, якія сварыліся паміж сабой і, як зазвычай, штохвіліны пагражалі адно аднаму моцнымі поўхамі і дручкамі.

Гледачы ўважліва назіралі за гэтым і ажно качаліся ад смеху, слухаючы калатнечу дзвюх лялек, якія жэстыкулявалі і ўсяляк зневажалі адна адну, прычым так праўдзіва, быццам гэта былі дзве разумныя істоты – два жывыя чалавекі.

Але раптам Арлекіна перастаў дэкламаваць, павярнуўся да публікі і, паказваючы рукой на некага ў глыбіні партэра, усклікнуў драматычным тонам:

— Нябесныя багі! Я сплю ці абуджаюся? Бо там, далёка, — Пінокія!..

— Сапраўды, гэта Пінокія! — усклікнула Пульчынела.

— Гэта менавіта ён! — пранізліва закрычала сіньёра Разаўра з глыбіні сцэны.

— Гэта Пінокія! Гэта Пінокія! — закрычалі хорам усе лялькі, выскокваючы з-за куліс.

— Гэта Пінокія! Наш брат Пінокія! Хай жыве Пінокія!

— Пінокія, хадзі сюды, да мяне, — крыкнуў Арлекіна, — хадзі ў абдымкі сваіх драўляных братоў!

На гэтае сардэчнае запрашэнне Пінокія скочыў з глыбіні партэра на дарагія месцы перад сцэнай, з дарагіх месцаў ён скочыў на галаву дырыжора і адтуль — на сцэну.

Немагчыма ўявіць сабе тыя абдымкі, поціскі, сяброўскія шчыканні, кухталі, якія атрымаў Пінокія ў гэтай мітусні ад актораў і актрыс драматычнай трупы на знак сапраўднага і шчырага братэрства.

Няма чаго казаць, гэтая імпрэза была хвалюючай. Але публіка ў партэры, пабачыўшы, што камедыя не працягваецца, пачала крычаць з нецярплівасцю:

— Жадаем камедыю! Жадаем камедыю!

Ды дарэмна, бо лялькі, замест таго каб працягваць ім-прэзу, падвоілі галас і, узняўшы Пінокія на плечы, з трыумфам панеслі яго пад святло рампы.

Але тут выйшаў лялечнік — вялікі чалавек. Ён быў нагэтулькі брыдкі, што страх браў толькі ад аднаго яго-нага выгляду. У яго была чорная, як пляма атраманту, барада, і яна спускалася да самае зямлі. Досьць сказаць, што калі ён ішоў, дык наступаў на яе нагамі. Ягоны рот быў шырокі, нібы печ, а вочы былі падобныя да двух ліх-тароў з чырвонага шкла, якія гарэлі. А ў руках ён трымаў вялікую пугу, зробленую са змеяў і лісіных хвастоў, перавітых разам.

З нечаканым з'яўленнем лялечніка ўсе знямелі. Ніх-то нават не дыхаў болей. Таму можна было пачуць бзыканне мухі.

Бедныя лялькі, мужчыны і жанчыны, — усе трым-целі, нібы тое лісце.

— Навошта ты прыйшоў і чыніш вэрхал у маім тэатры? — запытаў лялечнік у Пінокія голасам людажэра, які моцна прастыў.

— Паверце мне, васпане, што гэта была не мая віна!

— Досьць! Сёння ўвечары мы расквітаемся.

Сапраўды, як толькі скончылася імпрэза, лялечнік адправіўся на кухню, дзе пачаў гатаваць на вячэру добрага барана, павольна круцячы яго на ражне. Ubачыўшы, што яму не стае дрэва, каб дапячы і падрумяніць мяса, ён паклікаў Арлекіна і Пульчынелу і сказаў ім:

— Прывядзіце мне сюды гэтага драўлянага хлопчыка. Вы знойдзеце яго падвешаным на цвіку. Мне падаецца, ён зроблены з вельмі сухога дрэва, і я ўпэўнены, што, калі кіну яго ў агонь, будзе цудоўны жар, каб дапячы мяса.

Арлекіна і Пульчынела пачалі вагацца, але, наляканыя позіркам свайго гаспадара, падпарадкаваліся. І неўзабаве вярнуліся ў пакой, несучы пад пахамі беднага Пінокія, які выкручваўся, нібыта выцягнуты з вады вугор, і пранізліва крычаў у распачы:

— Тата мой, ратуй мяне! Я не хачу паміраць! Я не хачу паміраць!..

*Агняжэр чхае і даруе Пінокіа, які потым ратуе
ад смерці свайго сябра Арлекіна.*

Лялечнік Агняжэр падаваўся чалавекам жахлівым. Асабліва страшнай выглядала гэтая ягоная чорная барада, якая, нібы фартух, затуляла ўсю ягоную мажную постаць. Але насамрэч ён быў не такі ўжо і дрэнны чалавек. Бо калі пабачыў беднага Пінокіа, якога прыцягнулі да яго і які выдзіраўся з усяе моцы і крычаў: «Я не хачу паміраць, я не хачу паміраць», дык адразу ўсхваляваўся і расчуліўся і, доўга не вытрымаўшы, пачаў гучна чхаць.

Пачуўшы гэтае чханне, Арлекіна, які дагэтуль быў засмучаны і сагнуты, нібыта ніцая вярба, адразу зрабіўся веселейшы, нахіліўся да Пінокіа і прамармытаў напайголаса:

— Добрая навіна, брат: лялечнік чхае, а гэта значыць, што ён шкадуе цябе, цяпер ты ўратаваны.

Бо трэба ведаць, што ўсе людзі, калі пачынаюць шкадаваць некага, альбо плачуць, альбо, прынамсі, удаюць тое, выціраючы сабе вочы. Агняжэр, наадварот, штораз, калі расчульваўся папраўдзе, меў звычку чхаць. Гэта быў спосаб, якім ён дэманстраваў чуласць свайго сэрца іншым.

Скончыўшы чхаць, лялечнік, працягваючы бурчэць, крыкнуў Пінокія:

— Досьць плакаць! Твае стогны выклікаюць бурчанне ў маім страўніку... Я адчуваю рэзкі боль, які амаль што, амаль што... Чхі, чхі, — і ён ізноў двойчы чхнуў.

— Будзьце здаровыя! — сказаў Пінокія.

— Дзякуй! А ці твой тата і твая мама ўсё яшчэ жывыя? — запытаў яго Агняжэр.

— Тата — так, а маму я ніколі не бачыў.

— Хто ведае, напэўна, непрыемна было б твайму старому бацьку, калі б я кінуў цябе ў гэтае палаючае вуголле! Бедны стары! Я спачуваю. Чхі, чхі, чхі, — і ён чхнуў яшчэ тройчы.

— Будзьце здаровыя! — сказаў Пінокія.

— Дзякуй! Зрэшты, неабходна паспачуваць таксама і мне, бо ў мяне, як бачыш, болей няма дрэва, каб дапячы

бараніну, а ты, шчыра кажучы, вельмі прыдаўся б да гэ-тага! Але цяпер я расчуліўся і патрываю. Замест цябе я спалю пад ражном нейкую ляльку з маёй трупы... Гэй, жандары!

Па гэтай камандзе адразу з'явіліся два драўляныя жан-дары, доўгія-доўгія, сухія-сухія, у жандарскіх капелюшах на галовах і з аголенымі шаблямі ў руках.

Тады лялечнік сказаў ім хрыпатым голасам:

— Схапіце мне гэтага Арлекіна, добра звяжыце яго і кіньце потым у агонь. Я хачу, каб мая бараніна добра падсмажылася!

Уяўляеце сабе беднага Арлекіна! Ён так напалохаўся, што ягоныя ногі падкурчыліся і ён ніцма паваліўся на зямлю.

Пінокія, пабачыўшы гэтую жахлівую сцэну, кінуўся лялечніку ў ногі, плачучы і заліваючы слязьмі ўсю яго-ную даўжэзную бараду, і пачаў маліць:

— Злітуйцеся, сіньёр Агняжэр!..

— Тут няма сіньёраў! — сувора ўсклікнуў лялечнік.

— Злітуйцеся, сіньёр Рыцар!..

— Тут няма рыцараў!

— Злітуйцеся, сіньёр Камандзір!

— Тут няма камандзіраў!

— Злітуйцеся, Вашая Высокасць!..

Пачуўшы «Высокасць», лялечнік адразу стаў дабрэйшым і зрабіўся болей чалавечным і памяркоўным. Ён сказаў Пінокія:

— Дык што ты хочаш ад мяне?

— Я прашу вас злітавацца з беднага Арлекіна!..

— Тут няма болей месца літасці. Калі я пашкадаваў цябе, тады трэба кінуць у агонь яго, бо я хачу, каб мая бараніна добра падсмажылася.

— У гэткім разе, — адважна ўскрыкнуў Пінокія, які зняў і шпурнуў прэч свой каптур з мякішу, — у гэткім разе я ведаю свой абавязак. Наперад, сіньёры жандары! Хапайце мяне і кідайце ў полымя. Не, гэта несправядліва, што бедны Арлекіна, мой сапраўдны сябар, павінен памерці за мяне!..

Гэтыя словы, прамоўленыя гучным голасам і гераічным тонам, змусілі заплакаць усіх лялек, якія прысутнічалі пры той сцэне. Нават жандары, хоць яны і былі драўляныя, румзалі, нібыта два малочныя ягняты.

Агняжэр напачатку заставаўся цвёрдым і нерухомым, як кавалак лёду. Але потым патроху, патроху таксама і ён пачаў расчульвацца і чхаць. І пасля чатырох ці пяці чыхаў ён пяшчотна раскінуў рукі і паведаміў Пінокія:

— Ты вельмі добры хлопчык! Хадзі сюды і пацалуй мяне.

Пінокія адразу падбег, ускараскаўся па барадзе лялечніка, як вавёрка, і сардэчна пацалаваў яго ў самы кончык носа.

— Значыцца, я памілаваны? — запытаўся бедны Арлекіна ціхім голасам.

— Памілаваны! — адказаў Агняжэр. Потым дадаў, уздыхаючы і хітаючы галавой: — Нічога не паробіш, гэтым вечарам я пагаджуся з тым, што давядзецца з’есці бараніну паўсырую. Але наступным разам — бяда, калі адбудзецца падобнае!..

Навіна пра літасць Агняжэра хутка разляцелася, і ўсе лялькі пабеглі на сцэну, запалілі святло і ліхтары, як на ўрачыстым вечары, і пачалі скакаць і танчыць. Ужо развіднела, а яны ўсё танчылі.

12

*Лялечнік Агняжэр дорыць Пінокія
пяць залатых манет, каб той занёс іх
свайму тату Джэпета, а Пінокія замест
гэтага, ашуканы Лісою і Катом,
ідзе разам з імі.*

Наступнага дня Агняжэр паклікаў Пінокія, адвёў яго ўбок і запытаўся:

— Як завуць твайго бацьку?

— Джэпета.

— А чым ён займаецца?

— Бядуе.

— Зарабляе шмат?

— Зарабляе столькі, каб не мець ніводнага чантэзіма ў кішэні. Уяўляеце, каб купіць мне ў школу лемантар, ён мусіў прадаць адзіную куртку, якая была ўся махрыстая ад латак.

— Небарака! Ты амаль што расчуліў мяне. Вось, тут пяць залатых манет. Ідзі, зараз жа занясі іх тату і перадай яму ад мяне вялікае прывітанне.

Пінокія, як вы лёгка можаце здагадацца, тысячу разоў падзякаваў лялечніку, абняў па чарзе ўсіх лялек з трупы, нават жандараў, і, не памятаючы сябе ад радасці, выправіўся ў дарогу дадому.

Але не прайшоў ён і паловы кіламетра, як напаткаў дарогаю Лісу, што кульгала на адну нагу, і сляпога Ката. Яны ледзьве ішлі, дапамагаючы адно аднаму, як добрыя прыяцелі ў няшчасці. Ліса ішла, абапёршыся на Ката, і кіравала ім.

— Дабрыдзень, Пінокія, — сказала Ліса, ветла вітаючы яго.

— Адкуль ты ведаеш маё імя? — запытаўся драўляны хлопчык.

— Я добра ведаю твайго тату.

— Дзе ты яго бачыла?

— Учора ў дзвярах свайго дома.

— І што ён рабіў?

— Ён быў у адной кашулі і дрыжэў ад холаду.

— Бедны тата! Але цяпер, калі дасць Бог, ён болей не будзе дрыжэць.

— Чаму?

— Бо я стаў вялікім сін'ёрам.

— Вялікім сін'ёрам? Ты? — сказала Ліса і пачала смяцца, нахабна і здзекліва. Кот таксама засмяяўся, але, каб гэтага не заўважылі, прыгладзіў пярэднімі лапамі вусы.

— Ваш смех недарэчы, — крыкнуў Пінокія пакрыўджана. — Мне сапраўды шкада, што ў вас зараз слінкі пацякуць ад зайздрасці, але вось тут у мяне, калі вы ў нечым цяміце, ёсць пяць цудоўных залатых манет.

І ён выцягнуў манеты, атрыманыя ў падарунак ад Агняжэра.

Ліса, прывабленая гукам залатых манет, міжвольна выцягнула сваю нерухомую лапу, а Кот расплюшчыў абодва вочы, падобныя да зялёных ліхтароў, але потым адразу ж заплюшчыў іх так, што Пінокія нічога не заўважыў.

— І цяпер, — запыталася ў яго Ліса, — што ты будзеш рабіць з гэтымі манетамі?

— Перш-наперш, — адказаў драўляны хлопчык, — я хачу набыць свайму тату добрую новую куртку, усю з золата і срэбра, і з дыямантавымі гузікамі. А потым я набуду сабе лемантар.

— Сабе?

— Так, бо я хачу пайсці ў школу і пачаць добра вучыцца.

— Паглядзі на мяне! — сказала Ліса. — Праз дурное захапленне навукай я згубіла лапу.

— Паглядзі на мяне! — уздыхнуў Кот. — Праз дурное захапленне вучобай я страціў зрок на абодва вокі.

У гэты момант белы Дрозд, які ўладкаваўся на прыдарожнай агароджы, праспяваў сваю звычайную песеньку і зазначыў:

— Пінокія, не слухай парады дрэннай кампаніі, інакш пашкадуеш пра гэта!

Бедны Дрозд, ён болей ніколі не заспявае! Кот зрабіў вялікі скачок, кінуўся на яго так спрытна, што той не паспеў нават вымавіць «вой», і праглынуў цалкам, разам з пер'ем.

З'еўшы Дразда і добра памыўшы рот, Кот заплюшчыў вочы і зноў зрабіўся сляпым, як напачатку.

— Бедны Дрозд, — сказаў Пінокія Кату. — Чаму ты абышоўся з ім так дрэнна?

— Будзе яму навука. Наступным разам ён будзе ведаць, як ублытвацца ў чужыя размовы.

Яны прайшлі ўжо болей за палову дарогі, як Ліса, раптам спыніўшыся, сказала драўлянаму хлопчыку:

— Хочаш падвоіць свае залатыя манеты?

— Што гэта значыць?

— Ці хочаш з пяці мізэрных манетак зрабіць сто, тысячу, дзве тысячы?

— Магчыма, а як?

— Гэта вельмі лёгка. Замест таго каб вярнуцца дадому, ты павінен пайсці з намі.

— А куды вы хочаце мяне завесці?

— У Краіну дурняў.

Пінокія трохі падумаў, потым сказаў рашуча:

— Не, я не жадаю ісці. Цяпер я ўжо блізка ад дома і хачу пайсці дахаты, дзе мой тата, які мяне чакае. Бедны стары, хто ведае, колькі ён уздыхаў учора, не прычакаўшы мяне. На жаль, я быў дрэнным хлопчыкам, і Цвыркун меў рацыю, калі казаў: «Непаслухмяныя хлопчыкі не будуць мець добра ў гэтым свеце». І я адчуў гэта на сабе, бо са мной здарыліся шматлікія няшчасці. Нават учора ўвечары, у доме Агняжэра, я ледзьве ўнік небяспекі... Брр! Ажно кідае ў дрыжыкі, як толькі падумаю пра гэта!

— Такім чынам, — сказала Ліса, — ты дакладна хочаш ісці дадому? Ну ідзі сабе, тым горай для цябе!

— Тым горай для цябе! — паўтарыў Кот.

— Падумай добра, Пінокія. Чаму ты адштурхоўваеш удачу?

— Удачу! — паўтарыў Кот.

— Твае пяць манетак за адзін дзень пераўтварыліся б у дзве тысячы!

— Дзве тысячы! — паўтарыў Кот.

— Але як жа магчыма, каб сталася гэтулькі? — запытаўся Пінокія, разявіўшы рот ад здзіўлення.

— Я табе хутка патлумачу, — сказала Ліса. — Трэба ведаць, што ў Краіне дурняў ёсць дабраславёнае поле, якое ўсе называюць Полем Цудаў. Ты робіш на гэтым полі невялічкую ямку і кладзеш туды, да прыкладу, адну залатую манетку. Потым на гэтую ямку крыху нагортваеш зямлі, паліваеш яе двума вёдрамі крынічнай вады, згары сыплеш трохі солі і ўвечары спакойна ідзеш спаць. Тым часам уначы манетка ўзыдзе і завітнее. І наступным ранкам, калі ты вернешся на поле, што ты знойдзеш? Зной-

дзеш цудоўнае дрэва, абцяжаранае шматлікімі залатымі манетамі, як цудоўны колас, наліты зернейкамі пшаніцы.

— Такім чынам, — сказаў Пінокія, здзіўлены яшчэ болей, — значыцца, калі я закапаю на гэтым полі пяць маіх манетак, колькі манетак я знайду наступнай раніцай?

— Гэта лёгка падлічыць, — адказала Ліса. — Ты можаш палічыць на пальцах. Уявім сабе, што кожная манетка прынясе табе гронку з пяцісот манетак. Памнож пяцьсот на пяць — і наступнай раніцай ты знойдзеш у кішэні дзве тысячы пяцьсот манетак, якія ззяюць і звіняць.

— О, як цудоўна! — усклікнуў Пінокія, падскокваючы ад радасці. — Як толькі я збяру гэтыя манеткі, вазьму сабе дзве тысячы, а рэшту — пяцьсот — падару вам абаім.

— Падарунак? Нам? — раззлавана ўсклікнула Ліса, адчуўшы сябе пакрыўджанай. — Крый божа!

— Крый божа! — паўтарыў Кот.

— Мы, — зноў сказала Ліса, — не працуем дзеля нізкіх інтарэсаў, мы працуем толькі дзеля ўзбагачэння іншых.

— Іншых, — паўтарыў Кот.

«Якія яны малайцы», — падумаў Пінокія і, адразу забыўшыся на свайго тату, новы пінжак, лемантар і ўсе добрыя намеры, сказаў Лісе і Кату:

— Хадзем жа, я іду з вамі.

Карчма «Чырвоны Рак».

Яны ішлі, ішлі, ішлі, урэшце адвячоркам, стомленыя да смерці, яны дапялі да карчмы «Чырвоны Рак».

— Спынімся тут, — сказала Ліса, — каб пад'есці і адпачыць колькі гадзін. Апоўначы пойдзем ізноў, каб заўтра на досвітку быць на Полі Цудаў.

Увайшоўшы ў карчму, усе трое селі пры сталае. Але ніхто не меў ахвоты есці.

Бедны Кот, адчуваючы цяжар у страўніку, не мог нічога з'есці, апрача трыццаці міжземнаморскіх султанак* у таматным соусе і чатырох порцый вантробаў з сырам пармезан. А праз тое, што вантробы здаліся яму дрэнна прыпраўленымі, ён тройчы прасіў масла і таркаванага сыру!

* Гатунак марской рыбы.

Ліса таксама ахвотна нечага падзяўбла. Але як лекар прызначыў ёй строгую дыету, яна задаволілася проста салодкай, добра прыпраўленай зайчацінкай з вельмі лёгкім гарнірам, які складаўся з укармлених куранятак і малядых пеўнікаў. Пасля зайчаціны прынеслі прыкуску — рагу з шэрых і белых курапатак, трусцяціны, жабак, яшчарак і, у дадатак, райскага вінаграду. Болей Ліса нічога не схацела. Яе нудзіла ад ежы, яна казалася, што зусім нічога не можа паднесці да вуснаў.

Меней за ўсіх з'еў Пінокія. Ён папрасіў кавалачак арэха і акрайчык хлеба, і тое не даеў. Бедны хлопчык! Праз тое, што ён увесь час думаў пра Поле Цудаў, у яго была нястраўнасць у прадчуванні залатых манет.

Калі яны павячэралі, Ліса сказала карчмару:

— Дайце нам два добрыя пакоі, адзін сін'ёру Пінокія, а другі мне і майму прыяцелю. Перш чым пайсці далей, мы крыху адпачнём. Аднак не забудзьцеся абудзіць нас апоўначы, каб мы працягнулі нашае падарожжа.

— Так, сін'ёры, — адказаў карчмар і падміргнуў Лісе і Кату, быццам хацеў сказаць: «Я зразумеў, у чым справа, і мы дамовіліся!»

Як толькі Пінокія лёг у ложка, ён адразу ж заснуў і пачаў сніць. У сне яму падавалася, што ён стаіць пасярод

поля, і гэтае поле поўнае дрэўцаў, абцяжараных гронкамі. А тыя гронкі былі абцяжараныя залатымі манетамі, якія гайдаліся ад ветру і рабілі так: «дзінь, дзінь, дзінь», нібыта пыталіся: «Хто хоча прыйсці і забраць нас?»

Але ў найцікавейшы момант, калі Пінокія працягнуў руку, каб узяць у жменю ўсе гэтыя цудоўныя манеты і пакласці іх у кішэню, яго раптам абудзілі тры вельмі моцныя ўдары ў дзверы пакоя.

Гэта быў карчмар, які прыйшоў паведаміць яму, што прабіла поўнач.

— А ці ўжо ўсталі мае прыяцелі? — запытаўся ў яго драўляны хлопчык.

— Яны не толькі ўсталі, але і пайшлі дзве гадзіны таму.

— Чаму ж так спешна?

— Кот атрымаў вестку, што ягонае старэйшае кацянё захварэла — памарозіла сабе лапкі, і ягонаму жыццю пагражае небяспека.

— А ці заплацілі яны за вячэру?

— Што вы! Яны надта выхаваныя асобы, каб пакрыўдзіць ягамосць падобным учынкам.

— Шкада! Гэтая крыўда была б мне вельмі прыемнай! — сказаў Пінокія, пачухаўшы галаву. Тады ён запытаўся:

— Гэтыя добрыя сябры сказалі, дзе будуць чакаць мяне?

— На Полі Цудаў, заўтра раніцай, на досвітку.

Пінокія заплаціў адну манету за сваю вячэру і вячэру сваіх прыяцеляў і пасля гэтага пайшоў.

Але можна сказаць, што ён ішоў навобмацак. Бо на вуліцы панавала цямрэча, гэткая цямрэча, што нічога не было відаць. Навокал не варухнуўся нават лісток. Толькі нейкія начныя птушкі, пералятаючы над дарогай з аднаго паркана на другі, дакраналіся крыламі да носа Пінокія, які, адскокваючы назад ад страху, крычаў: «Хто там ідзе?» І рэха з навакольных пагоркаў паўтарала ўдалечыні: «Хто там ідзе? Хто там ідзе? Хто там ідзе?»

Тым часам, калі ён ішоў, на камлі аднаго дрэва ўгледзеў маленькую істоту, што свяцілася бляклым цьмяным святлом, як начны агеньчык у сярэдзіне лямпы з празрыстай парцяляны.

— Ты хто? — запытаўся Пінокія.

— Я цень Цвыркуна-Гаваруна, — адказала істота ледзь чутным голасам, які, здавалася, выходзіў з таго свету.

— Што ты ад мяне хочаш? — запытаўся драўляны хлопчык.

— Хачу даць табе адну параду. Вярніся назад і прынясі чатыры манеты, што засталіся ў цябе, свайму беднаму тату, які плача і ўжо страціў надзею пабачыць цябе.

— Заўтра мой тата будзе вялікім сіньёрам, бо з гэтых чатырох манет стане дзве тысячы.

— Не давай веры, мой хлопчык, тым, хто абяцае зрабіць цябе заможным за адзін дзень. Звычайна гэта альбо вар'яты, альбо круцялі! Даверся мне, вярніся назад.

— А я, наадварот, хачу ісці далей.

— Ужо і час позні!..

— Я хачу ісці далей.

— Ноч вельмі цёмная...

— Я хачу ісці далей.

— Дарога небяспечная...

— Я хачу ісці далей.

— Памятай, што хлопчыкі, якія хочуць рабіць усё пасвойму, раней ці пазней шкадуюць пра гэта.

— Старая байка. Дабранач, Цвыркуне.

— Дабранач, Пінокія, і няхай неба ўратуе цябе ад ранішняй расы і ад забойцаў.

Прамовіўшы гэтыя апошнія словы, Цвыркун-Гаварун раптам патух, як згасе свечка, задзьмутая згары, і дарога зрабілася цямнейшай, чым раней.

*Пінокіа не прыслухоўваецца да добрых парадаў
Цвыркуна-Гаваруна і сутыкаецца з забойцамі.*

— Сапраўды, — думаў драўляны хлопчык, працягваючы свой шлях, — якія ж мы няшчасныя, бедныя хлопчыкі! Усе нас лаюць, усе робяць нам заўвагі, усе даюць нам парады. Дазволю сабе заўважыць: усе хацелі б быць нашымі татамі і нашымі настаўнікамі. Усе, нават цвыркуны-гаваруны. Вось і цяпер, дзеля таго што я не хацеў слухаць парадаў гэтага занудлівага Цвыркуна, хто ведае, колькі няшчасцяў, на ягоную думку, павінна здарыцца са мной! Я мушу спаткаць яшчэ і забойцаў! Дзякуй богу, што я не веру ў забойцаў і ніколі не паверу ў іх. На маю думку, забойцаў адмыслова прыдумалі таты, каб палюхаць тых дзяцей, якія хочуць гуляць на вуліцы ўначы. І потым, калі нават я сустрэну іх тут, на дарозе, можа,

яны думаюць, што я злякаюся? Хай нават і не мараць. Я кіну ім у твар крык: «Сіньёры забойцы, што вы хочаце ад мяне? Нагадаю, што са мной лепей не жартаваць! Так што ідзіце сабе і маўчыце!» Пасля гэтых слоў, якія я скажу паважна, толькі і пабачыш тых бедных забойцаў, яны ўцякуць прэч, як вецер. Калі ж яны будуць вельмі нявыхаваныя і не захочуць уцякаць, тады ўцяку я, і такім чынам гэтае спатканне і завершыцца.

Але Пінокія не здолеў скончыць свае разважанні, бо ў гэты момант яму здалося, што за спінаю ён пачуў лёгкі шоргат лісця.

Ён азірнуўся, каб паглядзець, і пабачыў у цемры два цёмныя абрысы, захутаныя ў мяхі ад вугалю. Яны беглі за ім скачкамі, на дыбачках, нібыта дзве здані.

— Вось яны, насамрэч! — сказаў пра сябе Пінокія і, не ведаючы, дзе схаваць чатыры манеты, схаваў іх у роце, а менавіта пад языком.

Потым ён паспрабаваў уцякаць. Але не паспеў зрабіць першага кроку, як адчуў, што яго схапілі, і пачуў два страшныя прыцішаныя галасы:

— Грошы альбо жыццё!

Пінокія не мог вымавіць ні слова, бо ў роце ў яго былі манеты. Таму ён пачаў паказваць на мігі, каб даць зразу-

мець тым двум, у якіх толькі вочы віднеліся праз дзіркі ў мяхах, што ён бедны драўляны хлопчык і што ў кішэні ў яго няма нават фальшывага чантэзіма.

— Давай, давай! Без размоў, выцягвай грошы! — пагрозліва крычалі два бандыты.

А Пінокія рабіў знакі галавой і рукамі, быццам казаў: «У мяне іх няма».

— Выцягвай грошы альбо ты мярцвяк! — сказаў забойца вышэйшага росту.

— Мярцвяк! — паўтарыў другі.

— А пасля таго як мы заб'ём цябе, мы заб'ём таксама і твайго бацьку!

— Таксама і твайго бацьку!

— Не, не, не, мой бедны тата, не! — закрычаў Пінокія з адчаем у голасе. Але калі ён так крычаў, манеты зазвінелі ў ягоным роце.

— А! Ашуканец! Значыцца, ты схаваў манеты пад языком? Выплёўвай іх зараз жа!

Але Пінокія трымаўся.

— А! Ты глухога ўдаеш? Пачакай трохі, мы прыдумаем, што зрабіць, каб ты іх выплюнуў!

І сапраўды, адзін з іх схапіў драўлянага хлопчыка за кончык носа, а другі ўзяў за вострае падбароддзе, і яны

пачалі штомоцы цягнуць у розныя бакі, каб змусіць Пінокія разявіць рот. Але гэта ў іх не атрымалася. Здавалася, што рот драўлянага хлопчыка быў забіты цвікамі і занітаваны. Тады злачынца ніжэйшага росту выцягнуў вялікі нож і паспрабаваў усунуць яго хлопчыку паміж вуснаў, рыхтык падважнік ці долата. Але Пінокія з маланкавай хуткасцю ўчапіўся яму зубамі ў руку, пасля чаго адкусіў і выплюнуў яе. Уявіце сабе ягонае здзіўленне, калі замест рукі ён пабачыў выплунутую на зямлю каціную лапу.

Падбздэраны гэтай першай перамогай, Пінокія з высілкамі вызваліўся з кіпцюроў забойцаў і, пераскочыўшы цераз вулічную агароджу, пачаў уцякаць у поле.

Забойцы пабеглі за ім, як два сабакі за зайцам. А той, што згубіў лапу, бег толькі на адной, і нават незразумела, як яму гэта ўдавалася.

Адолеўшы пятнаццаць кіламетраў, Пінокія ўжо болей не мог бегчы. Тады, страціўшы надзею на ўратаванне, ён ускараскаўся на камель вельмі высокай хвоі і ўладкаваўся на верхніх галінах. Забойцы таксама спрабавалі ўскараскацца. Але, дабраўшыся да сярэдзіны камля, яны саслізнулі долу і, зваліўшыся на зямлю, паабдзіралі сабе рукі і ногі.

Ды гэта не спыніла іх, наадварот. Назбіраўшы сухога ламачча, яны паклалі яго пад дрэвам і запалілі. Хвоя імгненна запалала, як свечка. Пінокія, калі пабачыў, што полымя ўздымаецца ўсё вышэй і вышэй, зрабіў выдатны скачок з вяршыні дрэва, каб не скончыць жыццё, як смажаны голуб. І зноў кінуўся наўцёкі праз палеткі і вінаграднікі. Забойцы нястомна беглі за ім наўслед.

Тым часам пачынала віднець. Яны ўсё беглі і беглі, як раптам Пінокія апынуўся перад перашкодай — шырокім і дужа глыбокім ровам, поўным бруднай вады колеру кавы з малаком. Што рабіць? «Раз, два, тры!» — крыкнуў драўляны хлопчык і, разagnaўшыся, пераскочыў на другі бок. Забойцы таксама скочылі, але, добра не разлічыўшы, пляснуліся долу амаль пасярод рова. Пінокія, пачуўшы шум падзення і пырск вады, радасна ўскрыкнуў: «Прыемнага купання, сіньёры злачынцы!» — і пабег далей.

Ён ужо ўяўляў сабе, як яны пайшлі на дно, калі, азірнуўшыся, заўважыў, што яны абодва зноў бягуць ззаду, па-ранейшаму захутанья ў свае мяхі, і вада ліецца з іх, як з дзіравых кашоў.

*Забойцы гоняцца за Пінокія і, дагнаўшы яго,
вешаюць на галіне Вялікага Дуба.*

Тады драўляны хлопчык, зняверыўшыся, ужо гатовы быў упасці на зямлю і здацца, калі, азірнуўшыся навокал, пабачыў удалечыні, сярод цёмнай зеляніны дрэваў, беласнежную хатку.

— Калі мне стане подыху дабегчы да гэтага дома, можа, я ўратуюся, — сказаў ён сам сабе.

І, не марудзячы ні хвіліны, ён пабег праз лес. А забойцы ўсё следам.

Урэшце, пасля адчайнага двухгадзіннага бегу, запыхаўшыся, ён падбег да дзвярэй гэтай хацінкі і пагрукаў.

Ніякага адказу.

Ён пачаў грукаць ізноў, з яшчэ большай моцай, бо чуў ужо блізкі тупат і шумны, перарывісты подых сваіх пераследнікаў.

Усё адно ціха.

Пабачыўшы, што выніку ніякага, Пінокія ў адчаі па-чаў біць у дзверы нагамі і галавой. Тады ў акно вы-сунулася прыгожая дзяўчынка з блакітнымі валасамі і белым, нібы васковым, тварам, з заплюшчанымі ва-чыма і рукамі, скрыжаванымі на грудзях. Не варушачы вуснамі, яна сказала голасам, які, здавалася, выходзіў з таго свету:

— У гэтым доме нікога няма, усе памерлі.

— Адчыні мне хоць ты! — молячы, з плачам закры-чаў Пінокія.

— Я таксама мёртвая.

— Мёртвая? Тады што ты робіш тут, у акне?

— Я чакаю труну, якая прыедзе і забярэ мяне адсюль.

Сказаўшы гэта, дзяўчынка знікла, і акно бязгучна за-чынілася.

— О, цудоўная дзяўчынка з блакітнымі валасамі, — закрычаў Пінокія, — будзь міласэрнай, адчыні мне! Па-шкадуй беднага хлопчыка, якога пераследуюць забо...

Але ён не здолеў дагаварыць слова, бо адчуў, што яго схапілі за горла, і два тыя самыя галасы прабурчалі пагрозліва:

— Цяпер ты не ўцячэш!

Драўляны хлопчык, адчуўшы блізкую смерць, пачаў дрыжэць так моцна, што ад гэтага пачалі звінець суглобы яго драўляных ног і чатыры манеты, якія ён схаваў пад языком.

— Ну што? — спыталі ў яго забойцы. — Хочаш разявіць рот, так ці не? Га! Не адказваеш?.. Будзь пэўны, што гэтым разам мы табе яго адамкнём!..

Яны выцягнулі два вельмі доўгія і вострыя нажы. «Ж-жах» — двойчы ўцялі яму проста ў спіну.

Але драўляны хлопчык, на сваё шчасце, быў змайстраваны з вельмі цвёрдага дрэва, ад чаго лёзы нажоў злама-ліся, разляцеўшыся на шмат аскепкаў. Забойцы засталіся з тронкамі ў руках і глядзелі на тое, што здарылася.

— Я зразумеў, — сказаў тады адзін з іх, — трэба яго павесіць! Павесім яго!

— Павесім яго! — паўтарыў другі.

І яму звязалі рукі за спінай, зрабілі на шыі зашмаргу і павесілі на галіне высокага дрэва, якое звалася Вялікі Дуб.

Потым яны паселі там, на траве, у чаканні, калі драўляны хлопчык апошні раз дрыгне нагамі. Але мінулі тры гадзіны, а Пінокія ўсё яшчэ быў з расплюшчанымі вачыма і закрытым ротам і дрыгаў нагамі штораз мацней.

Урэшце, стаміўшыся ад чакання, яны павярнуліся да Пінокія і сказалі яму, насміхаючыся:

— Бывай, да заўтра. Спадзяёмся, што, калі мы вернемся сюды заўтра, ты зробіш нам ласку і мы знойдзем цябе зусім мёртвым і з разяўленым ротам.

І яны пайшлі.

Тым часам узняўся моцны паўночны вецер, які шалёна дзьмуў і скавытаў, шпурляючы беднага шыбеніка ў розныя бакі. Пінокія гойдаўся так моцна, нібы той язык звона, калі ім звоняць на святы. І гэтае гойданне прыносіла яму вялікі боль, і зашмарга ўсё болей сціскала яму горла, перахопліваючы подых.

Паціху, паціху ягонья вочы пачалі затуманьвацца. І хоць ён ужо адчуваў набліжэнне смерці, усё яшчэ спадзяваўся, што з хвіліны на хвіліну з'явіцца нейкая міласэрная душа і дапаможа яму. Але калі ён чакаў, чакаў і пабачыў, што ніхто не з'яўляецца, зусім ніхто, тады ў сваіх думках ён звярнуўся да свайго беднага таты і прамармытаў, амаль паміраючы:

— О, мой тата, каб ты быў тут!...

У яго не было болей моцы, каб прамовіць яшчэ нешта. Ён заплюшчыў вочы, разявіў рот, выпрастаў ногі і, моцна здрыгануўшыся ўсім целам, застаўся так, як скарчанелы.

*Прыгожая Дзяўчынка з блакітнымі валасамі
зняла драўлянага хлопчыка, паклала яго ў ложкак
і паклікала трох лекараў, каб даведацца,
жывы ён ці мёртвы.*

У той час, калі бедны Пінокія, павешаны забойцамі на галіне Вялікага Дуба, здаваўся ўжо болей мёртвым, чым жывым, прыгожая Дзяўчынка з блакітнымі валасамі зноў высунулася ў акно. Пабачыўшы гэтага няшчаснага, павешанага за горла, які матляўся на паўночным ветры, яна расчулілася і тройчы пляснула ў далоні.

На гэты сігнал пачуўся гучны шум крылаў у імклівым палёце, і на падваконне сеў вялікі Сокал.

— Што загадаеце, мая чароўная Фея? — сказаў Сокал, схіляючы дзюбу ў рэверансе (а трэба ведаць, што Дзяўчынка з блакітнымі валасамі была не хто іншая, як цудоўная Фея, якая болей за тысячу гадоў жыла паблізу гэтага лесу).

— Ты бачыш гэтага драўлянага хлопчыка, які вісіць на галіне Вялікага Дуба?

— Бачу яго.

— Тады ляці туды, раздзяры сваёй моцнай дзюбай вузел, які трымае яго падвешаным у паветры, і асцярожна пакладзі на траву пад дубам.

Сокал паляцеў прэч і за дзве хвіліны вярнуўся, кажучы:

— Тое, што вы мне загадалі, зроблена.

— І як ён? Жывы ці мёртвы?

— Калі я пабачыў яго, ён падаваўся мне мёртвым, але хіба не зусім, бо як толькі я развязаў зашмаргу, якая сціскала яму горла, ён уздыхнуў і прамармытаў ледзь чутна: «Цяпер я пачуваюся лепей!»

Тады Фея двойчы пляснула ў ладкі. З’явіўся цудоўны пудзель, які хадзіў на задніх лапках, рыхтык чалавек.

Пудзель быў апрануты, як павознік, у парадную, урачыстую ліўрэю. На галаве ён меў маленькі трыкутны капялюшык, абшыты золатам, белы парык з завіткамі, што спускаліся долу, на шыю. На ім была камізэлька шакаладнага колеру, з дыяментавымі гузікамі і з дзвюма вялікімі кішэнямі на тое, каб трымаць у іх косткі, якія дае на полудзень гаспадыня. Таксама ён меў пару кароткіх нагавіцаў з кармазінавага аксаміту, шаўковыя панчохі,

адкрытыя пантофлі і ззаду нешта з сіняга атласу, падобнае да футарала на парасоны, каб хаваць свой хвост, калі пачынаецца дождж.

— Малайчына, Мэдора! — сказала Фея пудзелю. — Зараз жа выкаці найпрыгажэйшую карэту з маёй стайні і едзь у лес. Калі даедзеш да Вялікага Дуба, знойдзеш там беднага драўлянага хлопчыка, які ляжыць паўмёртвы на траве. Вазьмі яго асцярожна, пакладзі акуратна на падушкі карэты і прывязі сюды, да мяне. Ты зразумеў?

Пудзель, каб паказаць, што зразумеў, махнуў тры ці чатыры разы футаралам з сіняга атласу, які быў ззаду, і пабег, як арабскі скакун.

Неўзабаве з'явілася прыгожая карэта нябеснага колеру, якая выязджала са стайні. Яна ўся была падбітая канаркавымі пёрамі, а ўсярэдзіне аздобленая ўзбітымі вяршкімі і бісквітамі з крэмам. Карэту цягнулі сто белых мышанят, а пудзель, усеўшыся на скрыню, ляскаў пугаю направа і налева, як рамізнiк, што баіцца спазніцца.

Не прамінула і чвэрці гадзіны, як карэта вярнулася, і Фея, што ў чаканні выйшла з дому, узяла на рукі беднага драўлянага хлопчыка і занесла яго ў пакойчык з маціцовымі сценамі. Потым яна паслала па найбольш знаных лекараў у ваколiцы.

Лекары прыехалі адразу, адзін за адным. Прыбылі Крумкач, Сава і Цвыркун-Гаварун.

— Я хацела б даведацца ад вас, сіньёры, — сказала Фея, звяртаючыся да трох лекараў, што сабраліся вакол ложка Пінокія, — хацела б даведацца ад вас, сіньёры, ці гэты няшчасны драўляны хлопчык мёртвы, ці жывы!

Каб даць адказ на гэтае пытанне, першым выйшаў наперад Крумкач. Ён спраўдзіў пульс Пінокія, потым агледзеў нос, потым мезенец на назе, і калі ён добра-такі яго даследаваў, урачыста прамовіў наступныя словы:

— На мой погляд, драўляны хлопчык хутчэй мёртвы, але калі б, на няшчасце, ён не быў бы мёртвы, гэта было б пэўным знакам таго, што ён жывы!

— Мне шкада, — пачала Сава, — я мушу запырэчыць Крумкачу, майму слаўтаму сябру і калегу. Мне падаецца, што, наадварот, драўляны хлопчык яшчэ жывы. Але калі, на няшчасце, ён быў бы не жывы, гэта было б знакам, што ён насамрэч мёртвы!

— А вы нічога не скажаце? — запыталася Фея ў Цвыркуна-Гаваруна.

— Я скажу, што асцярожны медык, калі не ведае, што сказаць, найлепшае, што ён можа зрабіць, — прамаўчаць. Зрэшты, гэты драўляны хлопчык мне знаёмы, я даўно ўжо яго ведаю!

Пінокіа, які дагэтуль быў нерухомы, як сапраўдны кавалак дрэва, уздрыгануўся, нібы ў канвульсіі, ажно затросся ўвесь ложкак.

— Гэты драўляны хлопчык, — працягваў Цвыркун-Гаварун, — страшэнны свавольнік.

Пінокіа расплюшчыў вочы і адразу ж іх заплюшчыў.

— Гэта шалапут, абібок і бадзяга.

Пінокіа схаваў свой твар пад прасцінаю.

— Гэты драўляны хлопчык — непаслухмяны сыночак, які змусіў канаць ад гора свайго беднага тату!

У гэты момант у пакоі пачуліся здушаныя гукі плачу і румзанняў. Уявіце сабе здзіўленне ўсіх, калі, прыўзняўшы прасціну, яны заўважылі, што плакаў і румзаў Пінокіа.

— Калі мёртвы плача, гэта значыць, што ён ідзе на паляпшэнне, — урачыста паведаміў Крумкач.

— Не хочацца пярэчыць вам, мой славуты сябра і ка-лега, — дадала Сава, — але, на маю думку, калі мёртвы плача, гэта азначае, што яму не хочацца паміраць.

*Пінокіа есць цукар, але не хоча прымаць лекі
самахоць. Аднак калі ён бачыць далакопаў,
што прыйшлі па яго, тады прымае лекі.
Потым ён хлусіць, і за гэта ў яго расце нос.*

Як толькі лекары выйшлі з пакоя, Фея наблізілася да Пінокіа. Дакрануўшыся да ягонага лба, яна заўважыла, што ў Пінокіа моцная гарачка. Тады яна распусціла нейкі белы парашок у палове шклянкі вады і, працягнуўшы яе драўлянаму хлопчыку, сказала ласкава:

— Выпі гэта, за колькі дзён будзеш здаровы.

Пінокіа паглядзеў на шклянку, скрывіў рот і праскавытаў:

— Гэта салодкае ці горкае?

— Гэта горкае, але табе будзе лепей.

— Калі гэта горкае, я не хачу.

— Паслухай мяне і выпі гэта.

— Мне не даспадобы горкае.

— Выпі гэта, а калі вып'еш, я дам табе цукру, каб было смачней.

— Дзе цукар?

— Вось ён, тут, — сказала Фея, выцягваючы залатую цукарніцу.

— Напачатку я хачу кавалак цукру, а потым вып'ю гэтую горкую ваду...

— Абяцаеш мне?

— Так...

Фея дала яму цукар, і Пінокія гучна разгрыз і імгненна праглынуў яго, потым сказаў, аблізваючы вусны:

— Было б добра, каб цукар таксама быў лекамі. Я прымаў бы яго штодня.

— Цяпер стрымай абяцанне і выпі гэтую кроплю вады, якая верне табе здароўе.

Пінокія неахвотна ўзяў шклянку ў рукі і занурывуў туды кончык носа. Потым наблізіў да рота. Потым ізноў занурывуў нос. Урэшце сказаў:

— Яно занадта горкае! Занадта! Я не магу гэта піць.

— Як жа ты можаш казаць так, калі нават не пакаштаваў?

— Я гэтак думаю! Я адчуў пах. Напачатку я хачу яшчэ драбок цукру... а потым я вып'ю гэта!

Тады Фея, з цярплівасцю добрай мамы, паклала яму ў рот цукру і зноў дала шклянку.

— Я так не магу гэта піць! — сказаў драўляны хлопчык, перакрывіўшы твар.

— Чаму?

— Бо мне перашкаджае падушка, што ляжыць на нагах. Фея прыбрала падушку.

— Гэта не дапамагае, усё адно не магу так піць...

— Што яшчэ табе перашкаджае?

— Мне перашкаджае тое, што дзверы ў пакой адчыненыя.

Фея зачыніла дзверы ў пакой.

— Усё адно, — закрычаў Пінокія, выбухнуўшы плачам, — я не хачу піць гэтую горкую ваду, не, не, не!...

— Хлопчык мой, ты пашкадуеш пра гэта...

— Мне ўсё адно...

— Ты цяжка хворы...

— Мне ўсё адно...

— Гарачка неўзабаве выправіць цябе на той свет...

— Мне ўсё адно...

— Ты не баішся смерці?

— Яшчэ каб я баяўся!.. Лепей сканаць, чым піць гэтыя брыдкія лекі.

У гэты момант дзверы ў пакой адчыніліся, і ўвайшлі чатыры чорныя, як атрамант, трусы. Яны неслі на плячах маленькую труну.

— Што вы хочаце ад мяне? — закрычаў ад страху Пінокія, падняўся і сеў на ложку.

— Мы прыйшлі забраць цябе, — адказаў большы трус.

— Забраць мяне?.. Але я яшчэ не мёртвы!..

— Яшчэ не, але табе засталася мала часу жыць, бо ты адмовіўся піць лекі, якія дапамаглі б табе паправіцца!

— О, Фея! О, Фея мая! — пачаў крычаць драўляны хлопчык. — Дайце мне зараз жа гэтую шклянку, хутчэй дайце, будзьце міласэрныя, бо я не хачу паміраць, я не хачу паміраць...

І ён схапіў шклянку абедзвюма рукамі і выпіў яе нагбом.

— Нічога не паробіш, — казалі трусы, — гэтым разам быў фальшывы выклік.

Несучы маленькую труну на плячах, яны выйшлі з пакоя, мармычучы і буркаючы сабе пад нос.

За колькі хвілін Пінокія ўскочыў з ложка зусім здаровы. Бо трэба ведаць, што лялькі маюць прывілей рэдка хварэць і вельмі хутка папраўляцца.

І Фея, калі пабачыла, як ён жвава і весела бегае і куляецца па пакоі, нібыта той малады пеўнік, сказала яму:

— Значыцца, мае лекі сапраўды табе дапамаглі?
— Болей чым дапамаглі! Яны вярнулі мяне да жыцця!
— Тады чаму ж давялося так доўга прасіць цябе, каб ты выпіў іх?

— Мы, дзеці, усе такія! Мы болей баімся лекаў, чым болю.

— Сорамна! Дзецям трэба было б ведаць, што добрыя лекі, прынятыя своєчасова, могуць уратаваць іх ад цяжкай хваробы, а магчыма, нават і ад смерці.

— О! Але наступным разам мяне не трэба будзе шмат намаўляць! Толькі нагадайце мне пра тых чорных трусоў з труной на плячах — і тады я адразу схяплю шклянку ў рукі і вып’ю!..

— А цяпер хадзі да мяне і апавядзі, як здарылася, што ты апынуўся ў руках забойцаў.

— Здарылася так, што лялечнік Агняжэр даў мне некалькі залатых манет і сказаў: «Трымай, занясі іх свайму тату!» А я замест гэтага спаткаў на дарозе Лісу і Ката, дужа добрых асоб, якія сказалі мне: «Хочаш, каб з гэтых манет стала тысяча і дзве тысячы? Хадзем з намі, і мы завядзём цябе на Pole Цудаў». І я пагадзіўся: «Хадзем». А яны мне: «Спынімся ў карчме “Чырвоны Рак” і пасля поўначы пойдзем далей». А калі мяне пабудзілі, іх не было, бо яны ўжо сышлі. Тады я пайшоў сам, уначы, якая была

нагэтулькі цёмнай, што хоць вока выкалі. Таму дарогаю я спаткаў двух забойцаў у мяхах з-пад вугалю. Яны мне казалі: «Даставай грошы», а я адмовіўся: «У мяне іх няма», бо чатыры залатыя манеты я схаваў у рот, дык адзін з лотраў спрабаваў прасунуць мне ў рот руку. А я адкусіў яму руку і потым выплюнуў яе, але замест рукі я выплюнуў каціную лапу. І забойцы пагналіся за мной, і я пабег, урэшце яны схапілі мяне і павесілі за шыю на дрэве ў гэтым лесе і казалі: «Заўтра мы вернемся сюды, і тады ты будзеш зусім мёртвы і з разяўленым ротам, і тады мы дастанем залатыя манеты, якія ты схаваў пад языком».

— А дзе зараз тыя чатыры манеты? — спытала яго Фея.

— Я згубіў іх! — адказаў Пінокія. Але ён схлусіў, бо ў той час яны былі ў ягонай кішэні. Як толькі ён схлусіў, ягоны нос, які і так быў доўгі, адразу пабольшаў яшчэ на два пальцы.

— І дзе ты іх згубіў?

— У лесе, тут побач.

Пасля таго як ён схлусіў другі раз, яго нос працягнуў расці.

— Калі ты згубіў іх побач, у лесе, — сказала Фея, — мы знойдзем іх і вернем табе. Усё, што губляецца ў нашым лесе, заўсёды знаходзіцца.

— А! Я цяпер добра ўспомніў, — усклікнуў драўляны хлопчык, збіты з панталыку, — я не згубіў твая чатыры манеты, я іх выпадкова пракаўтнуў, калі піў вашыя лекі.

Пасля таго як ён схлусіў трэці раз, ягоны нос падоўжыўся настолькі, што бедны Пінокія болей не мог павярнуцца ні ў які бок. Калі ён паварочваўся ў адзін бок — выцінаўся носам аб ложка альбо аб шыбу. Калі паварочваўся ў другі — стукаўся ім у сцены ці ў дзверы. Калі ён уздымаў галаву крыху вышэй, рызыкаваў уторкнуць свой нос у вока Феі.

А Фея глядзела на яго і смяялася.

— Чаму вы смеяцеся? — запытаў яе драўляны хлопчык, зусім збянтэжаны і занепакоены сваім носам, які рос на вачах.

— Я смяюся з той хлусні, якую ты мне нагаварыў.

— Адкуль жа вы ведаеце, што я схлусіў?

— Хлусню, мой хлопчык, я распазнаю адразу! Бо ёсць два гатункі хлусні: ёсць хлусня, якая мае кароткія ногі, і хлусня, якая мае доўгі нос. Твая хлусня акурат з тых, што мае доўгі нос.

Пінокія, болей не ведаючы, дзе схавацца ад сораму, спрабаваў выскачыць з пакоя. Але ў яго не атрымалася. Яго нос вырас нагэтулькі, што зусім не праходзіў у дзверы.

*Пінокіа зноў сустракае Лісу і Ката і ідзе з імі,
каб пасеяць чатыры манеты на Полі Цудаў.*

Ці можаце вы ўявіць сабе гэта? Фея на цэлыя паўгадзіны пакінула драўлянага хлопчыка крычаць і плакаць праз нос, які не праходзіў у дзверы пакоя. І яна зрабіла гэта, каб даць яму ўрок і пазбавіць дурной звычкі хлуціць — найгоршай звычкі, якую могуць мець дзеці. Але калі яна пабачыла, што ягоны выгляд змяніўся, а вочы ажно вырачыліся ад распачы, злітавалася. Фея пляснула ў далоні, і на гэты сігнал у пакой праз акно заляцелі тысячы вялікіх птушак, якіх называлі дзятламі. Усе яны ўселися на носе Пінокіа і пачалі дзяўбці яго, дзяўблі і дзяўблі, пакуль гэты празмерна вялікі і недарэчны нос не зменшыўся за колькі хвілін да свайго натуральнага памеру.

— Якая вы добрая, мая Фея, — сказаў драўляны хлопчык, выціраючы вочы, — як я вас люблю!

— Я таксама цябе люблю, — адказала Фея, — і калі ты хочаш застацца са мной, будзь маім брацікам, а я буду тваёй добрай сястрычкай...

— Я застаўся б з задавальненнем... але мой бедны тата?

— Я падумала пра ўсё. Твайго тату папярэдзілі, і перш чым сцямнее, ён ужо будзе тут.

— Сапраўды?.. — усклікнуў Пінокія, падскочыўшы ад радасці. — Тады, Феечка мая, калі вы дазволіце, я хацеў бы пайсці яму насустрач! Не магу дачакацца магчымасці пацалаваць гэтага беднага старога, які столькі нацярпеўся праз мяне!

— Ідзі, калі ласка, але глядзі не заблукай. Ідзі праз лес, і я ўпэўненая, што ты сустрэнеш яго.

Пінокія пайшоў, і як толькі ён увайшоў у лес, пабег, рыхтык казуля. Ён амаль што дабег да Вялікага Дуба, але спыніўся, бо, як яму здалося, пачуў у гушчары людзей. Сапраўды, ён пабачыў, што на дарозе з'явіліся... здагадайцеся хто? Ліса і Кот, тыя самыя два прыяцелі, з якімі ён вячэраў у карчме «Чырвоны Рак».

— Гэта наш дарагі Пінокія! — закрычала Ліса, абдымаючы і цалуючы яго. — Адкуль жа ты тут?

— Адкуль жа ты тут? — паўтарыў Кот.

— Гэта доўгая гісторыя, — сказаў драўляны хлопчык, — і я вам апавяду яе, калі хочаце. Дык вось, мінулай ноччу, калі вы мяне пакінулі аднаго ў карчме, я сустрэў на дарозе забойцаў...

— Забойцаў?.. О, бедны сябра! І што яны хацелі?

— Яны хацелі адабраць у мяне залатыя манеты.

— Подлыя!.. — пакруціла галавою Ліса.

— Паскуднікі! — прамовіў Кот.

— Але я пачаў уцякаць, — працягваў апавядаць Пінокія, — а яны ўвесь час за мной. Урэшце яны мяне дагналі і павесілі на галіне гэтага Дуба.

І Пінокія паказаў на Вялікі Дуб, які быў у двух кроках.

— Напэўна, табе было дрэнна? — сказала Ліса. — У якім свеце мы асуджаныя жыць! Дзе знайсці нам бяспечную схованку, нам, прыстойным людзям?

У той час, калі яны так размаўлялі, Пінокія заўважыў, што Кот кульгаў на пярэдняю правую лапу, бо ў яго не ставала часткі лапы з кіпцюрамі, таму Пінокія спытаў у яго:

— Што здарылася з тваёй лапай?

Кот хацеў быў нешта адказаць, але збянтэжыўся. Тады Ліса хутка сказала:

— Мой сябра вельмі сціплы, таму не адказвае, адкажу я замест яго. Дык вось, гадзіну таму мы спаткалі старога

ваўка, які быў амаль непрытомны ад голаду. Ён папрасіў у нас міласціну. Мы не мелі нават рыбінай косткі, каб даць яму. Што зрабіў тады мой сябра, які сапраўды мае шляхетнае сэрца? Ён адарваў зубамі сваю пярэдняю лапу і кінуў гэтай беднай жывёліне, каб яна магла пад'есці.

І Ліса, прамаўляючы гэта, выцерла слязу.

Пінокія таксама расчуліўся, ён наблізіўся да Ката і прашаптаў яму на вуха:

— Калі б усе каты былі падобныя да цябе, шчаслівыя сталіся б мышы!

— А што цяпер ты робіш у гэтых мясцінах? — запыталася Ліса ў драўлянага хлопчыка.

— Чакаю майго тату, які неўзабаве павінен прыйсці сюды.

— А твае залатыя манеты?

— Яны ўсё яшчэ ў кішэні, апрача адной, якую я аддаў у карчме «Чырвоны Рак».

— І падумаць толькі, што з гэтых залатых манет заўтра магла б стацца тысяча! І дзве тысячы! Чаму ты не прыслухоўваешся да маёй парады? Чаму не ідзеш на Поле Цудаў, каб пасеяць іх?

— Сёння гэта немагчыма, я пайду туды іншым разам.

— У іншы дзень будзе запозна, — сказала Ліса.

— Чаму?

— Бо гэтае поле набыў адзін вялікі сіньёр, і ад заўтра там болей нікому не будуць дазваляць сеяць грошы.

— А ці далёка адсюль Поле Цудаў?

— Усяго два кіламетры. Хочаш пайсці з намі? За паўгадзіны — ты там. Пасадзіш адразу чатыры манеты, за некалькі хвілін збярэш іх дзве тысячы і ўвечары вернешся сюды з поўнымі кішэнямі. Хочаш пайсці з намі?

Пінокія трохі вагаўся з адказам, бо ў думках ён вяртаўся да добрай Феі, старога Джэпета і да папярэджанья Цвыркуна-Гаваруна. Але потым урэшце зрабіў так, як робяць усе дзеці, якія не маюць ані кроплі разважнасці і спачування, — хітнуў галавой і сказаў Лісе і Кату:

— Хадзем, я іду з вамі.

І яны пайшлі.

За паўдня яны прыйшлі ў горад, які называўся Лаві-Дурняў. Як толькі яны ўвайшлі ў горад, Пінокія заўважыў, што ўсе вуліцы запоўненыя абскубанымі сабакамі, якія пазяхалі ад голаду; пастрыжанымі авечкамі, якія дрыжэлі ад холаду; курамі, якія засталіся без грабеньчыкаў і бародак і прасілі міласціну — зернейка кукурузы; вялікімі матылямі, якія не маглі болей лётаць, бо яны прадалі свае цудоўныя каляровыя крылы; паўлінамі без

хвастоў, якія саромеліся паказвацца, і фазанамі, якія дробненька тупалі паціху, шкадуючы аб сваіх зіхатлівых залатых і срэбных пёрах, цяпер ужо згубленых назаўжды.

Пасярод гэтага натоўпу жабракоў і бедных абняслаўленых раз-пораз праязджалі карэты сінёраў, а ўсярэдзіне сядзелі альбо якая-небудзь ліса, альбо сарока-зладзейка, альбо драпежная птушка.

— А дзе Поле Цудаў? — запытаў Пінокія.

— Тут, у двух кроках.

Яны прамінулі горад, выйшлі за мury і спыніліся ў самотным полі, якое з выгляду было падобным да ўсіх іншых палёў.

— Вось мы прыйшлі, — сказала Ліса драўлянаму хлопчыку. — Цяпер нахіліся да зямлі, выкапай рукамі маленькую ямку ў полі і пакладзі туды залатыя манеты.

Пінокія паслухаўся. Выкапаў ямку, паклаў туды чатыры залатыя манеты, што засталіся ў яго, і потым трохі нагарнуў на ямку зямлі.

— Цяпер, — паведаміла Ліса, — ідзі да канавы, тут побач, набяры вядро вады і палі зямлю ў тым месцы, дзе пасадзіў манеты.

Пінокія пайшоў да канавы, але вядра там не было. Тады ён зняў з нагі адзін бот, набраў у яго вады і паліў зямлю, якая пакрывала ямку. Потым запытаўся:

— Яшчэ нешта трэба зрабіць?

— Болей нічога, — адказала Ліса. — Цяпер можна ісці. Потым вернешся сюды за дваццаць хвілін і знойдзеш дрэўца, якое вырасла з зямлі, з галінамі, абцяжаранымі манетамі.

Бедны драўляны хлопчык, не памятаючы сябе ад радасці, тысячы разоў падзякаваў Лісе і Кату і паабяцаў ім цудоўны падарунак.

— Нам не трэба падарункі, — адказалі два злыдні. — Нам досыць, што мы навучылі цябе спосабу ўзбагаціцца без цяжкай працы, і мы вельмі ўсцешаныя гэтым.

Сказаўшы гэтак, яны развіталіся з Пінокія і, пажадаўшы яму добрага ўраджаю, выправіліся па сваіх справах.

19

*У Пінокіа выкрадаюць ягонья
залатыя манеты, і ў пакаранне ён атрымлівае
чатыры месяцы вязніцы.*

Драўляны хлопчык вярнуўся ў горад і пачаў лічыць хвіліны адну за адной. Як толькі яму здалося, што час ужо надышоў, ён адразу рушыў дарогаю, якая вяла на Поле Цудаў.

І пакуль ён ішоў шпаркім крокам, яго сэрца моцна білася і выстуквала: «цік-так, цік-так», як гадзіннік у гасцёўні, які надта спяшаецца. Тым часам ён думаў пра сябе: «А калі замест тысячы манет я знайду там на галінах дрэва дзве тысячы? А калі замест дзвюх тысяч я знайду там пяць тысяч? А калі замест пяці тысяч я знайду там

сто тысяч? О! Якім добрым сінёрам тады я зраблюся! Я хацеў бы мець цудоўны палац, тысячы драўляных коней і тысячы стайняў, каб можна было бавіцца з імі; лёх з салодкімі наліўкамі і бібліятэку, поўную цукатаў, тартоў, мігдалавых пернікаў і вафельных трубчак з вяршкамі».

Так, мроячы, Пінокія наблізіўся да поля і спыніўся, каб паглядзець, ці не відаць выпадкова дрэва з галінамі, абцяжаранымі манетамі. Але нічога не пабачыў. Тады ён зрабіў яшчэ сто крокаў наперад, і зноў нічога. Зайшоў на поле... падышоў да той маленькай ямкі, дзе паклаў у зямлю свае манеты, і нічога... Тады ён задумаўся і, забыўшыся на прыстойнасць і правілы добрага тону, выцягнуў руку з кішэні і доўга чухаў патыліцу.

У гэты момант ён пачуў над вухам гучны смех. Падняўшы галаву, пабачыў на дрэве вялікага папугая, які чысціў свае нешматлікія пёры.

— Чаму ты смяешся? — раздражнёна запытаў яго Пінокія.

— Я смяюся, бо, калі я чышчу свае пёры, казычу самому сабе пад крыламі.

Драўляны хлопчык змаўчаў. Ён пайшоў да канавы, набраў у свой бот вады і зноў паліў зямлю, дзе ляжалі залатыя манеты.

Тут, у поўнай цішыні, якая панавала на гэтым полі, ізноў пачуўся смех, яшчэ больш нахабны за першы.

— Слухай, — закрычай Пінокія, раззлаваўшыся, — ці магу я ведаць, нявыхаваны папугай, чаго ты смяешся?

— Я смяюся з тых дурняў, якія вераць усялякім глупствам і якія трапляюць у пасткі тых, хто хітрэйшы за іх.

— Ты, напэўна, гаворыш пра мяне?

— Так, я кажу пра цябе, бедны Пінокія, пра цябе, які быў нагэтулькі дурным, што паверыў, быццам грошы можна пасадзіць на полі, нібыта якую фасолю ці гарбузы, і сабраць ураджай. Я таксама аднойчы паверыў у падобнае і сёння пакутую ад гэтага. Цяпер я ўпэўніўся (але запозна): каб сабраць грошай, трэба ўмець іх зарабіць, працуючы альбо ўласнымі рукамі, альбо сваім розумам.

— Я цябе не разумею, — сказаў драўляны хлопчык, які пачаў дрыжэць ад страху.

— Будзь цярплівым, я патлумачу лепей, — дадаў Папугай. — Дык ведай: пакуль ты быў у горадзе, Ліса і Кот вярнуліся на гэтае поле, выкапалі з зямлі залатыя манеты, а потым уцяклі, як вецер. І хто іх цяпер дагоніць!

Пінокія знерухомеў з разяўленым ротам. Не даўшы веры словам Папугая, ён пачаў рукамі і пазногцямі рыць зямлю, якую толькі што паліў. І ён рыў, рыў, рыў, зрабіў

такую глыбокую яму, што туды магла ўваліцца цэлая капа сена, але манет там не было.

Тады ў распачы, бегма ён вярнуўся ў горад і адразу ж пайшоў у суд, каб заявіць суддзі на двух злодзеяў, якія абрабавалі яго.

Суддзёй была вялікая малпа з роду гарылаў. Старая вялікая малпа, якую шанавалі за сталы ўзрост, белую бараду і асабліва за яе залатыя акуллары без шкельцаў — іх малпа мусіла насіць увесь час з прычыны запалення вачэй: на гэтую хваробу яна пакутавала ўжо шмат гадоў.

Пінокія ва ўсіх падрабязнасцях апавёў у прысутнасці суддзі пра падман, ахвярай якога ён стаў. Назваў імёны, прозвішчы і прыкметы бандытаў і скончыў, просячы аб справядлівасці.

Суддзя выслухаў яго вельмі прыхільна, зычліва, надта захапіўся жывым мастацтвам аповеду, расчуліўся і расхваляваўся, і калі драўлянаму хлопчыку болей не было чаго сказаць, суддзя працягнуў руку і пазваніў у званочак.

На гук званочка адразу з'явіліся два вартавыя сабакі, апранутыя як жандары.

Тады суддзя паказаў жандарам на Пінокія і сказаў:

— У гэтага няшчаснага скралі чатыры залатыя манеты. Схапіце яго і адразу кіньце ў вязніцу.

Драўляны хлопчык, пачуўшы такі прысуд, стаяў аслупянелы, нібыта яго выцялі абухом па галаве. Хацеў пратэставаць, але жандары, каб не марнаваць час, заторкнулі яму рот і завялі ў камеру.

Ён знаходзіўся там чатыры месяцы, чатыры дужа доўгія месяцы, і застаўся б там яшчэ болей, каб не надарыўся шчаслівы выпадак.

Бо трэба ведаць, што малады імператар, які кіраваў у горадзе Лаві-Дурняў, атрымаў вялікую перамогу над сваімі ворагамі. І таму зрабіў для народа вялікае свята: ілюмінацыю, феерверкі, конскія скачкі і роварныя гонкі. А на знак найвышэйшага трыумфу пажадаў, каб адчынілі вязніцы і выпусцілі ўсіх злачынцаў.

— Калі з вязніцы выходзяць іншыя, я таксама хачу выйсці, — сказаў Пінокіа турэмшчыку.

— Вы — не, — адказаў турэмшчык, — бо вы не адпавядаеце...

— Прашу прабачэння, — адказаў Пінокіа, — я таксама злачынца.

— У такім выпадку вы тысячу разоў маеце рацыю, — сказаў турэмшчык. З павагай зняўшы шапку, ён развітаўся з Пінокіа і адчыніў дзверы вязніцы.

20

*Вызвалены з вязніцы, Пінокія выправіўся ў дарогу,
каб вярнуцца да дому Феі, але дарогаю спаткаў
жахлівую Змяю, а потым трапіў у пастку.*

Уяўляеце сабе радасць Пінокія, калі ён адчуў свабоду? Не губляючы часу, ён адразу пакінуў горад і пайшоў дарогаю, што павінна была прывесці яго да дамкі Феі.

Праз дажджлівае надвор'е дарога сталася падобнай да балота, і ногі грузлі па калена. Але драўляны хлопчык не здаваўся.

Прагнучы зноў пабачыць свайго тату і сваю сястрычку з блакітнымі валасамі, ён бег, як хорт, і пырскі з-пад ног ляцелі вышэй за галаву. «Колькі няшчасцяў са мной здарылася, — казаў пра сябе ён, — і я заслужыў гэта! Бо я ўпарты драўляны хлопчык, непаслухмяны і натурысты. Я заўсёды хачу рабіць па-свойму, не слухаю парадаў тых, хто мяне любіць і хто ў тысячу разоў разумнейшы

за мяне! Але цяпер я маю намер змяніць сваё жыццё і стану хлопчыкам выхаваным і паслухмяным. Я ўжо ўпэўніўся, што непаслухмяныя дзеці заўжды толькі шкодзяць самі сабе і церпяць няўдачы. А ці будзе мяне чакаць мой тата? Ці знайду я яго ў доме Феі? Бедны чалавек, я так даўно яго не бачыў, што прагну абняць і пацалаваць! А Фея? Ці даруе мне той брыдкі ўчынак? Я атрымаў ад яе столькі ўвагі і клопату, і калі я сёння яшчэ жывы, дык гэта ейная заслуга! Але ці можна ўявіць хлопчыка, болей няўдзячнага і болей бессардэчнага за мяне?»

Гэтак разважаючы, ён раптам спалохана спыніўся і зрабіў чатыры крокі назад.

Што ён пабачыў?..

Ён пабачыў вялікую Змяю, якая расцягнулася на дарозе. Яна мела зялёную скуру, вогненныя вочы і востры хвост, які дымеў, як комін.

Немагчыма ўявіць сабе страх драўлянага хлопчыка, які адбег назад болей за палову кіламетра, усеўся на крушню і стаў чакаць, пакуль Змяя не папаўзе самахоць па сваіх справах і не вызваліць праход на дарозе.

Счакаў гадзіну. Дзве гадзіны. Тры гадзіны. Але Змяя была ўсё яшчэ там, і нават здалёк можна было пабачыць ейныя чырвоныя вочы і слуп дыму, які ішоў з канца хваста.

Тады Пінокія, набраўшыся адвагі, наблізіўся на адлегласць колькіх крокаў і салодкім і танюткім голасам падлізніка сказаў Змяі:

— Прабачце, сіньёра Змяя, ці не маглі б вы зрабіць ласку, адсунуцца трохі ўбок, каб даць мне прайсці?

Выглядала так, нібыта ён звяртаўся да сцяны: ніякага руху.

Тады ён паўтарыў тым самым голасам:

— Трэба сказаць, сіньёра Змяя, што я іду дадому, дзе мяне чакае мой тата, якога я ўжо даўно не бачыў! Ці не дазволіце працягнуць мне свой шлях?

Ён пачакаў знаку ў адказ на гэтае пытанне, але адказу не было. Наадварот, Змяя, якая толькі што здавалася бадзёрай і поўнай жыцця, зрабілася нерухомай і амаль што здранцвелей. Яе вочы заплюшчыліся, а хвост перастаў дымець.

— Можа, яна сапраўды памерла? — сказаў Пінокія, паціраючы рукі ад задавальнення, і не марудзячы паспрабаваў пераскочыць яе, каб перабрацца на другі бок дарогі. Але не паспеў ён узняць нагу, як Змяя нечакана ўзвілася, як вызваленая спружына, і драўляны хлопчык, кінуўшыся ад пераляку назад, спатыкнуўся і ўпаў на зямлю.

І ўпаў так няўдала, што галава яго апынулася ў дарожным брудзе, а ногі тырчэлі ў паветры.

Ад выгляду драўлянага хлопчыка, які быў долу галавой і дрыгаў нагамі з неверагоднай хуткасцю, Змяю апанаваў такі прыступ смеху, што яна рагатала, рагатала, рагатала, пакуль ад моцнага смеху і напругі ёй у грудзях не разадрала жылу, і гэтым разам яна памерла па-сапраўднаму.

Тады Пінокія кінуўся бегчы, каб дапяць да дома Феі, перш чым сцямнее. Але ён болей не мог вытрываць жахлівых прыступы голаду і саскочыў у поле, каб сарваць невялікую гронку вінаграду. Лепей бы ён гэтага ніколі не рабіў!

Толькі ён падышоў да вінаграднай лазы, як — крак! — адчуў, што абедзве нагі яму сціснулі жалезныя зубы, і гэтак моцна, што ён пабачыў зоркі ў небе.

Бедны драўляны хлопчык трапіў у пастку, якую паставіў нейкі селянін, каб злавіць вялікіх куніц, што былі бядою ўсіх бліжэйшых курнікаў.

*Пінокіа сханіў селянін, які змусіў яго, як сабаку,
ахоўваць курнік.*

Як вы можаце ўявіць сабе, Пінокіа пачаў плакаць, крычаць, прасіцца, але тыя крыкі і плач былі дарэмныя, бо навокал не было відаць ніводнага дома, а на дарозе не было ніводнай жывой душы.

Тым часам надыйшла ноч.

Часткова ад вострага болю ад пасткі, што рэзаў і пёк, часткова ад боязі застацца самому ў цемры пасярод гэтага поля драўляны хлопчык амаль што страціў прытомнасць. Як раптам пабачыў светлячка, які поўз над галавой. Пінокіа паклікаў яго і сказаў:

— О, светлячок, злітуйся з мяне і вызвалі ад гэтай пакуты!..

— Бедны хлопчык! — усклікнуў светлячок, спыніўшыся і са шкадаваннем глядзячы на яго. — Як жа так

сталася, што твае ногі, як абцугамі, сціснула гэтым заво-
страным жалезам?

— Я зайшоў на поле, каб сарваць дзве гронкі гэтага
вінаграду, і...

— Але вінаград быў твой?

— Не...

— А хто тады навучыў цябе браць чужыя рэчы?

— Я быў галодны...

— Голад, мой хлопчык, не ёсць добрай падставай, каб
прысабечваць чужыя рэчы.

— Праўда, праўда! — румзаў Пінокія. — Але наступ-
ным разам я не буду так рабіць.

Тут іхнюю размову перапыніў слабы шоргат крокаў.

Гэта быў гаспадар поля, які ішоў на дыбачках, каб
паглядзець, ці не трапіла ў пастку адна з тых куніц, што
з'ядае курэй.

І якім жа вялікім было ягонае здзіўленне, калі, выцяг-
нуўшы з-пад плашча ліхтар, ён заўважыў, што замест
куніцы там быў хлопчык.

— А, злодзей! — сказаў селянін раззлавана. — Зна-
чыцца, гэта ты крадзеш курэй?

— Не я, не я! — закрычаў Пінокія, румзаючы. —
Я ўвайшоў на поле, каб узяць толькі дзве гронкі вінаграду!..

— Хто крадзе вінаград, таксама здольны скрасці і куранятаў! Я цябе навучу, я паклапачуся, каб ты запомніў гэта надоўга.

Адчыніўшы пастку, ён схапіў драўлянага хлопчыка за каўнер і панёс дадому, як носяць ягнятак.

Прышоўшы на ток, шпурнуў яго на зямлю і, трымаючы нагу на ягонай шыі, сказаў:

— Цяпер позна, і я хачу спаць. Мы паквітаемся з табой заўтра. Сёння памёр сабака, які ахоўваў мяне ўначы, дык займай ягонае месца. Будзеш маім вартавым сабакам.

І селянін насунуў яму на шыю вялікі нашыйнік, увесь пакрыты меднымі шыпамі, і зацягнуў так, каб Пінокія не мог зняць яго, прасунуўшы галаву назад. Да нашыйніка мацаваўся доўгі жалезны ланцуг. Ланцуг быў прыкручаны да сцяны.

— Калі гэтай ноччу, — сказаў селянін, — пачнецца дождж, можаш пайсці на насцілку ў будку, там усё яшчэ ёсць салома, якая цягам чатырох гадоў была ложкам майму беднаму сабаку. І калі, на няшчасце, прыйдуць злодзеі, памятай, што ты павінен трымаць вуха востра і брахаць.

Па гэтым апошнім папярэджанні селянін увайшоў у дом і замкнуў дзверы на ўсе засаўкі. Бедны Пінокія застаўся на таку, скруціўшыся корчыкам, болей мёртвы, чым жывы

ад холаду, голаду і страху. І засоўваючы раз-пораз рукі пад нашыйнік, які сціскаў яму горла, казаў з плачам:

— Гэтак мне і трэба!.. На жаль, гэтак мне і трэба! Я хацеў быць гультаём і бадзягам... я хацеў слухаць дрэнных сяброў, і таму няўдачы ўвесь час пераследуюць мяне. Каб я быў добрым хлопчыкам, як іншыя, каб меў жаданне вучыцца і працаваць, каб застаўся дома з маім бедным татам, не апынуўся б тут, пасярод поля, у якасці вартавога сабакі ў доме селяніна. О, каб я мог нарадзіцца другі раз!.. Але цяпер позна і трэба цярпець.

Даўшы такім чынам выйсце пачуццям, што рваліся з ягонага сэрца, ён пайшоў у будку і заснуў.

*Пінокіа выкрыў злодзеяў і, як узнагароду
за вернасць, атрымаў свабоду.*

Прайшло ўжо болей за дзве гадзіны, як ён соладка спаў. Але каля поўначы прачнуўся ад шэпту і мармытання дзіўных галасоў, якія, як яму падалося, чуліся ад тока. Высунуўшы кончык носа з будкі, Пінокіа пабачыў, што там сабраліся на нейкую нараду чатыры жывёліны з цёмнай поўсцю, падобныя да катой. Але гэта былі не каты, гэта былі куніцы, драпежнікі, якія асабліва любілі паласавацца яйкамі і маладымі куркамі.

Адна з тых куніц, адлучыўшыся ад сваіх прыцеляў, падышла да будкі і прамовіла напаўголаса:

— Добры вечар, Мелампа.

— Мяне завуць не Мелампа, — адказаў драўляны хлопчык.

— А хто ты тады?

— Я Пінокіа.

— А што ты тут робіш?

— Працую вартавым сабакам.

— А дзе Мелампа? Дзе стары сабака, які жыў у гэтай будцы?

— Памёр сёння ранкам.

— Памёр? Бедная жывёліна! Ён быў такі добры!.. Але, мяркуючы па твары, ты таксама падаешся мне мілым сабакам.

— Прашу прабачэння, але я не сабака!

— А хто ж ты?

— Я драўляны хлопчык.

— І працуеш вартавым сабакам?

— На жаль, у якасці пакарання!

— Тады я прапаную табе тую самую дамову, якая была ў нас з нябожчыкам Мелампам, і ты будзеш задаволены.

— І што гэта была за дамова?

— Мы прыходзім адзін раз на тыдзень, як і раней, наведаць уначы гэтых куранятаў і выносім восем курэй. З тых курэй сем з'ядаем мы, а адну аддаем табе. Натуральна, калі ты ўдаеш, што спіш, і ніколі не будзеш брахаць, каб абудзіць селяніна.

— І Мелампа рабіў менавіта так? — спытаў Пінокія.

— Рабіў так, і паміж намі заўсёды была згода. Так што спі спакойна і будзь пэўны: перш чым мы пойдзем

адсюль, пакінем табе ў будцы добра абскубаную курку на заўтра, на сняданак. Мы дамовіліся, добра?

— Нават болей чым добра! — адказаў Пінокія і пагрозліва пахітаў галавой, быццам бы хацеў сказаць: «Неўзабаве зноў паразмаўляем!»

Калі чатыры куніцы з упэўненасцю палічылі, што справа развязаная, яны адразу скіравалі да курніка, які быў зусім побач з будкай. Зубамі і кіпцюрамі яны адчынілі драўляныя дзверцы, што зачынялі ўваход, і адна за адной праслізнулі ўсярэдзіну. Але не паспелі яны ўвайсці, як пачулі, што дзверцы хутка зачыніліся. Той, хто зачыніў іх, быў Пінокія, які не задаволіўся толькі гэтым, а яшчэ, для большай пэўнасці, прываліў дзверцы вялікім каменем.

І потым пачаў брахаць. І брахаў так, нібыта ён быў вартавы сабака: «Гаў-гаў-гаў-гаў!»

Пачуўшы гэты брэх, селянін саскочыў з ложка, схапіў стрэльбу і, высунуўшыся ў акно, запытаў:

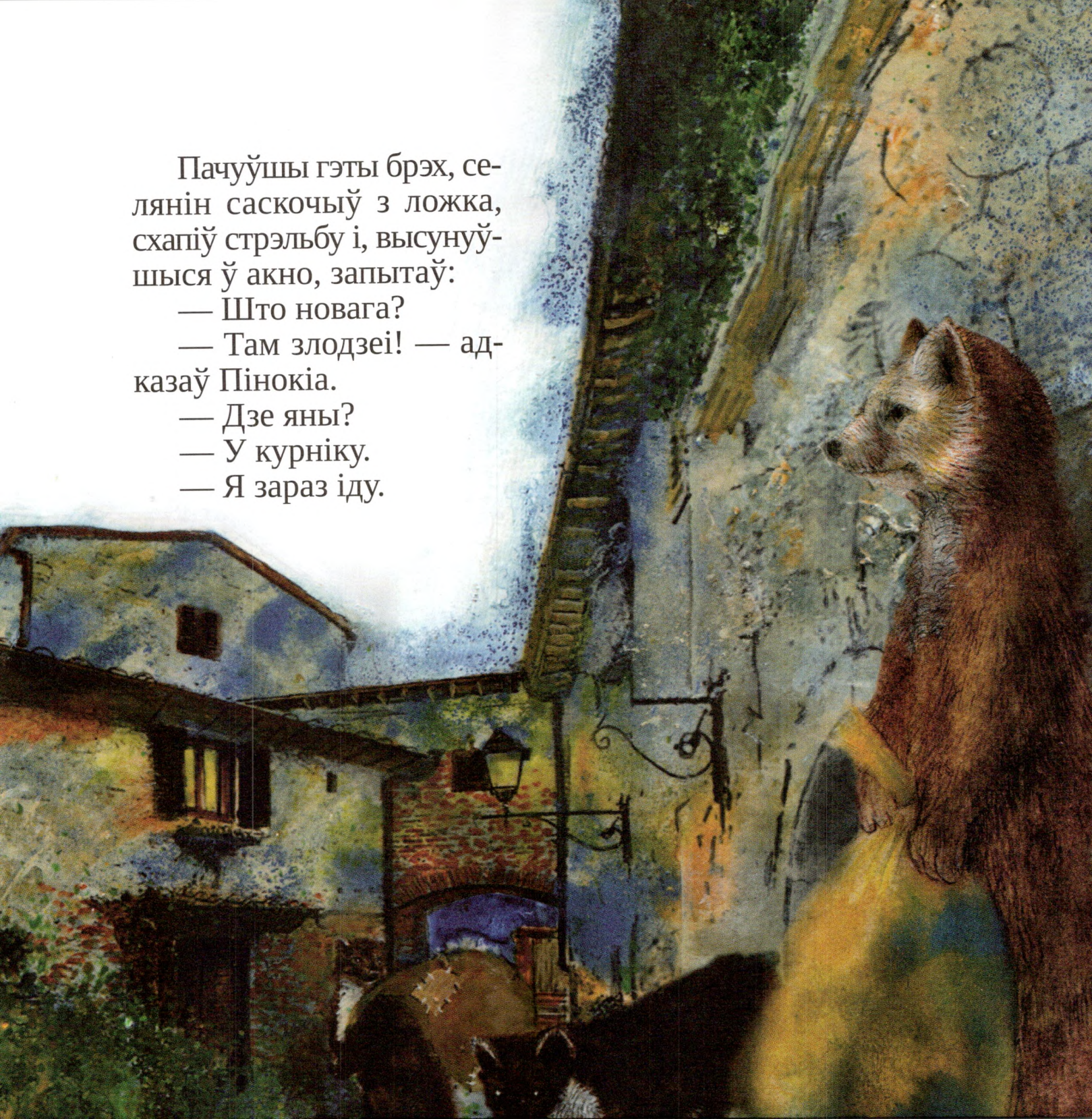
— Што новага?

— Там злодзеі! — адказаў Пінокія.

— Дзе яны?

— У курніку.

— Я зараз іду.

І сапраўды, мінула менш часу, чым трэба на тое, каб вымавіць слова «амэн», як селянін выйшаў. Ён ускочыў у курнік і пасля таго, як злавіў чатырох куніц ды пасадзіў іх у мех, сказаў ім з сапраўднай радасцю:

— Урэшце вы трапілі ў мае рукі! Я мог бы пакараць вас, але я не такі чалавек. Я з радасцю занясу вас заўтра да гаспадара карчмы ў бліжэйшай вёсцы, ён злупіць з вас скуру і згатуе вас, як маладую і вострую зайчаціну. Гэта гонар, які вы не заслугоўваеце, але добрыя людзі, як я, не зважаюць на такую дробязь!

Затым ён наблізіўся да Пінокія, пачаў хваліць яго і, між іншым, запытаўся:

— Як жа табе ўдалося выкрыць змову гэтых чатырох злодзеяў? Скажу, што Мелампа, мой верны Мелампа, ніколі нічога не заўважаў...

Драўляны хлопчык мог бы апавесці тое, што ведаў. Гэта значыцца, мог бы апавесці пра ганебную дамоўленасць, якая існавала паміж сабакам і куніцамі. Але прыгадаўшы, што сабака мёртвы, падумаў: «Навошта абвінавачваць памерлых? Памерлыя — яны памерлыя, і найлепшае, што можна зрабіць, гэта пакінуць іх у спакоі!»

— Калі куніцы прыйшлі на гумно, ты спаў ці не? — працягваў распытваць яго селянін.

— Спаў, — адказаў Пінокія, — але куніцы пабудзілі мяне сваёй балбатнёй, а адна прыйшла сюды да будкі, каб сказаць мне: «Калі абяцаеш не брахаць і не будзіць гаспадара, мы падорым табе добра абскубаную курку»... Разумееце, га? Яны мелі нахабства зрабіць мне такую прапанову! Трэба сказаць, што я драўляны хлопчык, які мае ўсе заганы гэтага свету, але я ніколі не дам ублытваць сябе ў падобныя справы і дапамагаць усялякім лотрам!

— Малайчына, хлопец! — усклікнуў селянін, паляпваючы яго па плячы. — Гэтыя пачуцці робяць табе гонар. І каб давесці табе сваю задаволенасць, ад гэтага моманту я вызваляю цябе, каб ты мог вярнуцца дадому.

І зняў з яго сабачы нашыйнік.

23

Пінокіа аплаквае смерць прыгожай Дзяўчынкі з блакітнымі валасамі, потым ён сустракае Голуба, які прыносіць яго на бераг мора, і Пінокіа кідаецца ў ваду, каб прыйсці на дапамогу свайму тату Джэпета.

Як толькі Пінокіа перастаў адчуваць вакол шыі жорсткі і зневажальны ціск ад нашыйніка, ён кінуўся бегчы праз палі, не спыняючыся ні на хвіліну, пакуль не дапяў да галоўнай дарогі, што мусіла прывесці яго да дамка Феі.

Выбегшы на галоўную дарогу, ён звярнуўся, каб паглядзець на роўнядзь, што ляжала перад ім. І няўзброеным вокам вельмі добра пабачыў лес, дзе на сваё няшчасце спаткаў Лісу і Ката. Паміж дрэваў ён пабачыў высокую вершаліну таго Вялікага Дуба, на якім яго павесілі за шыю. Але паглядзеўшы ў адзін бок, паглядзеўшы ў другі — Пінокіа не знайшоў маленькага дамка прыгожай Дзяўчынкі з блакітнымі валасамі.

Тады яго ахапіла змрочнае прадчуванне. Ён кінуўся шпарка бегчы, за колькі хвілін ён ужо быў на лузе, дзе некалі ўзвышаўся белы Дамок. Але беллага Дамка болей не было. Замест яго ляжаў невялікі мармуровы камень, на якім друкаванымі літарамі былі напісаныя гэтыя журботныя словы:

ТУТ СПАЧЫВАЕ
ДЗЯЎЧЫНКА З БЛАКІТНЫМІ ВАЛАСАМІ,
ЯКАЯ СКАНАЛА АД СМУТКУ,
БО БЫЛА ПАКІНУТАЯ
СВАІМ БРАЦІКАМ ПІНОКІА

Што адбылося з драўляным хлопчыкам, калі ён па складах ледзь прачытаў гэтыя словы, вы можаце дадумаць самі. Ён ніцма ўпаў на зямлю, тысячай пацалункаў пакрыў гэты пахавальны мармур і моцна заплакаў. Ён плакаў усю ноч і наступную раніцу. Калі надышоў дзень, ён усё яшчэ плакаў, хоць у ягоных вачах ужо болей не было слёз. Ягоны крык і ягоныя галашэнні былі настолькі жахлівыя, што ўсе навакольныя пагоркі паўтаралі яго рэхам. І плачучы, ён казаў:

— О, Феечка мая, чаму ты памерла? Чаму я не сканаў замест цябе? Бо я такі дрэнны, ты ж, наадварот, была такая добрая!.. А мой тата, дзе ён? О, Феечка мая, скажы мне, дзе я магу знайсці яго? Як я хачу быць заўсёды з ім і не пакідаць яго болей ніколі, ніколі, ніколі!.. О, Феечка мая, скажы мне, што гэта няпраўда, што ты памерла!.. Калі ты сапраўды мяне любіш... Калі любіш свайго браціка, уваскрэсні... стань жывой, як раней!.. Табе не шкада бачыць мяне самотным і пакінутым усімі? Калі прыйдуць забойцы, мяне зноў схопяць і павесяць на галіне дрэва, і тады я памру назаўжды. Ты што, хочаш, каб я быў тут адзін, у гэтым свеце? Цяпер, калі я згубіў цябе і майго тату, хто мяне накорміць? Куды я пайду спаць уначы? Хто мне зробіць новы гарнітурчык? О! Было б лепей, у сто разоў лепей, каб я таксама памёр! Так, я хачу памерці!.. І-і-і-і-і!..

Пінокія ў адчаі спрабаваў выдзіраць на сабе валасы, але ягоныя валасы былі з дрэва, і ён не мог нават убіць у іх свае пальцы.

Тым часам над ім пралятаў вялікі голуб, які прыпыніўся ў паветры на распасцёртых крылах і закрычаў яму з вышыні:

— Скажы мне, хлопчык, што ты робіш там, унізе?

— Не бачыш? Плачу! — сказаў Пінокія, узняўшы галаву на гэты голас і выціраючы вочы рукавом.

— Скажы мне, — дадаў тады Голуб, — ці няма выпадкова сярод тваіх сяброў аднаго драўлянага хлопчыка, якога завуць Пінокія?

— Пінокія?.. Ты сказаў — Пінокія? — паўтарыў драўляны хлопчык, адразу ўскочыўшы на ногі. — Гэта я Пінокія.

Пачуўшы гэты адказ, Голуб хутка спусціўся і сеў на зямлю. Ён быў большы за індыка.

— Значыцца, ты ведаеш таксама і Джэпета? — спытаў ён драўлянага хлопчыка.

— Ці ведаю я яго? Гэта мой бедны тата! Мабыць, ён табе казаў пра мяне? Ты правядзеш мяне да яго? Але ён усё яшчэ жывы? Адкажы дзеля ўсяго святога — ён усё яшчэ жывы?

— Я пакінуў яго тры дні таму на беразе мора.

— Што ён рабіў?

— Ён будаваў сабе маленькі човен, каб пераплысці акіян. Гэты бедны чалавек ужо болей за чатыры месяцы шукае цябе. І, не здолеўшы знайсці, вырашыў шукаць цябе ў далёкіх краінах Новага Свету.

— Ці далёка адсюль да марскога берага? — запытаў Пінокіа з нясцерпнай трывогай.

— Болей за тысячу кіламетраў.

— Тысячу кіламетраў? О, Голуб мой, як было б цудоўна, каб у мяне былі твае крылы!

— Калі хочаш туды, я магу даставіць цябе.

— Як?

— Верхам на мне. Ты дужа цяжкі?

— Цяжкі? Зусім не! Я лёгкі, як лісток!

І, не кажучы болей ні слова, Пінокіа скочыў Голубу на спіну, апусціў адну нагу з аднаго боку, а другую з другога, як гэта робяць цыркавыя вершнікі, і радасна закрычаў:

— Скачы, скачы, конік, бо я спяшаюся, каб хутчэй дабрацца!

Голуб узняўся ў паветра, і за колькі хвілін ён ляцеў так высока, што амаль дакранаўся да аблокаў. Апынуўшыся на такой незвычайнай вышыні, драўляны хлопчык з вялікай цікавасцю паглядзеў долу. І яму зрабілася вельмі страшна, так, што закруцілася галава. Каб не зваліцца, ён моцна-моцна абхапіў рукамі шыю сваёй крылатай верхавой жывёліны.

Яны ляцелі ўвесь дзень. Калі надышоў вечар, Голуб сказаў:

— Я вельмі хачу піць!

— А я вельмі хачу есці! — дадаў Пінокія.

— Спынімся на некалькі хвілінаў у гэтай галубоўні і потым ізноў выправімся ў падарожжа, каб заўтра раніцай, на досвітку, быць на марскім беразе.

Яны ўвайшлі ў пустую галубоўню, дзе былі толькі місачка, поўная вады, і кош, напоўнены з коптурам гарошкам. Драўляны хлопчык не мог есці гарошак. Яго ванітавала ад гарошку, проста выварочвала страўнік. Але гэтым вечарам ён наеўся дасыта і, павярнуўшыся да Голуба, сказаў:

— Ніколі не паверыў бы, што гарошак можа быць такі добры!

— Гэта пераконвае, мой хлопчык, — адказаў Голуб, — што, калі ты сапраўды галодны і няма нічога есці, нават гарошак робіцца смачным! Для голаду не існуе капрызаў і смакоццяў!

Похапкам пад'еўшы і адпачыўшы, яны зноў выправіліся ў дарогу. Наступнае раніцы яны прыляцелі на марскі бераг.

Голуб апусціў Пінокія на зямлю і, не жадаючы нават выслухоўваць падзяку за зроблены добры ўчынак, адразу ўзляцеў і знік.

На беразе было поўна людзей, якія крычалі і размахвалі рукамі, гледзячы на мора.

— Што здарылася? — спытаўся Пінокія ў адной старой.

— Здарылася тое, што адзін бедны тата, згубіўшы сына, сеў у човен, каб паплыць і шукаць яго там, за морам. А мора сённа вельмі неспакойнае, і човен вось-вось можа пайсці на дно...

— Дзе човен?

— Вось ён, унізе, проста дзе мой палец, — сказала старая, паказваючы на маленькі човен, які на гэтай адлегласці здаваўся шкарлупінай арэха з маленькім-маленькім чалавекам усярэдзіне.

Пінокія пачаў узірацца ў той бок. Добра ўгледзеўшыся, ён гучна закрычаў:

— Гэта мой тата! Гэта мой тата!

Тым часам човен, які кідала бурнае мора, то знікаў паміж вялікімі марскімі хвалямі, то зноў усплываў на паверхню. Пінокія ўзняўся на вяршыню высокай скалы і не пераставаў клікаць свайго тату па імені, падаваць яму шматлікія сігналы рукамі, насавачкай і нават шапкай.

Здавалася, што Джэпета, хоць і быў гэтак далёка ад берага, пазнаў сына, бо таксама зняў шапку і вітаў яго. Жэстамі ён даваў зразумець, што ахвотна вярнуўся б назад,

але мора такое бурнае, што перашкаджае яму веславаць, каб наблізіцца да зямлі.

Раптам накаціла страшэнная хваля — і човен знік.

Усе чакалі, што човен вернецца на паверхню, але ён болей не з'яўляўся.

— Бедны чалавек! — казалі тады рыбакі, якія сабраліся на марскім беразе, і, прамовіўшы напайголаса малітвы, пачалі разыходзіцца.

Раптам яны пачулі распачны крык і, звярнуўшыся назад, пабачылі хлопчыка, які кінуўся ў мора з вяршыні скалы з крыкам:

— Я хачу ўратаваць свайго тату!

Пінокія ўвесь быў зроблены з дрэва, таму з лёгкасцю трымаўся на вадзе і плыў, як рыба. На вялікай адлегласці ад зямлі ён то знікаў пад вадой, зацягнуты хвалямі, то на паверхні з'яўляліся ягоная нага ці рука. Урэшце ён знік з вачэй, і болей яго не бачылі.

— Бедны хлопчык! — казалі тады рыбакі, што стаялі на марскім беразе, і, прамармытаўшы напайголаса малітвы, вярнуліся да сваіх дамоў.

24

*Пінокія трапляе на выспу Працавітых Пчол
і там ізноў сустракае Фею.*

Пінокія, натхнёны спадзяваннем своечасова паспець з дапамогай свайму беднаму тату, плаваў усю ноч. Якая жахлівая была гэтая ноч! Ліў дождж, ішоў град, страшна грымела, а міргала так, што было светла, як удзень. Калі развіднела, ён пабачыў недалёка вузкую палоску зямлі. Гэта была выспа пасярод мора.

Ён прыклаў усе намаганні, каб дамкнуць да гэтага берага, але безвынікова. Хвалі набягалі, грувасціліся, кідалі яго з боку ў бок, быццам якую трэску ці саломінку. Урэшце, на шчасце, прыйшла надта вялікая і імклівая хваля, якая шпурнула яго ўсім цяжарам на прыбярэжны пясок.

Штуршок быў гэтакім моцным, што ад удару аб зямлю ў яго храбуснулі ўсе скабы і ўсе глобы. Але Пінокія адразу супакоіў сябе словамі:

— Нават і гэтым разам мне пашанцавала.

Тым часам паволі-паволі неба праяснела, сонца выйшла ва ўсім сваім зіхаценні, а мора зрабілася добрае і спакойнае, як аліва.

Тады драўляны хлопчык расклаў на сонцы сваю вопратку, каб высушыць яе. Паглядзеў сюды і туды: ці не відаць выпадкова на гэтай бязмежнай роўнядзі вады маленькага чоўна з чалавекам. Але, добра агледзеўшыся, ён не пабачыў перад сабой нічога, апрача неба, мора і некалькіх ветразяў. Дый яны былі нагэтулькі далёка, што падаваліся мухамі.

— Хоць бы ведаць, прынамсі, як называецца гэтая выспа! — сказаў ён. — Ведаць бы, што яна населеная ветлымі людзьмі. Я хачу сказаць, людзьмі, якія не маюць дурной звычкі падвешваць дзяцей на галінах дрэў. Але ў каго я мог бы запытацца пра гэта? У каго, калі тут нікога няма?

Ад думкі, што ён можа застацца сам-саменькі пасярод гэтай вялікай незаселенай краіны, на яго найшла гэтка страшэнная туга, што ён ледзь не заплакаў. Раптам Пінокія пабачыў прыгожую рыбу, якая спакойна праплівала непадалёк па сваіх справах, з галавой, цалкам зануранай у ваду. Не ведаючы, як назваць яе па імені, драўляны хлопчык крыкнуў ёй гучным голасам, каб яго пачулі:

— Гэй, сіньёра рыба, магу я задаць вам адно пытанне?

— Хоць два, — адгукнулася рыба, якая называлася Дэльфінам. Яна была нагэтулькі ветлай, што ва ўсіх морах свету няшмат знойдзеш такіх.

— Не маглі б вы сказаць мне, ці ёсць на гэтай выспе вёскі, дзе можна пад'есці, не баючыся, што з'ядуць цябе?

— Яны тут, безумоўна, ёсць, — адказаў Дэльфін, — болей за тое, адну з іх ты знойдзеш непадалёк адсюль.

— Якой дарогаю мне пайсці туды?

— Трэба пайсці гэтай сцежкай туды, налева, і ўвесь час ісці проста за сваім носам, не заблукаеш.

— Скажыце мне яшчэ адно, вы плаваеце па моры ўдзень і ўночы, вы не сустракалі выпадкова маленькі човен з маім татам?

— А хто твой тата?

— Ён найлепшы тата ў свеце, а я найгоршы сын, які можа быць.

— Пры такой буры, што была сёння ўначы, — адказаў Дэльфін, — човен, напэўна, пайшоў на дно.

— А мой тата?

— У гэты момант яго праглынула жахлівая Акула, якая плавае тут ужо колькі дзён і прыносіць распач у нашыя воды.

— Яна вельмі вялікая, гэтая Акула? — запытаў Пінокія, які пачаў дрыжэць ад страху.

— Ці вялікая яна? — усклікнуў Дэльфін. — Калі ты можаш уявіць сабе, скажу табе: яна большая за пяціпавярховы дом і мае такую шырокую і глыбокую пашчу, што там мог бы цалкам змясціцца ўвесь цягнік разам з паравозам.

— Мамачка мая! — злякана ўскрыкнуў драўляны хлопчык. Ён хутка апрануўся і, паспешліва павярнуўшыся да Дэльфіна, сказаў яму: — Да пабачэння, сіньёра рыба, даруйце, калі ласка, за тое, што патурбаваў, і шчыры дзякуй за вашу ветласць.

Прамовіўшы гэта, ён адразу скіраваў да сцежкі і пайшоў хуткім крокам, такім хуткім, што здавалася, ён бег. На кожны пачуты гук Пінокія адразу са страхам абарочваўся назад, каб паглядзець, ці не пераследуе яго жахлівая Акула, вялікая, нібы пяціпавярховы дом, і з цягніком у роце.

За паўгадзіны ён прыйшоў у невялікае паселішча, якое называлася Мястэчка Працавітых Пчол. Вуліцы былі перапоўненыя людзьмі, якія бегалі сюды і туды па сваіх справах. Усе працавалі, усе былі нечым занятыя. У мястэчку зусім не было бадзягаў, нават калі пашукаць іх удзень са святлом.

— Я зразумеў, — адразу сказаў гультай, які сядзеў у Пінокія, — гэтая краіна не для мяне! Я не народжаны для працы!

Тым часам яму дапякаў голад, бо мінула ўжо дваццаць чатыры гадзіны, як ён нічога не еў, нават гарошку. Што рабіць?

У яго было толькі два спосабы, каб супакоіць голад: або пашукаць працу, або папрасіць у якасці міласціны сольда ці кавалачак хлеба.

Пінокія было сорамна прасіць міласціну. Бо тата вучыў яго, што рабіць гэта маюць права толькі старыя і цяжка хворыя. Сапраўдныя бедакі ў гэтым свеце, якія заслугоўваюць шкадавання, — гэта тыя, хто праз узрост ці хваробу болей не могуць зарабляць на хлеб, працуючы ўласнымі рукамі. Рэшта абавязаная працаваць. А калі яны не працуюць і пакутуюць ад голаду, тым горай для іх.

Між тым дарогаю ішоў чалавек, увесь задыханы і мокры ад поту, які з вялікай цяжкасцю цягнуў сам два вазкі, надаваныя вугалем.

Пінокія, мяркуючы па твары чалавека, што ён — добры, наблізіўся да яго і, апусціўшы ад сораму вочы, сказаў напайголаса:

— Ці не будзеце так ласкавы даць мне адно сольда, бо я канаю ад голаду.

— Нават не адно сольда, — адгукнуўся вугальшчык. — Але я дам табе чатыры, з умовай, што ты дапаможаш мне дацягнуць дадому гэтыя два вазкі з вугалем.

— Вы мяне здзіўляеце! — адказаў драўляны хлопчык амаль зняважана. — Да вашага ведама, я ніколі не быў аслом і ніколі не цягаў вазкі.

— Тым лепей для цябе! — адказаў вугальшчык. — Тады, хлопчык мой, калі ты сапраўды паміраеш ад голаду, з’еш два добрыя кавалкі сваёй фанабэрыі, толькі глядзі не атруціся.

За колькі хвілін дарогаю ішоў муляр, які нёс на плячах кош з вапнавай рошчынаю.

— Будзьце высакародным чалавекам, падайце сольда беднаму хлопчыку, які канае ад голаду!

— Ахвотна. Хадзем са мной, занясем вапну, — адказаў муляр, — і замест аднаго сольда я дам табе пяць.

— Але рошчына цяжкая, — адмовіўся Пінокія, — а я не хачу цяжка працаваць.

— Калі не хочаш цяжка працаваць, тады, хлопчык мой, прыемна табе сядзець тутака і поспехаў у гэтым.

Меней чым за паўгадзіны прайшлі яшчэ дваццаць чалавек, і ўва ўсіх Пінокія прасіў міласціну, але ўсе яму адмаўлялі:

— Табе не сорамна? Замест таго каб лынды біць, ідзі лепей пашукай працу, навучыся зарабляць сабе на хлеб!

Урэшце прайшла добрая жанчына, якая несла два збаны з вадой.

— Вы не супраць, добрая жанчына, каб я каўтнуў вады з вашага збанка? — сказаў Пінокіа, якому перасмягла горла.

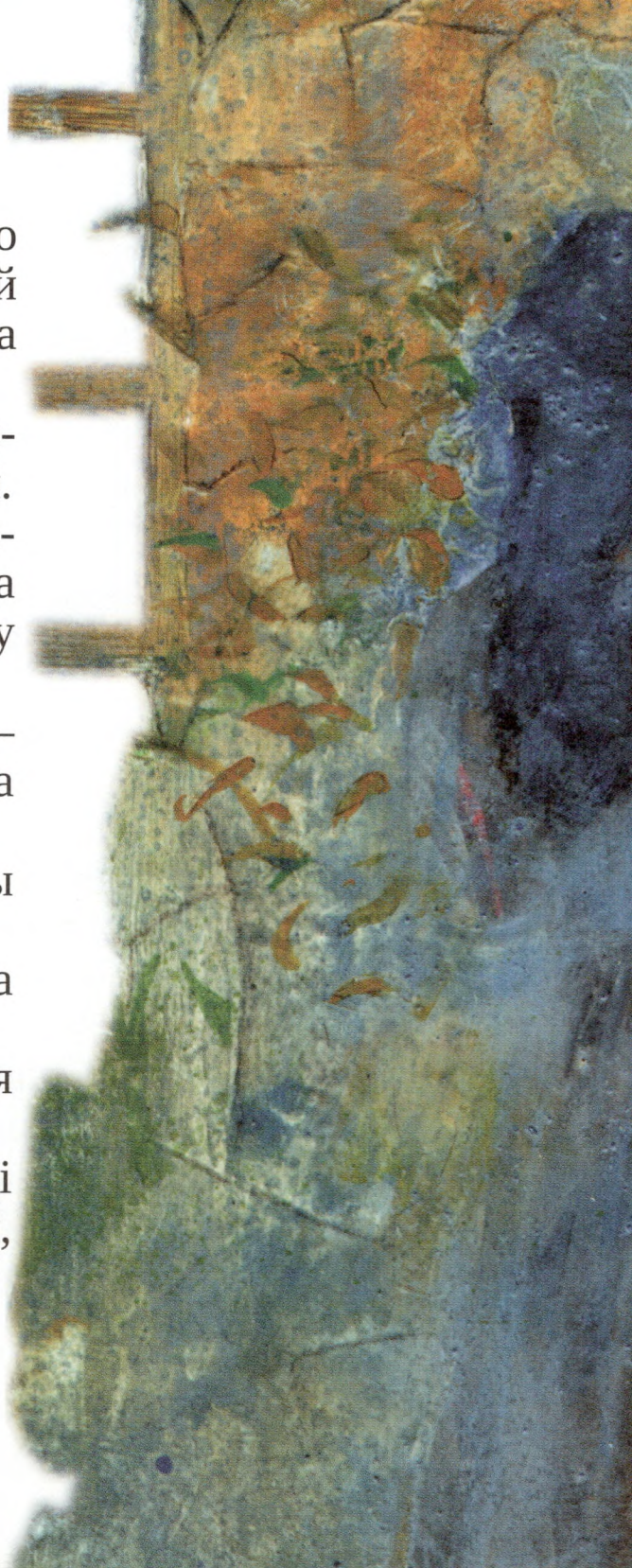
— Пі, калі ласка, мой хлопчык! — сказала жанчына і паставіла абодва збаны на зямлю.

Калі Пінокіа насмактаўся, нібы губка, прамармытаў напайголаса:

— Смагу я прагнаў! Каб таксама можна было б спатоліць і голад!..

Добрая жанчына, пачуўшы гэтыя словы, адразу дадала:

— Калі дапаможаш мне занесці дадому адзін з гэтых збаноў з вадой, я дам табе добры кавалак хлеба.

Пінокіа паглядзеў на збан і не сказаў ні так,
ні не.

— І разам з хлебам дам табе порцыю каляро-
вай капусты, закрашаную алеем і воцатам, —
дадала добрая жанчына.

Пінокіа другі раз кінуў вокам на збан і не сказаў ні так, ні не.

— А пасля каляровай капусты дам тебе ласунак з салодкім начыннем.

Спакусіўшыся апошнім ласункам, Пінокіа болей не ў стане быў супраціўляцца і сказаў:

— Нічога не паробіш! Я занясу ваш збан дадому!

Збан быў вельмі цяжкі, і драўляны хлопчык, не маючы моцы несці яго ў руках, мусіў несці на галаве.

Калі яны прыйшлі дадому, добрая жанчына пасадзіла Пінокіа пры накрытым маленькім стале і паклала перад ім хлеб, закрашаную каляравую капусту і ласунак.

Пінокіа не проста еў, а каўтаў. Ягоны страўнік здаваўся кватэрай, якая цягам пяці месяцаў заставалася без жыхароў.

Заспакоіўшы паціху шалёныя ўкусы голаду, ён узняў галаву, каб падзякаваць сваёй дабрадзейцы. Але не паспеў як след угледзецца ў ейны твар, як выдыхнуў ад здзіўлення вельмі працяглае «о-о-о-о!» і так застыў, зачараваны, з расплюшчанымі вачыма, з відэльцам у паветры і ротам, поўным хлеба і каляровай капусты.

— Што азначае ўсё гэтае здзіўленне? — сказала, смеючыся, добрая жанчына.

— Вы... — прамармытаў Пінокія, — вы... вы... што вы падобная... вы мне нагадваеце... так, так, так, той самы голас... тыя самыя вочы... тыя самыя валасы... так, так, так... у вас таксама блакітныя валасы... як у яе!.. О, Феечка мая!.. О, Феечка мая!.. Скажыце мне, што гэта вы, менавіта вы!.. Не змушайце мяне болей плакаць! Каб вы ведалі... Я гэтулькі плакаў, гэтулькі цярпеў...

І прамовіўшы гэта, Пінокія зарумзаў і, уклечыўшы на падлозе, абхапіў рукамі калені загадкавай жанчыны.

25

Пінокіа абяцае Феі, што будзе добрым і будзе вучыцца, бо яму надакучыла быць драўляным і ён хоча стаць сапраўдным добрым хлопчыкам.

Напачатку добрая жанчына пачала казаць, што яна не была Феяй з блакітнымі валасамі. Але потым усё ж прызналася Пінокіа:

— Гарэзлівы драўляны хлопчык! Як жа ты здагадаўся, што гэта была я?

— Мне гэта падказала вялікая любоў да вас.

— Ты не забыўся? Ты пакінуў мяне дзяўчынкай, а цяпер знайшоў жанчыну, якая магла б стаць табе зусім як мама.

— Гэта мне дужа прыемна, замест сястрычкі буду клікаць вас сваёй мамай. Мне ўжо даўно карцела мець маму, як ва ўсіх іншых дзяцей! Але ж як вы так хутка выраслі?

— Гэта сакрэт!

— Навучыце і мяне, я таксама хацеў бы крыху вырасці. Ці вы не заўважаеце гэтага? Я ўсё яшчэ расту з галоўку сыру.

— Але ты не можаш расці, — сказала Фея.

— Чаму?

— Бо драўляныя хлопчыкі ніколі не растуць. Яны нараджаюцца драўлянымі хлопчыкамі, жывуць драўлянымі хлопчыкамі і паміраюць драўлянымі хлопчыкамі.

— О! Мне надакучыла ўвесь час быць драўляным хлопчыкам! — усклікнуў Пінокія, стукнуўшы сябе па галаве. — Цяпер я таксама хацеў бы стаць чалавекам, як усе іншыя.

— І ты здолеш ім стаць, калі заслужыш гэта.

— Сапраўды? А як я магу заслужыць гэта?

— Надта проста: пастарайся быць выхаваным і прыстойным хлопчыкам.

— А хіба я не такі?

— Зусім не! Выхаваныя хлопчыкі паслухмяныя, а ты наадварот...

— А я ніколі не слухаўся.

— Выхаваныя хлопчыкі любяць вучыцца і працаваць, а ты...

— А я, наадварот, гультай і бадзяюся ўвесь год...

- Выхаваныя хлопчыкі заўсёды кажуць праўду.
- А я заўсёды падманваю...
- Выхаваныя хлопчыкі ахвотна ходзяць у школу...
- А мне ад школы ўсё баліць... Але ад сённяшняга дня я хачу змяніць жыццё.
- Ты мне гэта абяцаеш?
- Абяцаю. Я хачу стаць выхаваным хлопчыкам і супакаеннем майму тату... Дзе цяпер мой бедны тата?
- Я не ведаю.
- Ці буду я зноў мець радасць бачыць і абдымаць яго?
- Думаю, так, і нават упэўненая ў гэтым.
- Такі адказ настолькі ўсцешыў Пінокія, што ён узяў рукі Феі і пачаў іх натхнёна цалаваць, здавалася, што ён не ў сабе. Потым ён узняў твар, паглядзеў на яе з любоўю і запытаў:
- Скажы мне, матуля, значыцца, гэта няпраўда, што ты была мёртвая?
- Атрымліваецца, што не, — адказала, смеючыся, Фея.
- Каб ты ведала, які боль я адчуў, калі прачытаў: «Тут пахаваная...» У мяне камяк у горле перасеў.
- Я ведаю гэта і таму табе даравала. Шчырасць твайго болю паказала мне, што ты маеш добрае сэрца. А дзеці з добрым сэрцам, нават калі яны трохі круцялі і дрэнна

выхаванья, заўсёды маюць надзею. Гэта значыцца, заўжды ёсць спадзяванне, што яны вернуцца на слушны шлях. Вось чаму я прыйшла, каб знайсці цябе тут. Я буду тваёй мамай...

— О! Як цудоўна! — ускрыкнуў Пінокія, падскочыўшы ад радасці.

— Ці будзеш ты слухацца і ці будзеш заўсёды рабіць тое, што я табе скажу?

— Ахвотна, ахвотна, ахвотна!

— Ад заўтрашняга дня, — дадала Фея, — ты пачнеш хадзіць у школу.

Пінокія адразу зрабіўся не такі вясёлы.

— Потым абярэш свой улюбёны занятак...

Пінокія спахмурнеў.

— Што ты мармычаш скрозь зубы? — запытала Фея з адценнем прыкрасці.

— Я сказаў... — праскуголіў драўляны хлопчык на паўголаса, — мне падаецца, што ісці ў школу цяпер ужо крыху запозна.

— Не, сіньёр. Запомні, што атрымліваць адукацыю і вучыцца ніколі не позна.

— Але я не хачу займацца ні рамяством, ні прафесіяй...

— Чаму?

— Бо мне падаецца, што працаваць — гэта цяжка.

— Хлопчык мой, — сказала Фея, — той, хто кажа падобнае, заўсёды сканчае альбо ў вязніцы, альбо ў шпіталі. Чалавек, да твайго ведама, нараджаецца бедным альбо заможным, і ў гэтым свеце неабходна нешта рабіць, нечым займацца, працаваць. Бяда, калі ты дазволіш, каб цябе апанавала гультайства! Гультайства — гэта вельмі дрэнная хвароба, і яе неабходна лекаваць адразу ж, пакуль яшчэ ты хлопчык. Дарослым ты не зможаш вылекавацца ад яе.

Гэтыя словы закранулі душу Пінокія, які жвава ўзняў галаву і сказаў Феі:

— Я буду вучыцца, я буду працаваць, я буду рабіць усё, што ты мне скажаш, бо ўрэшце жыццё драўлянага хлопчыка мяне нудзіць, і я хачу за ўсялякую цану стаць сапраўдным хлопчыкам. Ты мне гэта абяцала, так?

— Я табе гэта абяцала, а цяпер усё залежыць ад цябе.

*Пінокіа ідзе са сваімі школьнымі таварышамі
на бераг мора, каб паглядзець
на жахлівую Акулу.*

Наступным днём Пінокіа пайшоў у гарадскую школу. Уявіце сабе тых свавольнікаў, калі яны пабачылі, што ў іхнюю школу прыйшоў драўляны хлопчык! Яны пачалі смяцца так, што не маглі спыніцца. Хто адпускаў у яго бок адну кпіну, хто іншую, хтосьці скідаў яму шапку, нехта цягнуў ззаду за гарнітурчык, хтосьці спрабаваў намаляваць яму атрамантам вялікія вусы пад носам, а нехта хацеў нават прывязаць яму ніткі да рук і ног, каб змусіць яго танчыць.

Пінокіа напачатку не звяртаў увагі на гэтае нахабства. Але адчуўшы ўрэшце, што ён губляе цярплівасць, звярнуўся да тых, хто найболей дапяклі яго, і сказаў ім з каменным тварам:

— Сцеражыцеся, хлопцы! Я прыйшоў сюды не на тое, каб стаць вашым блазнам. Я паважаю іншых і хачу таксама, каб паважалі і мяне.

— Малайчына! Ты кажаш як друкаваная кніга! — закрычалі тыя дурасліўцы і пачалі шалёна рагатаць.

Адзін з іх, самы нахабны, працягнуў руку з намерам схапіць драўлянага хлопчыка за кончык носа. Але не паспеў, бо Пінокіа выцягнуў пад сталом нагу і выцяў яго па галёнцы.

— Вой! Якія цвёрдыя ногі! — закрычаў хлопчык, паціраючы сіняк, які зрабіў яму Пінокіа.

— А якія локці!.. Яшчэ болей цвёрдыя за ногі! — усклікнуў другі, якога за грубыя кпіны драўляны хлопчык дзеўбануў локцем у жывот.

Сталася так, што пасля гэтых выцінаў нагой і локцем усе хлопчыкі ў школе адразу пачалі паважаць Пінокіа і сімпатызаваць яму. І ўсе рабілі тысячы кампліментаў драўлянаму хлопчыку, і ўсе яго моцна палюбілі.

Нават настаўнік яго хваліў, бо бачыў, што ён уважлівы, старанны, разумны, у школу прыходзіць заўсёды першы, і калі сканчаюцца заняткі, заўсёды ўстае апошні.

Толькі адна загана была ў Пінокіа — ён меў зашмат сяброў, сярод якіх было багата свавольнікаў, добра вядомых нежаданнем вучыцца і выконваць свае абавязкі.

Настаўнік папярэдзваў яго штодня, і добрая Фея таксама не пераставала казаць яму, шматкроць паўтараючы:

— Глядзі, Пінокія! Гэтыя твае школьныя сябрукі раней ці пазней давядуць цябе да таго, што ты згубіш ахвоту да вучобы, і, можа быць, яны наклічуць на тваю галаву вялікае няшчасце.

— Няма чаго баяцца! — адказваў драўляны хлопчык, пацепваючы плячыма і дакранаючыся ўказальным пальцам да сярэдзіны лба, быццам казаў: «Там, усярэдзіне, шмат разважлівасці!»

Але аднойчы, калі ён ішоў у школу, напаткаў гурт тых самых сябручкоў, што ішлі насустрач, якія сказалі:

— Ты ведаеш вялікую навіну?

— Не.

— Тут побач, у моры, плавае Акула. Вялізная, як гара.

— Праўда?.. Можа, гэта тая самая Акула, што некалі была тут, калі патануў мой тата?

— Мы ідзем на бераг, каб паглядзець на яе. Ідзеш з намі?

— Я — не. Я хачу ісці ў школу.

— Што важнага ў школе? У школу мы пойдзем заўтра. Адной лекцыяй болей, адной меней, усё адно застанемся асламі.

— А што скажа настаўнік?

— Настаўнік хай кажа. Яму за гэта плацяць, каб ён балбатаў штодня.

— А мая мама?..

— Мамы нічога не даведаюцца, — пераконвалі тыя свавольнікі.

— Ведаеце, што я зраблю? — прамовіў Пінокія. — З пэўных прычынаў я, безумоўна, хачу пабачыць Акулу. Але пайду паглядзець на яе пасля школы.

— Ёлупень! — запырэчыў адзін з іх. — Думаеш, такая вялікая рыбіна будзе там чакаць цябе? Як толькі яна засумуе, скіруе ў іншы бок, і тады, хто яе не бачыў, той пашкадуе.

— Колькі часу забярэ, каб дайсці адсюль да берага? — запытаўся Пінокія.

— За гадзіну мы спакойна сходзім і вернемся.

— Тады наперад! І хто дабяжыць першы, той малайчына! — крыкнуў Пінокія.

Стартануўшы па гэтым сігнале, купка свавольнікаў пабегла праз палі са сваімі кнігамі і сшыткамі пад пахамі, а Пінокія — той дык заўсёды быў наперадзе ўсіх, здавалася, што ў яго крылы на нагах.

Раз-пораз, азіраючыся назад, ён пакепліваў з сваіх сябрукоў, што засталіся даволі далёка ззаду, і, пабачыўшы, як яны задыхаліся, запыліліся і павысоўвалі языкі, ён смяяўся ад усяго сэрца. Няшчасны, у гэты момант ён яшчэ не ведаў, якім страшным і жахлівым бедам бяжыць насустрач!

*Вялікая бойка паміж Пінокія і ягонымі сябрамі,
адзін з якіх быў паранены.
Пінокія арыштоўваюць карабінеры.*

Дапяўшы да марскога берага, Пінокія адразу пачаў узірацца ў мора. Але ніякай Акулы ён не пабачыў. Мора было гладкім, як паверхня вялікага крышталёвага люстэрка.

— А дзе Акула? — спытаў ён, павярнуўшыся да прыяцеляў.

— Мабыць, пайшла снедаць, — адказаў адзін з іх са смехам.

— Альбо пайшла ў ложка, каб паспаць, — дадаў другі, смеючыся яшчэ болей.

Пасля гэтых бязглуздых адказаў і тупога смеху Пінокія зразумеў, што сябры дрэнна пажартавалі з яго, назарок сказаўшы няпраўду, каб абдурыць яго. Ён сказаў ім з раздражненнем у голасе:

— І які сэнс у тым, што вы апавялі мне гэтую казачку пра Акулу?

— Сэнс вялікі, — адказалі хорам тыя вісусы.

— І які ж?

— Каб ты прагуляў школу і пайшоў з намі. Табе не сорамна штодня выстаўляць сябе такім руплівым і дбайным на занятках? Ці не сорамна табе столькі вучыцца, як ты гэта робіш?

— А вам што з таго, што я вучуся?

— Нам гэта вельмі важна, бо настаўнік праз цябе дрэнна ставіцца да нас.

— Чаму?

— Бо тыя вучні, што вучацца, заўжды лепшыя за такіх, як мы, хто не хоча вучыцца. А мы не хочам прайграваць! Мы таксама маем свой уласны гонар!

— І што цяпер я павінен рабіць, каб выканаць вашыя жаданні?

— Ты таксама павінен ненавідзець школу, лекцыі і настаўніка — тры нашыя найвялікшыя ворагі.

— А калі я хачу працягваць вучыцца?

— Тады мы болей не будзем глядзець на цябе, і пры першым выпадку ты заплаціш за гэта!

— Вы мяне сапраўды амаль рассяшылі, — сказаў драўляны хлопчык і пахітаў галавой.

— Гэй, Пінокія! — крыкнуў тады найбольшы з тых хлопцаў проста яму ў твар. — Ты тут не выхваляйся і не

фанабэрся! Бо калі ты не баішся нас, мы не баімся цябе!
Памятай, што ты адзін, а нас сямёра.

— Сямёра, як смяротных грахоў, — сказаў Пінокія і гучна зарагатаў.

— Вы чулі? Ён зняважыў нас усіх! Ён назваў нас смяротнымі грахамі!

— Пінокія! Прасі прабачэння за знявагу. Калі не — бяда табе!

— Ку-ку! — зрабіў драўляны хлопчык, дакрануўшыся ўказальным пальцам да кончыка носа.

— Пінокія! Ты дрэнна скончыш!

— Ку-ку!

— Мы цябе адмяцелім, як асла!

— Ку-ку!

— Вернешся дахаты з паламаным носам!

— Ку-ку!

— Зараз я табе зраблю «ку-ку», — крыкнуў найболей адважны з тых нягоднікаў. — Вось табе задатак, і прыхайвай яго на сённяшнюю вячэру.

І, сказаўшы так, выцяў яго кулаком па галаве.

Але на гэты выцін ён атрымаў адказ, бо драўляны хлопчык, як і трэба было чакаць, таксама выцяў яго кулаком. І за імгненне пачалася агульная жорсткая бойка.

Пінокіа бараніўся як герой. Сваімі драўлянымі, дужа цвёрдымі нагамі ён працаваў так добра, што ўвесь час трымаў ворагаў на ладнай адлегласці. Там, куды маглі трапіць ягоныя ногі, на памяць заставаліся добрыя сінякі.

Тады хлопцы, зазлаваўшы, што не могуць адужаць драўлянага хлопчыка, і добра падумаўшы, узялі прылады. Яны палезлі ў свае торбы, павыцягвалі школьныя кнігі і пачалі шпурляць у яго: «Лемантар», «Граматыку», «Джанэціні», «Мінуцолі», «Апавяданні» Туара, «Куранятка» Бачыні ды іншыя школьныя кнігі. Але драўляны хлопчык меў надзвычай дакладнае вока і быў хітры: ён заўсёды своечасова прыгінаўся, таму ўсе кніжкі, пралятаючы над ягонай галавой, падалі ў мора.

Уявіце сабе рыб! Рыбы пастанавілі, што гэтыя кнігі можна есці, і разам кінуліся на паверхню вады. Але пакаштаваўшы колькі старонак ці тытульных аркушаў, яны ўсё павыплёўвалі і скрывілі раты, быццам хацелі сказаць: «Гэтая рэч не для нас, мы прызвычаіліся есці смачнейшае!»

Тым часам бойка рабілася ўсё болей жорсткай. Вялікі Краб, які выйшаў з вады і павольна караскаўся на бераг, закрычаў голасам прастылага трамбона:

— Перастаньце, свавольнікі! Падобныя бойкі паміж хлопцамі рэдка заканчваюцца добра. Заўжды здараецца нейкае няшчасце!

Бедны Краб! Гэта было тое самае, што навучаць вецер. Болей за тое, прайдзісвет Пінокія завярнуўся назад, каб паглядзець на яго, і злосна прамовіў:

— Змоўкні, занудны Краб! Лепей пасмакчы пасцілку з ірландскага моху, каб вылекаваць прастуду ў горле. Ідзі лепей у ложкак і прапацей!

У гэты момант хлопцы, якія павыцягвалі ўжо ўсе свае кнігі, заўважылі побач торбу з кнігамі драўлянага хлопчыка і ўмомант авалодалі ёй. Сярод ягоных кніг вылучаўся адзін том, апраўлены ў тоўсты кардон з карэньчыкам і краямі, абробленымі пергаменам. Гэта быў «Трактат па арыфметыцы». Напэўна, вы здагадваецеся, што важыў ён вельмі шмат!

Адзін з тых разбойнікаў схапіў гэты том і, прымерыўшыся ў галаву Пінокія, кінуў яго штомоцы. Але замест таго каб трапіць у драўлянага хлопчыка, трапіў у галаву аднаму са сваіх сябрукоў, які стаў белы, як зацірка, і не здолеў вымавіць нічога, апрача наступных слоў:

— О, мамачка мая, дапамажыце мне — бо я канаю!
Потым ён ніцма ўпаў на пясок.

Пабачыўшы гэтага маленькага мерцвяка, хлопцы, налякаўшыся, далі драла і за колькі хвілін зніклі.

Але Пінокія застаўся там, і, ці то ад болю, ці то ад страху, ён таксама быў болей мёртвы, чым жывы. Але ж пабег памачаць сваю насоўку ў марскую ваду і пачаў змочваць ёй скроні свайго беднага школьнага прыяцеля. І галосычы, у распачы клікаў яго па імені:

— Эўджэнія! Бедны мой Эўджэнія!.. Расплюшчы вочы і паглядзі на мяне!.. Чаму ты не адказваеш? Гэта не я, ведаеш, не я зрабіў табе шкоду! Павер, гэта не я!.. Расплюшчы вочы, Эўджэнія... калі ты не расплюшчыш вочы, я таксама сканаю...

О Божа мой! Як жа мне цяпер вярнуцца дадому? Як мне набрацца адвагі, каб з'явіцца перад маёй добрай мамай? Што са мной будзе? Куды бегчы? Дзе мне схавацца?.. О! Наколькі было б лепей, у тысячы разоў было б лепей, каб я пайшоў у школу! Чаму я паслухаўся гэтых прыяцеляў, што сталіся маім праклёнам! А настаўнік жа мне казаў, і мая мама мне паўтарала: «Сцеражыся гэтых дрэнных сябрукоў!» — але я ўпарты, натурысты... слухаю, што ўсе кажуць, і потым заўсёды раблю па-свойму! І таму мяне спасцігае расплата за гэта! З таго часу, як я існую на гэтым свеце, у мяне не было нават і пятнаццаці

добрых хвілін. Божа мой! Што са мной будзе, што са мной будзе, што са мной будзе?..

І Пінокіа працягваў плакаць і крычаць, біць сябе кулакамі па галаве і клікаць па імені беднага Эўджэнія. Раптам ён пачуў глухі шум крокаў.

Ён азірнуўся. Гэта былі два карабінеры.

— Што ты робіш там, паклаўшыся на зямлі? — запыталіся яны Пінокіа.

— Дапамагаю майму школьнаму прыяцелю.

— Яму што, зрабілася дрэнна?

— Здаецца, што так!..

— Болей чым дрэнна! — сказаў адзін з карабінераў, калі нахіліўся і аглядзеў Эўджэнія зблізу. — Гэты хлопчык быў паранены ў скроню. Хто яго параніў?

— Не я, — прамармытаў драўляны хлопчык, які амаль не дыхаў ад страху.

— Калі гэта быў не ты, тады хто яго параніў?

— Не я, — паўтарыў Пінокіа.

— А чым ён быў паранены?

— Гэтай кнігай, — і драўляны хлопчык узяў з зямлі «Трактат па арыфметыцы», апраўлены ў кардон і пергамен, каб паказаць яго карабінерам.

— А чыя гэта кніга?

— Мая.

— Гэтага досыць, болей нічога не трэба. Хутка ўставай і хадзем з намі.

— Але я...

— Хадзем з намі!

— Але я невінаваты!

— Ідзі з намі.

Перш чым пайсці, карабінеры паклікалі рыбакоў, якія акурат у гэтае імгненне праплывалі на сваім чоўне каля берага, і сказалі ім:

— Даручаем вам гэтага хлопчыка, параненага ў галаву. Занясіце яго ў свой дом і даглядзіце яго. Заўтра мы вернемся па яго.

Затым яны вярнуліся да Пінокія, і пасля таго як паставілі яго паміж сабой, груба загадалі:

— Наперад! І ідзі хутка! Калі не, дастанеш ад нас!

Не змушаючы паўтараць, драўляны хлопчык пакрочыў той сцежкаю, што вяла да вёскі. Але, няшчасны, ён нават не мог зразумець, што адбываецца. Яму падавалася, што ён спіць, што гэта дрэнны сон! Ён не памятаў сябе! У вачах дваілася, ногі трымцелі, язык быццам прыліп да паднябення, і ён болей не мог вымавіць ніводнага слова. Аднак сярод гэтай атупеласці і агаломшанасці яму ў сэрца,

нібы вострая рыбная костка, калола адна думка — думка пра тое, што ён павінен прайсці паміж карабінерамі пад вокнамі дома сваёй добрай Феі. Лепей было сканаць.

Яны ўжо прыйшлі да ўскраіны вёскі, як вецер садраў з галавы Пінокія шапку і адкінуў яе на дзясятка крокаў.

— Дазвольце, — сказаў карабінерам драўляны хлопчык, — забраць маю шапку.

— Добра. Але хуценька.

Драўляны хлопчык пайшоў, каб падняць шапку, але замест таго, каб насунуць яе на галаву, узяў яе ў зубы і штомоцы кінуўся бегчы да марскога берага. Ён ляцеў, як гарматнае ядро.

Карабінеры, разважыўшы, што дагнаць яго будзе цяжка, пусцілі следам за ім вялікага вартавога сабаку, які меў першае месца на ўсіх сабачых гонках. Пінокія бег хутка, але сабака бег яшчэ хутчэй. Усе людзі павысоўваліся з вокнаў і сабраліся пасярод вуліцы ў нецярплівым чаканні, чым жа скончыцца гэтае драпежнае спаборніцтва.

Але гэтым разам ім не ўдалося атрымаць задавальненне, бо сабака і Пінокія ўзнялі на вуліцы такую пылюку, што за колькі хвілін нічога не было відаць.

*Пінокіа ўнікае небяспекі быць падсмажаным
на патэльні, як рыба.*

Падчас гэтай адчайнай гонкі быў жахлівы момант, калі Пінокіа думаў, што прапаў. Бо Алідора (гэта было імя вартавога сабакі) ледзь не дагнаў яго. Досьць сказаць, што драўляны хлопчык ужо адчуваў ззаду сябе, на адлегласці далоні, цяжкі подых запыхканай жывёліны і нават гарачыню гэтага подыху.

На шчасце, бераг быў ужо блізка, і мора віднелася ў колькіх кроках.

Як толькі драўляны хлопчык апынуўся на беразе, ён зрабіў цудоўны скачок, як гэта ўмее рабіць жабка, і абрынуўся ў ваду. Алідора ж хацеў спыніцца, ды не здолеў загаміаваць ад хуткага бегу і таксама ўваліўся ў ваду. Але гэты няшчасны не ўмеў плаваць, таму адразу пачаў махаць лапамі, каб утрымацца на паверхні. Толькі чым болей ён боўтаў, тым болей з галавой паглыбляўся ў ваду.

Калі бедны сабака зноў высунуў галаву вонкі, ягонья вочы былі вырачаныя ад страху, і ён забрахаў:

— Патанаю! Патанаю!

— Ну і трасца з табой! — здалёк адказаў яму Пінокія, які цяпер быў ужо ўпэўнены, што знаходзіцца ў небяспецы.

— Дапамажы мне, Пінокія!.. Уратуй мяне ад смерці!..

Драўляны хлопчык, які ўсё ж меў добрае сэрца, апанаваны пачуццём спагады, завярнуўся на гэты лямант да сабакі і сказаў:

— Але, калі я дапамагу табе ўратавацца, абяцаеш, што не будзеш болей гнацца за мной і пакінеш мяне ў спакоі?

— Абяцаю! Абяцаю! Але хутчэй, дзеля Бога! Бо калі ты прамарудзіш яшчэ палову хвілінкі, я загіну!

Пінокія трохі павагаўся, але потым прыгадаў, як тата шмат разоў казаў яму, што, робячы добрыя ўчынкі, нічога не страціш, падплыў да Алідора, узяў яго абедзвюма рукамі за хвост і выцягнуў жывым і здаровым на сухі прыбрэжны пясок.

Бедны сабака не мог трымацца на нагах, ён накаўтаўся столькі салёнай вады, што быў надзьмуты, нібы мячык. Зрэшты, не надта давяраючы яму, драўляны хлопчык

вырашыў быць асцярожным і зноў кінуўся ў мора. Аддаляючыся ад берага, ён крыкнуў уратаванаму сябру:

— Бывай, Алідора, добрай дарогі і прывітанне ўсім хатнім.

— Бывай, Пінокія, — адказаў сабака, — дзякуй шчыры, што ўратаваў мяне ад смерці. Ты зрабіў мне вялікую паслугу, а ў гэтым свеце таму, хто так робіць, адплачваецца. Калі надарыцца выпадак, паразмаўляем.

Пінокія працягваў плысці, увесь час трымаючыся блізка ад берага. Урэшце яму падалося, што ён дапяў да бяспечнага месца. Агледзеўшы бераг, ён пабачыў сярод скалаў пячору, з якой выходзіў даўжэзны хвост дыму.

— У гэтай пячоры, — сказаў ён сам сабе, — напэўна, ёсць вогнішча. Тым лепей! Я пайду туды абсохнуць і сагрэцца, а потым?.. А потым будзе тое, што будзе.

Пастанавіўшы гэтак, ён паплыў да скалы. Але калі ён хацеў ужо ўскараскацца на яе, адчуў пад вадой нешта такое, што ўздымала, уздымала, уздымала яго і — выцягнула на паверхню.

Ён паспрабаваў уцячы, але было позна: на сваё вялікае здзіўленне, ён апынуўся ўсярэдзіне вялізнай сеткі, сярод мноства рыбаў рознай формы і памераў, якія білі хвастамі і боўталіся ў поўнай распачы.

У гэты самы момант Пінокіа пабачыў, як з пячоры выйшаў рыбак, такі брыдкі, што падаваўся марскай пачварай. Замест валасоў на галаве ў яго быў куст вельмі густой зялёнай травы, зялёнай была скура ягонага цела, зялёнымі былі вочы, зялёнай была даўжэзная барада, якая апускалася да самага долу. Ён падаваўся вялізнай зялёнай яшчаркай, што стаіць на задніх лапах.

Калі рыбак выцягнуў сетку з мора, ускрыкнуў ад радасці:

— Сілы нябесныя! Сёння я таксама змагу аб’есціся рыбай!

«Добра, што я не рыба!» — падумаў Пінокіа і трохі асмялеў.

Сетку, поўную рыбы, зацягнулі ў цёмную і закураную пячору, пасярод якой скварчэла вялікая патэльня з алеем. Ад патэльні смярдзела так, што ажно перацінала подых.

— Зараз пабачым, што за рыбу мы злавілі! — выгукнуў зялёны рыбак. І сьгнуў у сетку рукой, такой вялізнай, што яна была падобная да пекарскай лапаты, і выцягнуў адтуль жменю султанкі.

— Якія добрыя гэтыя султанкі! — сказаў ён і з задавальненнем агледзеў і абнюхаў іх. Панюхаўшы, шпурнуў у міску без вады.

Потым колькі разоў ён паўтарыў тую самую аперацыю. І выцягваючы адтуль іншую рыбу, казаў з такой асалодаю, што ажно слінкі ў яго цяклі:

— Якая цудоўная гэтая мярлуза!..

— Што за смаката гэтая кефаль!..

— Чароўная камбала!..

— Далікатэсныя крабы!..

— Гэтыя мілья галавастыя анчоўсы!..

Як вы здагадаліся, мярлуза, кефаль, камбала, крабы і анчоўсы валам пайшлі ў міску, каб скласці таварыства султанкам.

Апошнім, хто застаўся ў сетцы, быў Пінокія.

Як толькі рыбак выцягнуў яго, вырачыў ад здзіўлення свае злёненыя вочы і ўскрыкнуў амаль што спалохана:

— Што гэта за гатунак рыбы? Я не памятаю, каб ёй некалі падобную рыбу!

І пачаў уважліва разглядаць яго. І пасля таго як агледзеў з усіх бакоў, скончыў словамі:

— Я зразумеў! Гэта, мабыць, марскі краб.

Тады Пінокія, зняважаны параўнаннем з крабам, абвясціў абураным тонам:

— Што значыць — марскі краб? Як вы са мной абыходзіцеся? Я, да вашага ведама, лялька!

— Лялька? — адказаў рыбац. — Праўду кажу: рыба-лялька — гэта для мяне новая рыба! Тым лепей! Я з’ем цябе ахвотней.

— З’ясцё мяне? Але вы не хочаце зразумець, што я не рыба! Ці вы не чуеце, што я размаўляю і думаю, як і вы?

— Гэта праўда, — дадаў рыбац, — і праз тое, што ты — рыба, якая мае шчасце размаўляць і думаць, як я, дык я павінен быць ветлым з табой.

— І ў чым будзе ваша ветласць?

— На знак сяброўства і асаблівай павагі я дам табе магчымасць абраць, як бы ты хацеў быць згатаваным. Ты жадаеш быць падсмажаным на патэльні? Ці лепей згатаваць цябе ў катле ў таматным соусе?

— Сказаць праўду, — адказаў Пінокія, — калі я павінен абіраць, дык лепей адпусціце мяне на волю, каб я мог вярнуцца дахаты.

— Ты жартуеш? Ты думаеш, я згублю выпадак пакаштаваць такую рэдкую рыбу? Не штодня ў гэтым моры трапляе рыба-лялька. Дазволь абраць мне. Я падсмажу цябе на патэльні разам з усімі іншымі рыбамі, і табе гэта будзе прыемна. Быць падсмажаным у таварыстве заўсёды спакайней.

Няшчасны Пінокіа пасля гэтых слоў пачаў плакаць і крычаць. Заклікаючы на дапамогу, з плачам ён казаў:

— Як было б добра, калі б я пайшоў у школу!.. Я паслухаўся прыяцеляў і цяпер расплачваюся за гэта! І... і... і... і!..

Ён круціўся, як вугор, і рабіў неверагодныя намаганні, каб выслізнуць з лап зялёнага рыбака. Урэшце той узяў жмуток чароту, звязаў Пінокіа рукі і ногі і паклаў у міску да іншай рыбы.

Потым ён выцягнуў драўляную талерку, поўную мукі, і пачаў абвальваць у муцэ сваю здабычу. Абваляўшы ў муцэ, кідаў рыбу смажыцца на патэльнію.

Першай пайшла ў гарачы алей бедная мярлуза, потым надышла чарга крабаў і кефалі, затым камбалы і анчоўсаў. І прыйшла чарга Пінокіа, які, пабачыўшы так блізка смерць, ды такую жахлівую, пачаў моцна дрыжаць. Ён так напалохаўся, што болей не мог размаўляць і не меў духу, каб крычаць.

Бедны хлопчык крычаў вачыма! Але зялёны рыбак, нават не прыглядаючыся, пяць ці шэсць разоў перагарнуў яго ў муцэ і так добра абваляў з галавы да ног, што Пінокіа падаваўся зробленым з крэйды.

Потым узяў яго за галаву і...

29

*Пінокія вяртаецца ў дом Феі, якая абяцае яму,
што назаўтра ён болей не будзе драўляным
хлопчыкам, але стане сапраўдным хлопчыкам.*

*Вялікі банкет з кавай з малаком,
каб адсвяткаваць гэтую падзею.*

У той момант, калі рыбак ужо меўся кінуць Пінокія на патэльню, у пячору ўвайшоў вялікі сабака, якога прывёў сюды востры і спакуслівы пах смажанага.

— Ідзі прэч! — пагрозліва закрычаў рыбак, усё яшчэ трымаючы ў руках абвалянага ў муцэ драўлянага хлопчыка.

Але бедны сабака быў галодны як воўк, сваім скуголеннем і памахваннем хвостом ён нібыта казаў: «Дай мне кавалачак смажанай рыбкі, і я пакіну цябе ў спакоі».

— Ідзі прэч, кажу табе! — паўтарыў яму рыбак і хацеў выцяць яго нагой.

Тады сабака, які сапраўды быў галодны і непрызвычаены даваць сябе ў крыўду, з рыкам павярнуўся да рыбака, паказаўшы яму свае страшныя зубы.

І тут у пячоры пачуўся ледзь чутны голас, які прамовіў: — Дапамажы мне, Алідора!.. Калі ты не ўратуеш, мяне падсмажаць!

Сабака адразу пазнаў голас Пінокія і, да свайго здзіўлення, заўважыў, што голас ішоў ад скрутка, абвалянага ў муцэ, які рыбак трымаў у руках.

Што ён тады ўчыніў? Зрабіў вялікі скачок з месца, схапіў у рот абваляны ў муцэ скрутак і, акуратна трымаючы яго ў зубах, выбег з пячоры. А затым кінуўся наўцёкі з маланкавай хуткасцю.

Рыбак, раззлаваны тым, што ў яго выдралі з рук рыбу, якую ён з'еў бы з вялікім задавальненнем, паспрабаваў дагнаць сабаку. Але зрабіў усяго некалькі крокаў, як яго апанаваў прыступ кашлю, і ён мусіў вярнуцца назад.

Тым часам Алідора, апынуўшыся на сцежцы, якая вяла ў вёску, спыніўся і далікатна паклаў на зямлю сябра Пінокія.

— Я табе так удзячны! — сказаў драўляны хлопчык.

— Няма за што, — адказаў сабака, — ты ўратаваў мяне, і тое, што я зрабіў, гэта толькі падзяка. У гэтым свеце мы мусім дапамагаць адзін аднаму.

— Але як ты апынуўся ў той пячоры?

— Я ўсё яшчэ быў на беразе, ледзь жывы, калі вецер здалёк данёс да мяне водар смажаніны. Гэты водар абудзіў у мяне апетыт, і я ўвайшоў у пячору. Калі б я прыйшоў на хвіліну пазней!..

— Нават не кажы мне пра гэта! — закрычаў Пінокія, які ўсё яшчэ дрыжэў ад страху. — Не кажы мне пра гэта! Калі б ты прыйшоў на хвіліну пазней, дык я цяпер быў бы падсмажаны, з’едзены і перастраваны. Бррр!.. Мяне дрыжыкі бяруць, як я падумаю пра гэта!..

Алідора засмяўся, працягнуў правую лапу драўлянаму хлопчыку, які вельмі моцна паціснуў яе на знак вялікага сяброўства, і потым яны развіталіся.

Сабака скіраваў дадому, а Пінокія застаўся сам. Ён пайшоў да будана, які быў непадалёку, і запытаўся ў старога, што сядзеў каля дзвярэй і грэўся на сонцы:

— Скажыце, добры чалавек, ці нічога не ведаеце вы пра беднага хлопчыка, параненага ў галаву, якога клічуць Эўджэніа?

— Хлопчыка прынеслі ў гэты будан некалькі рыбакоў, і цяпер...

— Цяпер ён мёртвы?.. — перапыніў яго Пінокія з вялікім болем.

— Не, цяпер ён жывы і ўжо вярнуўся дадому.

— Праўда, праўда? — закрычаў драўляны хлопчык, падскокваючы ад радасці. — Значыцца, рана была не цяжкая?

— Але магла быць вельмі цяжкай і нават смяротнай, — адказаў стары, — бо яму пацэлілі ў галаву вялікай кнігай у цвёрдай вокладцы.

— А хто яму пацэліў?

— Ягоны школьны прыяцель, нейкі Пінокія...

— А хто гэты Пінокія? — спытаў драўляны хлопчык, прыкінуўшыся дурнем.

— Кажуць, што гэта вулічны хлопец, бадзяга, сапраўдны бандыт, неразважны чалавек...

— Хлусня! Усё хлусня!

— Ты ведаеш яго, гэтага Пінокія?

— Бачыў яго! — адказаў драўляны хлопчык.

— А ты што пра яго думаеш? — запытаўся стары.

— Мне падаецца, што ён вельмі добры хлопчык, поўны ахвоты навучацца, паслухмяны, прывязаны да свайго таты і да сваёй сям'і...

Калі драўляны хлопчык нахабна выказаў усю гэтую хлусню, ён дакрануўся да носа і заўважыў: ягоны нос падоўжыўся болей чым на далонь. Тады, пералякаўшыся, ён пачаў крычаць:

— Не верце, добры чалавек, таму добраму, што я вам сказаў пра яго. Бо я цудоўна ведаю Пінокія і магу так-сама запэўніць вас, што ён сапраўдны вулічны хлопчык, непаслухмяны, гультай, які замест таго, каб ісці ў школу, пайшоў з прыяцелямі сваволіць!

Як толькі ён прамовіў гэтыя словы, ягоны нос скараціўся і вярнуўся да звычайнага памеру.

— А чаму ты ўвесь такі белы? — раптам запытаўся ў яго стары.

— Я скажу вам... Я не заўважыў і прыцёрся да нядаўна пабеленай сценкі, — адказаў драўляны хлопчык, саромеючыся прызнацца, што яго абвалялі ў муцэ, як рыбу, каб потым падсмажыць на патэльні.

— А твой гарнітурчык, твае нагавічкі, твой каптур, што з імі зрабілася?

— Я сустрэў злодзеяў, і яны мяне распранулі. Скажыце, добры дзядуля, ці няма ў вас часам нейкай вопраткі, каб я мог вярнуцца дадому?

— Мой хлопчык, у мяне няма нічога, каб апрануць, апрача маленькага мяшэчка, у якім я трымаю лубін. Калі хочаш, бяры яго, вось ён, там.

Пінокіа не змусіў паўтараць яму двойчы. Ён адразу ўзяў мяшэчак на лубін, нажніцамі зрабіў маленькую дзірку ў дне і дзве дзіркі па баках, каб яго нацягнуць як кашулю. Апрануты такім жабрацкім чынам, драўляны хлопчык падаўся ў вёску.

Але дарогаю ён увесь час адчуваў сябе неспакойна. Ён то рабіў крок наперад, то крок назад, і ішоў так, прамаўляючы сам сабе: «Як я з'яўлюся перад маёй добрай Феяй? Што яна скажа, калі пабачыць мяне? Ці схоча дараваць мне гэтае чарговае свавольства? Іду ў заклад, што яна мне гэтага не даруе!.. О! Яна дакладна мне не даруе. А мне так і трэба, бо я свавольнік, які заўсёды абяцае выправіцца і ніколі не трымае слова!»

У вёску ён прыйшоў, калі стаяла ўжо цёмная ноч. А праз тое, што было дрэннае надвор'е і дождж ліў як з вядра, Пінокіа пайшоў проста да дома Феі, з рашучым намерам пагрукаць у дзверы і адчыніць іх.

Але раптам адчуў, што яму не стае адвагі. І замест таго каб пагрукаць, ён адышоўся на дваццаць крокаў. Потым

другі раз наблізіўся да дзвярэй і зноў нічога не зрабіў. Наблізіўся трэці раз — і нічога. На чацвёрты раз дрыготкай рукой драўляны хлопчык узяў дзвярны жалезны малаток і асцярожна пагрукаў.

Чакаў, чакаў... Урэшце за паўгадзіны на апошнім паверсе, а дом меў чатыры паверхі, адчынілася акно, і Пінокія пабачыў, што адтуль высунуўся вялікі Смоўж. На галаве ў яго свяціўся агеньчык.

— Хто там у такі час? — запытаўся Смоўж.

— Ці Фея дома? — спытаў драўляны хлопчык.

— Фея спіць і не хоча, каб яе будзілі. А ты хто такі?

— Гэта я.

— Хто я?

— Пінокія.

— Які Пінокія?

— Драўляны хлопчык, які жыве ў доме Феі.

— А! Я зразумеў, — сказаў Смоўж. — Пачакай мяне там, я зараз сыду долу і адразу ж адамкну табе.

— Паспяшайце, дзеля ўсяго святога, бо я канаю ад холаду.

— Хлопчык мой, я Смоўж, а смаўжы ніколі не бываюць хуткімі.

Тым часам прамінула гадзіна, а дзверы не адмыкалі. Пінокія, які калаціўся ад холаду і страху, ад вады, што лілася на яго згары, набраўся адвагі і пагрукаў ізноў, гэтым разам мацней. На другі стук адчынілася акно па верхам ніжэй і высунуўся той самы Смоўж.

— Смоўжык, мілы, — закрычаў Пінокія з вуліцы, — я ўжо дзве гадзіны чакаю! А дзве гадзіны ў гэтую непагадзь робяцца для мяне даўжэйшымі за два гады. Паспешайся, дзеля ўсяго святога!

— Хлопчык мой, — адказала яму з акна гэтая жывёліна, цалкам спакойная і стрыманая, — хлопчык мой, я Смоўж, а смаўжы ніколі не бываюць хуткімі.

І акно зачынілася.

Неўзабаве прабіла поўнач, потым гадзіна, потым другая пасля поўначы, а дзверы ўсё яшчэ былі замкнёныя.

Тады Пінокія, страціўшы цярпенне, схапіў са злосцю дзвярны малаток, каб ударыць моцна, на ўвесь дом. Але дзвярны жалезны малаток раптам стаў жывым вугром, які выслізнуў з рук і знік у сцёкавым раўку пасярод вуліцы.

— Ах, так? — закрычаў Пінокія, раздражняючыся ўсё болей. — Калі дзвярны малаток знік, я буду грукаць нагамі.

Адышоўшы трохі назад, ён зрабіў незвычайны ўдар у дзверы дома. Удар быў такі моцны, што нага напалову занурылася ў дрэва. І калі драўляны хлопчык спрабаваў выцягнуць яе вонкі, намаганні аказаліся дарэмныя, бо нага засталася ўвагнанай у сярэдзіну дзвярэй, як забіты цвік.

Уяўляеце сабе беднага Пінокія! Ён мусіў правесці рэшту ночы з адной нагой на зямлі, а з другой — у паветры.

Раніцай дзверы ўрэшце адчыніліся. Гэтай цудоўнай істоце, Смаўжу, спатрэбілася ўсяго дзевяць гадзін, каб спустыцца з чацвёртага паверха да ўваходных дзвярэй. Неабходна сказаць, што ён нават успацеў!

— Што вы робіце з гэтай нагой, увагнанай у дзверы? — запытаў ён са смехам у драўлянага хлопчыка.

— Здарылася няшчасце. Паспрабуйце, добры Смоўж, можа, у вас атрымаецца вызваліць мяне ад гэтай пакуты?

— Хлопчык мой, тут патрэбны цясяляр, а я ніколі не рабіў цясяром.

— Папрасіце Фею ад майго імя!

— Фея спіць і не хоча, каб яе будзілі.

— Але вы што, хочаце, каб я быў прыкуты да гэтых дзвярэй увесь дзень?

— Забаўляйцеся падлікам мурашак, якія ходзяць вуліцаю.

— Прынясіце мне хоць трошкі паесці, бо я пачуваюся знясіленым.

— Зараз! — сказаў Смоўж.

І сапраўды, за тры з паловай гадзіны ён вярнуўся са срэбнай тацаю на галаве. На тацы былі хлеб, смажанае кураня і чатыры спелыя абрыкосы.

— Вось сняданак, які дасылае вам Фея, — сказаў Смоўж.

Пабачыўшы гэты дар нябёсаў, драўляны хлопчык адчуў поўнае заспакаенне. Але якім было ягонае расчараванне, калі, пачаўшы есці, ён заўважыў, што хлеб быў з крэйды, кураня — з кардону, а чатыры абрыкосы — з алебастру. Усё было пафарбаванае і выглядала як сапраўднае.

Пінокія хацеў заплакаць, упасці ў роспач, адкінуць прэч тацу і тое, што было на ёй. Але замест гэтага, ці то ад вялікага болю, ці ад вялікай знямогі страўніка, сталася так, што ён самлеў.

Калі ён ачуняў, пабачыў, што ляжыць на канапе і побач з ім сядзіць Фея.

— І гэтым разам я таксама дарую табе, — сказала Фея. — Але гора табе, калі ты яшчэ раз учыніш нешта падобнае!..

Пінокіа абяцаў і прысягаў, што будзе вучыцца і паводзіцца добра. І датрымліваў слова да канца года. І сапраўды, на іспытах перад вакацыямі ён быў адзначаны як найлепшы вучань у школе. А ягоныя паводзіны былі такія пахвальныя, што Фея, вельмі ўсцешаная, сказала яму:

— Заўтра ўрэшце тваё жаданне будзе задаволенае!

— Якое?

— Заўтра ты перастанеш быць хлопчыкам з дрэва і станешся сапраўдным хлопчыкам.

Хто не бачыў радасці Пінокіа пасля гэтай доўгачаканай навіны, ніколі не здолее ўявіць яе.

Наступнага дня ўсе ягоныя сябры і школьныя таварышы мусілі быць запрошаныя на вялікі сняданак у дом Феі, каб разам адсвяткаваць значную падзею. І Фея збіралася згатаваць дзвесце кубачкаў кавы з малаком і чатырыста булчак, нашмараваных маслам згары і ўнутры. Гэты дзень абяцаў быць добрым і вясёлым, але...

На жаль, у жыцці драўляных хлопчыкаў заўжды прысутнічае «але», якое штораз усё псуе.

30

Пінокіа замест таго, каб стаць сапраўдным хлопчыкам, таемна выпраўляецца са сваім сябрам Кнотам у Краіну Забаваў.

Натуральна, Пінокіа адразу папрасіў у Феі дазволу пайсці ў горад, каб зрабіць запрашэнні. Фея сказала яму:

— Ідзі, калі ласка, запрасі сваіх сяброў на заўтра на сняданак, але памятай, што ты павінен вярнуцца дадому дацямна. Ты зразумеў?

— Абяцаю, што за гадзіну я дакладна вярнуся, — адказаў драўляны хлопчык.

— Глядзі, Пінокіа! Дзеці часта абяцаюць, але яшчэ часцей яны не датрымліваюць слова.

— Але я не такі, як іншыя! Калі я аднойчы сказаў, дык так і будзе.

— Пабачым. Калі ты не паслухаешся, тым горай для цябе.

— Чаму?

— Бо дзеці, якія не слухаюць парадаў тых, хто ведае больш за іх, заўсёды сустракаюцца з нейкім няшчасцем.

— Я ўжо гэта адчуў! — сказаў Пінокія. — Але падобнае болей не паўторыцца.

— Пабачым, ці кажаш ты праўду.

Не прамовіўшы нічога, драўляны хлопчык развітаўся са сваёй добрай Феяй, якая была для яго як мама, і, спяваючы ды падскокваючы, выйшаў з дома.

Трохі болей чым за паўгадзіны ўсе ягонья сябры былі запрошаныя. Адныя пагаджаліся адразу, ад шчырага сэрца. Іншыя напачатку змушалі сябе трохі ўпрошваць, але калі даведваліся, што булачкі для размочвання ў каве з малаком будуць нашмараваныя маслам таксама і звонку, пагаджаліся са словамі:

— Мы таксама прыйдзем, каб зрабіць табе прыемнае.

Тут трэба сказаць, што сярод усіх школьных сяброў і прыцеляў у Пінокія быў адзін найбольш улюбёны і дарагі, якога звалі Рамэа. Усе звярталіся да яго па мянушцы Кнот, бо ён быў надта сухарлявы, худы, змарнелы, рыхтык новы кнот у начным ліхтары.

Кнот быў хлопчыкам дужа нядбайным і найгарэзлівейшым ува ўсёй школе. Але Пінокія яго вельмі любіў. Таму ён адразу пайшоў шукаць яго, каб запрасіць на сняданак, і не знайшоў. Ён вярнуўся другі раз, але Кнота не было. Вярнуўся трэці раз — і зноў дарэмна. Дзе можна было знайсці сябра? Пінокія шукаў тут, шукаў там. Урэшце заўважыў, як той хаваецца пад павеццю аднаго сялянскага дома.

— Што ты там робіш? — запытаў яго Пінокія.

— Я чакаю поўначы, каб выправіцца...

— Куды ты выпраўляешся?

— Далёка, далёка, далёка!

— А я тройчы прыходзіў шукаць цябе дадому!

— Што ты хацеў ад мяне?

— Ты не ведаеш вялікай падзеі? Ты не ведаеш, якое шчасце мяне напаткала?

— Якое?

— Заўтра я перастану быць драўляным хлопчыкам і стану хлопчыкам сапраўдным, як ты, як усе іншыя.

— Зычу плёну.

— То заўтра я чакаю цябе на сняданак у мяне ўдома.

— Але ж я табе кажу, што сёння ўвечары я ад'язджаю.

— А якой гадзіне?

— Неўзабаве.

— А куды ты паедзеш?

— Паеду жыць у адну краіну... У найлепшую краіну ў гэтым свеце, краіну сапраўднай раскошы!..

— А як яна называецца?

— Яна называецца Краінай Забаваў. Чаму б табе таксама не паехаць туды?

— Мне? Не, папраўдзе, не!

— Ты не маеш рацыі, Пінокія! Дай мне веры: калі не паедзеш, дык пашкадуеш пра гэта. Дзе ты можаш знайсці краіну болей карысную для ўсіх нас, хлопчыкаў? Там няма школ, там няма настаўнікаў, там няма кніжак. У гэтым дабраславёным краі ніхто ніколі не вучыцца. У чацвер там няма заняткаў, і кожны тыдзень складаецца з шасці чацвяргоў і адной нядзелі. Уяві сабе, што восеньскія вакацыі пачынаюцца першага студзеня і заканчваюцца ў апошні дзень снежня. Вось краіна, якая сапраўды мне даспадобы! Вось якімі мусілі б быць усе цывілізаваныя краіны!

— Але як мінаюць дні ў Краіне Забаваў?

— Яны мінаюць у гульнях, забавах. Потым увечары ідзеш спаць, а раніцай усё пачынаецца нанова. Што ты пра гэта думаеш?

— Мм... — задумаўся Пінокія і злёгка пахітаў галавой, нібы кажучы: «Гэта жыццё, якога таксама і я ахвотна жадаў бы».

— Ну, хочаш выправіцца са мной? Так ці не? Вырашай.

— Не, не, не і яшчэ раз не. Я абяцаў маёй добрай Феі стаць цудоўным хлопчыкам і хачу датрымаць абяцанне. Пагатоў я бачу, што сонца ўжо нізка, я цябе зараз пакіну і пабягу. Так што бывай і добрай дарогі.

— Куды ты гэтак спяшаешся?

— Дадому. Мая добрая Фея хоча, каб я вярнуўся, перш чым сціямне.

— Пачакай яшчэ дзве хвілінкі.

— Робіцца надта позна.

— Толькі дзве хвіліны.

— А калі потым Фея будзе крычаць на мяне?

— Няхай крычыць. Накрычыцца і супакоіцца, — ска-
заў гэты свавольнік Кнот.

— І што, ты выпраўляешся адзін ці з сябрамі?

— Адзін? Нас болей за сто хлопчыкаў!

— І вы пойдзеце пехатою?

— Апоўначы сюды прыедзе фурманка, якая мусіць забраць мяне і прывезці ўсіх нас да самай мяжы гэтай шчаслівай краіны.

— Як бы я хацеў, каб цяпер была поўнач!

— Чаму?

— Каб пабачыць, як вы ад'язджаеце ўсе разам.

— Застанься тут яшчэ трохі — і пабачыш гэта.

— Не, не, я хачу вярнуцца дадому.

— Пачакай яшчэ дзве хвілінкі.

— Я і так ужо надта затрымаўся. Фея будзе турбавацца за мяне.

— Бедная Фея! Яна, мабыць, баіцца, што цябе з'ядуць кажаны!

— Але, — дадаў Пінокія, — значыцца, ты сапраўды ўпэўнены, што ў той краіне няма ніякіх школ?

— Нават і ценю іхнага нямашака.

— І ніводнага настаўніка?

— Ніводнага.

— І ніколі не змусяць вучыцца?

— Ніколі, ніколі, ніколі!

— Якая цудоўная краіна! — сказаў Пінокія, адчуўшы, што ў яго пацяклі слінкі. — Якая цудоўная краіна! Я ніколі там не быў, але ўяўляю сабе гэта!

— Чаму б табе таксама не пайсці?

— Ты дарэмна мяне выпрабоўваеш! Я паабяцаў маёй добрай Феі, што буду паслухмяным хлопчыкам, і не хачу парушаць слова.

— Тады бывай! І прывітанне ад мяне школам, гімназіям, а таксама ліцэям, калі сустрэнеш іх дарогаю.

— Бывай, Кнот. Добрай дарогі, забаўляйся і ўзгадвай іншы раз сваіх сяброў.

Сказаўшы гэта, драўляны хлопчык зрабіў два крокі з намерам пайсці. Але потым спыніўся, павярнуўся да сябра і запытаў яго:

— Ці дакладна ты ўпэўнены, што ў той краіне ўсе тыдні складаюцца з шасці чацвяргоў і адной нядзелі?

— Безумоўна!

— А ці дакладна ты ведаеш, што вакацыі пачынаюцца першага студзеня і заканчваюцца ў апошні дзень снежня?

— Упэўнены!

— Якая цудоўная краіна! — паўтарыў Пінокія, сплюнуўшы ад празмернай радасці. Потым дадаў спешна, з цвёрдым намерам: — Такім чынам, сапраўды бывай і добрай дарогі.

— Бывай.

— Калі вы ад'язджаеце?

— За дзве гадзіны!

— Шкада! Каб да ад'езду заставалася толькі гадзіна, яшчэ меў бы магчымасць пачакаць.

— А Фея?

— Цяпер я ўсё адно спазніўся! Усё адно — вярнуся я дадому на гадзіну раней ці на гадзіну пазней.

— Бедны Пінокія! А калі Фея будзе крычаць на цябе?

— Што паробіш, няхай крычыць. Калі накрычыцца, супакоіцца.

Тым часам ужо была ноч, і ноч цёмная. Як раптам удалечыні паказаўся агеньчык, які рухаўся. Пачуўся звон бразготак і гук трубы, такі ціхі і здушаны, што здавалася, гэта бзумкае камар.

— Вось яны! — закрычаў Кнот, ускочыўшы на ногі.

— Хто гэта? — запытаў напайголаса Пінокія.

— Гэта фурманка, якая едзе, каб забраць мяне. Ну што, хочаш ехаць? Так ці не?

— Але гэта насамрэч праўда, — удакладніў драўляны хлопчык, — што ў той краіне дзяцей не змушаюць вучыцца?

— Ніколі, ніколі, ніколі!

— Якая цудоўная краіна! Якая цудоўная краіна! Якая цудоўная краіна!

*Пасля пяці месяцаў раскошнага жыцця Пінокія,
да свайго вялікага здзіўлення, адчуў,
што ў яго з'явілася пара асліных вушэй,
і ён стаў аслom з хвастом і ўсім астатнім.*

Урэшце фурманка пад'ехала, і пад'ехала зусім бязгучна, бо ейныя колы былі зробленыя з пакулля і анучаў.

Цягнулі вазок дванаццаць пар аслоў, усе аднолькавай велічыні, але рознага колеру.

Адныя былі попельныя, другія белыя, а іншыя пярэстыя, нібыта пасыпаныя соллю і перцам, яшчэ іншыя паламатыя — у вялікія жоўтыя і блакітныя паскі.

Але найболей дзіўным было тое, што гэтыя дванаццаць пар, альбо дваццаць чатыры аслы, замест падковаў, як ува ўсіх іншых жывёл, мелі на нагах белыя ялавыя боты, як у людзей.

А фурман?..

Уявіце сабе маленькага чалавечка, болей шырокага, чым высокага, мяккага і тлустага, як кулька масла, з тварыкам, як кветачка, з раточкам, заўсёды разяўленым ва ўсмешцы, і з тонкім ды ласкавым голасам, нібы ў ката, які лашчыцца да хатняй гаспадыні.

Усе хлопчыкі, як толькі бачылі яго, захапляліся ім і спаборнічалі ў тым, каб ускараскацца на ягоную фурманку. Каб ён завёз іх у гэтую сапраўды чароўную краіну раскошы, якая на мапе вядомая пад спакуслівай назвай Краіны Забаваў.

Фурманка сапраўды была ўжо запоўненая хлопчыкамі ад васьмі да дванаццаці гадоў, якія сядзелі адзін на адным, як келькі ў соусе. Ім было дрэнна, ім было цесна, яны амаль што не маглі дыхаць, але ніхто не казаў: «Вой!», ніхто не скардзіўся. Радасць ад таго, што яны хутка дабяруцца да краіны, дзе няма ні кніжак, ні школ, ні настаўнікаў, рабіла іх такімі шчаслівымі і цяраплівымі, што яны не заўважалі нязручнасці, стомы, голаду і смагі.

Як толькі фурманка спынілася, чалавечак павярнуўся да Кнота і з мноствам выкрыўлянняў і грымасаў запытаў у яго з усмешкай:

— Скажы мне, мой добры хлопчык, ці хочаш ты таксама паехаць у гэтую дабраславёную краіну?

— Вядома, я хачу паехаць!

— Але папярэджу, дарагі мой, што ў фурманцы болей няма месца. Як бачыш, усё запоўнена!

— Нічога, — сказаў Кнот, — калі няма месца ўсярэдзіне, я ўладкуюся на дышлі фурманкі.

І ён падскочыў, каб ускараскацца на дышаль.

— А ты, любоў мая? — сказаў чалавечак, вельмі ветла звярнуўшыся да Пінокія. — Што збіраешся рабіць? Едзеш ці застаешся?

— Я застаюся, — адказаў Пінокія, — я хачу вярнуцца дадому. Я хачу вучыцца і дасягнуць поспехаў, як робяць усе прыстойныя дзеці.

— Плёну табе!

— Пінокія! — сказаў тады Кнот. — Паслухай мяне, паехалі з намі, будзем весяліцца.

— Не, не, не!

— Паехалі з намі і будзем весяліцца! — закрычалі яшчэ чатыры галасы з фурманкі.

— Паехалі з намі і будзем весяліцца, — закрычала разам сотня галасоў з фурманкі.

— Калі я паеду з вамі, што скажа мая добрая Фея? — мовіў драўляны хлопчык, які пачаў мякчэць і прыслухоўвацца да намоваў.

— Не забівай сабе галаву ўсялякай лухтой. Падумай, што мы едзем у краіну, дзе будзем вольныя дурэць ад ранку да вечара!

Пінокія не адказаў, толькі ўздыхнуў. Потым яшчэ раз уздыхнуў, пасля трэці раз уздыхнуў, урэшце сказаў:

— Дайце мне трохі месца, я таксама хачу паехаць!..

— Усе месцы занятыя, — адказаў чалавечак, — але каб паказаць табе, наколькі ты жаданы, я магу саступіць табе сваё месца на скрыні...

— А вы?

— А я пайду пехатою.

— Не, напраўду, я гэтага не дазволю. Лепей я сяду верхам на нейкага з гэтых аслоў! — усклікнуў Пінокія.

І ён наблізіўся да асла ў першай пары і паспрабаваў сесці на яго верхам. Але жывёліна, завярнуўшыся, рэзка жарнула яго мызай у жывот і падкінула дагары нагамі ў паветра.

Можаце ўявіць сабе нахабны рогат усіх хлопцаў, што прысутнічалі пры гэтым.

Але чалавечак не смяяўся. Ён наблізіўся да наравістага асла, поўны любові, і, удаўшы, што цалуе яго, адкусіў яму палову правага вуха.

Тым часам Пінокія, раз'юшаны, узняўся з зямлі і ўскочыў на спіну беднай жывёліне. І скачок быў такі прыгожы, што хлопцы перасталі смяяцца і пачалі крычаць: «Хай жыве Пінокія!» — і, размахваючы рукамі, пачалі бясконца пляскаць.

Але раптам асёл ускінуў абедзве заднія нагі і моцна брыкнуў, шпурнуўшы беднага драўлянага хлопчыка на сярэдзіну дарогі, на купу жвіру.

Тады гучны смех паўтарыўся. Але чалавечак, замест таго каб смяяцца, ад пачуцця вялікай любові да гэтага неспакойнага асла так пацалаваў яго, што адкусіў палову другога вуха.

Потым ён сказаў драўлянаму хлопчыку:

— Сядай ізноў верхам і не лякайся. У гэтага асла не стае клёпак у галаве. Але я сказаў яму два слоўцы на вуха, і, спадзяюся, гэта зробіць яго болей паслухмяным і разважлівым.

Пінокія ўскочыў, і фурманка рушыла. У той час, калі аслы беглі, а фурманка кацілася брукам гасцінца, Піно-

кіа падалося, што ён чуе голас, ціхі і ледзь зразумелы які казаў яму:

— Бедны дурань! Ты хацеў зрабіць па-свойму, але ты пашкадуеш пра гэта!

Пінокія, амаль напалоханы, паглядзеў сюды і туды, каб даведацца, адкуль выходзяць гэтыя словы. Але нікога не пабачыў. Аслы беглі, фурманка кацілася, хлопчыкі ўсярэдзіне спалі, Кнот хроп, як сурок, а Чалавечак сядзеў на скрынцы, напяваючы скрозь зубы:

Уначы спяць усе,

А я ніколі не сплю...

Праехаўшы яшчэ з паўкіламетра, Пінокія пачуў той самы прыглушаны голас, які прамовіў яму:

— Запомні гэта, доўбня! Хлопчыкі, якія перастаюць вучыцца і заварочваюцца спінаю да кніжак, школы і настаўнікаў, каб цалкам аддацца гульням і забавам, заўжды заканчваюць дрэнна!.. Я гэта ведаю з уласнага досведу!.. І магу сказаць табе! Прыйдзе дзень, калі і ты заплачаш таксама, як сёння плачу я... але тады будзе запозна!

Напалоханы, як ніколі, гэтымі прашаптанымі словамі, драўляны хлопчык саскочыў долу са спіны асла і ўзяў яго за мызу.

І ўявіце сабе ягоны выгляд, калі ён заўважыў, што асёл плакаў... і плакаў менавіта як хлопчык!

— Гэй, сіньёр чалавечак, — крыкнуў тады Пінокіа гаспадару фурманкі.— Ведаеце навіну? Гэты асёл плача.

— Няхай плача: засмяецца, калі будзе жаніцца.

— Але няўжо вы навучылі яго размаўляць?

— Не, ён сам навучыўся казаць колькі слоў, калі быў тры гады ў таварыстве муштраваных сабак.

— Бедная жывёліна!..

— Наперад, наперад! — сказаў чалавечак.— Не будзем губляць наш час, назіраючы, як плача асёл. Ускоквай наверх і паехалі: ноч халодная, а дарога доўгая.

Пінокіа маўкліва падпарадкаваўся. Фурманка зноў рушыла. І ранкам, на досвітку, яны шчасліва прыбылі ў Краіну Забаваў.

Гэтая краіна не падобная да ніводнай іншай краіны ў свеце.

Яе насельніцтва цалкам складалася з дзяцей. Найста-
рэйшыя мелі чатырнаццаць гадоў, найменшыя — толькі
восем. На вуліцах былі радасць, шум і крыкі да ачмурэння!

Паўсюль чародкі гарэзаў. Хто грае ў гарэшкі, хто ў класікі; хто ў мяч; хто ездзіць роварам; хто скача верхам на кіёчку; адныя гуляюць у жмуркі, другія ў бэрыка, іншыя, апранутыя ў клоўнаў, ядуць запаленае пакулле, хто чытае вершы, хто спявае, хто робіць сальта-мартале, нехта бегае дагары нагамі, на руках, па зямлі, хтосьці кідае абруч, нехта гуляе ў генерала, з папяровым шаломам і кардоннаю шабляй; хто смяецца, хто крычыць, хто кліча, хто пляскае ў далоні, хто свісціць, хто імітуе голас куры, калі яна знесла яйка. Адным словам, нейкі канец свету, нейкі галас, нейкі вар'яцкі шум. Каб не аглухнуць, варта было б пазакладваць вушы бавоўнай.

На ўсіх плошчах было відаць лялечныя тэатры, запоўненыя хлопчыкамі ад відна да цямна. На ўсіх мурах дамоў можна было прачытаць цудоўныя слоганы, накрэмзаныя вугалем, як гэтыя: «Хай жывуць цацкі!» (замест: «Хай жывуць...»), «Мы больш ні хочэм ў школу!» (замест: «Мы больш не хочам у школу!»), «Далоў Арыхмеціку!» (замест: «Далоў арыфметыку!») і іншыя да таго падобныя перлы.

Пінокія, Кнот і ўсе іншыя хлопчыкі, якія прыехалі з чалавечкам, як толькі сталі на ногі сярод горада, адра-

зу трапілі ў вір вялікай куламесы. І за колькі хвілін, як і можна было ўявіць сабе, пасябравалі з усімі. Хто быў болей шчаслівы? Хто быў болей усцешаны за іх?

Сярод бясконцых і разнастайных забаваў гадзіны, дні, тыдні праносіліся, як маланка.

— О! Якое цудоўнае жыццё! — захапляўся Пінокія штораз, калі сутыкаўся з Кнотам.

— Бачыш, значыцца, я меў рацыю? — адказваў той. — А ўзгадай, што ты не хацеў ехаць! І падумаць толькі, што ты важыўся вярнуцца дадому да сваёй Феі, каб губляць час на навучанне! Калі сёння ты вызваліўся ад сумных кніг і школы, гэтым ты абавязаны мне, маім парадам, майму клопату. Згодны? Адно сапраўдны сябра можа зрабіць такую вялікую паслугу.

— Сапраўды, Кнот! Калі я сёння шчаслівы хлопчык, дык гэта ўсё твая заслуга. А настаўнік, наадварот, ведаеш, што мне казаў пра цябе? Ён заўсёды казаў мне: «Не май справу з гэтым нягоднікам Кнотам, бо Кнот — дрэнны сябра і не зможа параіць табе нічога, апрача як рабіць шкоду!»

— Бедны настаўнік, — сказаў той, хітаючы галавой. — На жаль, я ведаю, што ён не любіў мяне, і калі я забаўляўся, заўжды кляпаў на мяне. Але я добры і дарую яму!

— Добрая душа! — сказаў Пінокія, расчулена абдымаючы сябра і цалуючы яго ў лоб.

Тым часам ужо мінула пяць месяцаў, як доўжылася гэткая штодзённая раскоша гульняў і забаваў. Яны ніколі не бачылі ні кнігу, ні школу. Але аднаго ранку, калі Пінокія абудзіўся, яго, як кажуць, чакаў надта дрэнны сюрпрыз. Менавіта гэты сюрпрыз моцна сапсаваў яму настрой.

32

*У Пінокіа пачынаюць расці асліныя вушы,
і потым ён робіцца сапраўдным аслom і пачынае
раўці па-аслінаму.*

І што гэта быў за сюрпрыз? Я вам паведамлю, мае драгія маленькія чытачы. Сюрпрыз быў у тым, што, калі Пінокіа абудзіўся, яму ж, натуральна, захацелася пачухаць галаву. І, чухаючы галаву, ён адчуў...

Ці здагадваецца, што ён адчуў? Да свайго вялікага здзіўлення, ён адчуў, што вушы выраслі болей чым на далонь.

Вы ведаеце, што драўляны хлопчык ад нараджэння меў вушы маленькія-маленькія, нагэтулькі маленькія, што іх нават нельга было пабачыць няўзброеным вокам. Такім чынам, уяўляеце ягоны стан, калі ён заўважыў: за ноч вушы выцягнуліся так, што здаваліся падобнымі да шчотак!

Ён адразу пайшоў шукаць люстэрка, але не знайшоў яго. Тады набраў вады ў балею і паглядзеўся ў яе. І пабачыў тое, чаго ніколі не пажадаў бы бачыць, — сваю выяву, упрыгожаную цудоўнай парай асліных вушэй.

Дам вам магчымасць самім дадумаць, які боль, сорам і распач агарнулі беднага Пінокія.

Ён пачаў плакаць, крычаць, біцца галавой аб сценку. Але чым болей ён адчайваўся, тым болей раслі ягоныя вушы. Яны раслі і рабіліся калматымі на кончыках. На гэты моцны крык у пакой увайшоў добры Сурок, які жыў паверхам вышэй. Пабачыўшы драўлянага хлопчыка ў такой вялікай скрусе, клапатліва запытаў у яго:

— Што здарылася, мой дарагі суседзе?

— Я захварэў, мой Сурочак, зусім абнядужаў... і тая хвароба мяне палохала! Ты ўмееш мацаць пульс?

— Трошачкі.

— Тады памацай, ці няма ў мяне выпадкова гаручкі?

Сурок працягнуў да яго правую лапку і пасля таго, як памацаў пульс Пінокія, прамовіў, уздыхнуўшы:

— Сябра мой, мне шкада, я мушу паведаміць табе дрэнную навіну!

— Якую?

— У цябе страшэнная гаручка!

— А якая гэта гаручка?

— Асліная гаручка.

— Я не разумею гэтага! — сказаў драўляны хлопчык, які, на жаль, усё зразумеў.

— Добра, я табе патлумачу, — дадаў Сурок. — Дык ведай, што за дзве ці тры гадзіны ты болей не будзеш ні драўляным, ні сапраўдным хлопчыкам.

— А кім я буду?

— За дзве ці тры гадзіны ты станеш найсапраўднейшым аслом, як тыя, што цягаюць калёсы і возяць капусту і салату на рынак.

— О! Няшчасны я! Няшчасны я! — закрычаў Пінокія, схопіў рукамі два сваіх вуха і ў шаленстве пацягнуў іх, спрабуючы ададраць, нібыта гэта былі не ягоныя вушы.

— Дарагі мой, — сказаў Сурок, каб супакоіць яго, — што ты можаш тут зрабіць? Такі ўжо лёс. Так напісана ў заветах мудрасці: усе тыя нядбайныя хлопчыкі, якія сумуюць ад кніг, школ і настаўнікаў і бавяць дні ў гульнях і забавах, раней ці пазней мусяць урэшце пераўтварыцца ў маленькіх аслоў.

— А ці насабрэч гэта так? — запытаўся драўляны хлопчык, румзаючы.

— На жаль, гэта так! І плакаць цяпер не мае сэнсу, варта было думаць напачатку!

— Але тое не мая віна. Павер мне, Сурок, ва ўсім вінаваты Кнот!

— А хто такі Кнот?

— Мой школьны сябра. Я хацеў вярнуцца дадому, я хацеў быць паслухмяным, я хацеў вучыцца далей і быць гонарам... але Кнот мне сказаў: «Навошта табе сумаваць з гэтай навукай? Навошта ты хочаш хадзіць у школу? Лепей хадзем са мной у Краіну Забаваў! Там мы не будзем болей вучыцца. Там мы будзем бавіцца ад відна да цямна і заўсёды будзем шчаслівыя!»

— А навошта ты паслухаўся парадаў гэтага фальшывага сябра? Гэтага дрэннага прыцеля?

— Навошта?.. Сурочак мой, бо я хлопчык неразважны і... бессардэчны. О! Каб я меў хоць кропельку шкадавання, я ніколі не пакінуў бы тую добрую Фею, якая мяне любіла, як мама, і якая шмат рабіла для мяне!.. І цяпер я не быў бы драўляным хлопчыкам... але быў бы хлопчыкам сапраўдным, такім самым, як іншыя! О! Калі я сустрэну Кнота, бяда яму! Я ўсё выкажу, што думаю пра яго!

І Пінокіа хацеў пайсці. Але калі ён быў ужо ў дзвярах, прыгадаў, што мае асліныя вушы, і яму зрабілася сорамна паказвацца на людзях. Што ён тады прыдумаў? Ён узяў вялікую баваўняную шапку і насунуў яе сабе на галаву па самы кончык носа.

Потым ён выйшаў і адразу пачаў шукаць Кнота. Ён шукаў яго на вуліцах, на плошчах, у тэатрыках, паўсюль. Але не мог знайсці. Пытаўся пра яго ў некаторых сустрачных на вуліцы, але ніхто яго не бачыў.

Тады ён пайшоў шукаць яго ўдома. Прышоў да дзвярэй і пагрукаў.

— Хто там? — запытаў Кнот з-за дзвярэй.

— Гэта я! — адказаў драўляны хлопчык.

— Пачакай крыху, я табе адамкну.

За паўгадзіны дзверы адчыніліся. І ўявіце сабе здзіўленне Пінокія, калі ён увайшоў у пакой і пабачыў свайго сябра Кнота з вялікай баваўнянай шапкай на галаве, якая апускалася да самага кончыка носа.

Пабачыўшы гэтую шапку, Пінокія амаль суцешыўся і адразу падумаў: «А ці не захварэў сябра на тую самую хваробу, што і я? А калі і ён мае асліную гаручку?»

І ўдаючы, што ён нічога не заўважыў, запытаўся з усмешкай:

— Як справы, дарагі мой Кноце?

— Выдатна, пачуваюся нібы мыш у галоўцы сыру.

— Ты сапраўды гэта паважна кажаш?

— А чаму я павінен табе хлусіць?

— Прабач мяне, сябра, але навошта тады ў цябе на галаве гэтая баваўняная шапка, якая цалкам затуляе твае вушы?

— Мне прызначыў яе лекар, бо ў мяне баліць калена.
А ты, дарагі мой драўляны сябра, навошта носіш гэтую
баваўняную шапку, насунутую на самы нос?

— Мне прызначыў яе лекар, бо я намуляў сабе нагу.

— О! Бедны Пінокія!

— О! Бедны Кнот!

Пасля гэтых слоў запала працяглая ціша, падчас якой
сябры не рабілі нічога іншага, як глядзелі адзін на адна-
го насміхаючыся і з іроніяй.

Урэшце драўляны хлопчык сказаў свайму сябру сала-
джавым і пяшчотным голасам:

— Спатоль маю цікаўнасць, дарагі Кноце, ты ніколі
не пакутаваў на хваробу вушэй?

— Ніколі!.. А ты?

— Ніколі! Толькі ад сённяшняга ранку адно вуха мяне
дужа турбуе.

— І мяне таксама.

— І цябе таксама?.. А якое вуха баліць?

— Абодва, а табе?

— Абодва. Дык мо ў нас тая самая хвароба?

— Баюся, што так.

— Зрабі мне ласку, Кноце.

— Ахвотна! Ад усяго сэрца!

— Пакажы мне свае вушы.

— Чаму не? Але напачатку я хачу пабачыць твае, дарагі Пінокія.

— Не, напачатку ты.

— Не, даражэнькі! Напачатку ты, а потым — я!

— У гэткім разе, — сказаў тады драўляны хлопчык, — зробім дамову добрых сяброў.

— Слухаю дамову.

— Здымем шапкі абодва адначасова, згода?

— Згода.

— Такім чынам, увага!

І Пінокія пачаў уголас лічыць:

— Адзін! Два! Тры!

На слова «тры» абодва хлопчыкі знялі свае шапкі і падкінулі іх у паветра.

І тады адбылася сцэна, якая здавалася б неверагоднай, калі б не адбылася насамрэч. Пінокія і Кнот, пабачыўшы, што іх абодвух напаткала тое самае няшчасце, замест таго каб засмучацца і маркоціцца, пачалі паказваць адзін аднаму на вушы, што празмерна выраслі, і пасля мноства грубых жартаў скончылі выбухам моцнага рогату. І яны рагаталі, рагаталі, рагаталі, пакуль маглі вытрымаць.

Раптам Кнот змоўк і пачаў хістацца. Колер ягонага цела стаў мяняцца.

— Ратунку! Ратунку, Пінокія! — сказаў ён сябру.

— Што з табой?

— Вой, у мяне болей не атрымліваецца стаяць роўна на нагах.

— У мяне таксама не атрымліваецца! — з плачам, хістаючыся, закрычаў Пінокія.

Калі яны прамаўлялі гэта, абодва апусціліся на карачкі і пачалі бегаць і круціцца па пакоі на руках і нагах. І пакуль яны бегалі, іх рукі пераўтварыліся ў ногі, твары выцягнуліся і пераўтварыліся ў мызы, спіны ўкрыліся светла-шэрай поўсцю з чорным адценнем.

Але ведаеце, які найгоршы момант настаў для гэтых двух няшчасных? Найгоршы і найбольш прыніжальны момант той, калі яны адчулі, што ззаду ў іх з'явіліся хвасты.

Расціснутыя болем і сорамам, яны паспрабавалі плакаць і скардзіцца на свой лёс. Але не здолелі зрабіць гэта! Замест стогнаў і скаргаў вонкі вылятаў асіны рык. Гучна рыкаючы, абодва ўтварылі хор: «Іа, іа, іа».

У гэты момант пагрукалі ў дзверы і голас звонку сказаў:

— Адчыніце! Я чалавечак, я фурман той фурманкі, які прывёз вас у гэтую краіну. Адчыніце зараз жа, альбо вам будзе горай!

*Пінокіа стаў сапраўдным аслом, яго прадалі,
і набыў яго дырэктар адной трупы клоўнаў,
каб навучыць яго танчыць і скакаць праз абруч.
Але аднаго вечара ён зрабіўся кульгавым,
і тады яго перакупіў іншы чалавек, каб зрабіць
з ягонай скуры барабан.*

Пабачыўшы, што дзверы не адчыняюць, чалавечак разнасцежыў іх моцным ударам нагі і, калі ўвайшоў у пакой, сказаў са сваёй звычайнай усмешкай:

— Малайцы, хлопцы! Равяце вы добра, і я адразу пазнаў вас па голасе. І вось таму я тут.

Пасля гэтых словаў два аслы зрабіліся надзвычай сумныя. Яны звесілі галовы долу, апусцілі вушы і падціснулі хвасты. Напачатку чалавечак пагладзіў іх, паляпваючы, прылашчыў. Потым выцягнуў шкрабніцу і пачаў іх добра чысціць.

І калі ён пачысціў іх, яны сталі бліскучыя, як два люстэркі. Тады ён накінуў на іх аброць і завёў на рынкавы пляц у спадзяванні прадаць і атрымаць добры зыск.

І пакупнікі сапраўды не змусілі сябе доўга чакаць.

Кнота набыў селянін, у якога наконадні сканаў асёл. А Пінокіа купіў дырэктар трупы клоўнаў і скакуноў на дроце. Ён набыў яго, каб вымуштраваць, каб потым той скакаў і танчыў разам з іншымі жывёламі трупы.

І цяпер вы зразумелі, мае маленькія чытачы, якім рамяством займаўся той чалавечак? Гэта быў брыдкі вылюдак з малочна-мядовым тварам. Раз-пораз ён ездзіў па ўсім свеце і дарогаю ласкавымі абяцанкамі збіраў непаслухмяных дзяцей, што нудзіліся ад кніг і школы. І пасля таго як заладоўваў іх у сваю фурманку, ён завозіў іх у Краіну Забаваў, дзе яны бавілі свой час у гульнях, у шумнай весялосці. А потым усе гэтыя падманутыя дзеці праз тое, што ўвесь час бавіліся і ніколі не вучыліся, рабіліся асламі. Тады чалавечак, усцешаны й вясёлы, завалодваў імі і прадаваў на кірмашах і рынках. І такім чынам за некалькі гадоў займеў даволі вялікую суму грошай і стаў мільянерам.

Што адбылося з Кнотам, я не ведаю. Ведаю пра іншага — для Пінокіа надыйшлі першыя дні цяжкага і пакутнага жыцця.

Калі яго прывялі ў стайню, новы гаспадар наклаў яму поўныя яслі саломы. Але Пінокіа, пакаштаваўшы трохі, выплюнуў яе.

Тады гаспадар пабурчэў, але наклаў яму поўныя яслі сена. Але сена ён таксама не ўпадабаў.

— Эге! Табе не даспадобы нават сена! — закрычаў гаспадар, раззлаваўшыся. — Добра, дарагое асляня, калі ты маеш у галаве прыхамаці, я прыдумаю, як павыбіваць іх з цябе!..

І, не марудзячы, адразу выцяў яго пугай па нагах.

Ад вялікага болю Пінокія пачаў плакаць і раўці і, равучы, прамовіў:

— Іа, іа, я не магу перастрававаць салому!

— Тады еш сена! — адказаў гаспадар, які добра разумеў асліную гаворку.

— Іа, іа, ад сена ў мяне баліць чэрава!

— Дык ты думаеш, што я павінен карміць такога асла, як ты, курынымі грудкамі і заліўным з пеўнікаў? — дадаў гаспадар, усё болей злуючыся, і сцебануў яго пугай другі раз.

Пасля другога ўдару Пінокія абачліва змоўк і болей нічога не сказаў.

Тым часам стайню зачынілі, і Пінокія застаўся сам. І праз тое, што ён ужо даўно не еў, пачаў пазяхаць ад вялікага голаду. І, пазяхаючы, ён разявіў рот, які здаваўся вялікім, як печка.

Урэшце, не знаходзячы ў яслях нічога іншага, ён па-корліва пачаў патроху жаваць сена. І пасля таго як добра перажаваў яго, заплюшчыў вочы і праглынуў.

— Гэтае сена не такое і брыдкае, — сказаў ён сам сабе. — Але наколькі было б лепей, каб я працягваў навучацца!.. Цяпер замест сена я мог бы есці скарынку свежага хлеба і добры кавалак салямі... Але што паробіш!

Калі ён прачнуўся наступнай раніцай, дык адразу пачаў шукаць у яслях яшчэ трохі сена. Але не знайшоў яго, бо ўсё з'еў уначы.

Тады ён узяў у рот здробненай саломы. Але пакуль ён перажоўваў яе, заўважыў, што смак здробненай саломы ні кроплі не падобны ні да рызота па-міланску, ні да макарона па-неапальску.

— Нічога не паробіш, — паўтарыў ён, працягваючы жаваць, — хоць бы маё няшчасце магло навучыць усіх нядбайных і непаслухмяных дзетак і тых, хто не мае ахвоты вучыцца. Нічога не паробіш!.. Нічога не паробіш!

— Нічога не паробіш, яшчэ чаго! — закрычаў гаспадар, які ўвайшоў у гэты момант у стайню. — Можна, ты думаеш, маё мілае аслянятка, што я набыў цябе толькі дзеля таго, каб паіць і карміць? Я прыдбаў цябе, каб ты працаваў і каб ты зарабіў мне шмат грошай. Ну, давай,

смялей! Хадзем са мной у цырк, і там я навучу цябе скакаць праз абруч, раздзіраць папяровыя бочкі ўдарам галавы і танчыць на задніх нагах вальс і польку.

Бедны Пінокія! Ласкаю ці прымусам, ён павінен быў навучыцца ўсім гэтым цудоўным рэчам. Але каб ім навучыцца, яму спатрэбілася тры месяцы заняткаў і шмат удараў пугай па скуру.

Урэшце надышоў дзень, калі ягоны гаспадар змог абвясціць сапраўды незвычайную імпрэзу. Афішы розных колераў, развешаныя на кожным рагу, паведамлялі:

ВЯЛІКАЯ ЎРАЧЫСТАЯ ІМПРЭЗА

У гэты вечар

будуць звычайныя скачкі

і дзівосныя практыкаванні,

ЯКІЯ БУДУЦЬ ВЫКОНВАЦЬ УСЕ АРТЫСТЫ

і ўсе коні гэтай трупы,

і болей за тое

першы раз будзе прадстаўленае знакамітае

АСЛЯНЯ ПІНОКІА,

якога называюць

ЗОРКА ТАНЦА.

Тэатр будзе яскрава асветлены.

Гэтым вечарам, калі вы можаце ўявіць сабе тое, тэатр быў запоўнены яшчэ за гадзіну да пачатку імпрэзы. Месцаў не было ні дарагіх, ні ў ложы, нават калі б за іх плацілі золатам.

Цыркавыя сходы былі поўныя хлопчыкаў і дзяўчатак усіх узростаў, якіх калаціла ад чакання і хвалявання, што яны пабачаць знакамітае асяня Пінокія.

Скончылася першая частка імпрэзы. Дырэктар трупы, апрануты ў чорны пінжак, белыя нагавіцы і скураныя чобаты вышэй за калені, прадставіўся прысутнай публіцы. Зрабіўшы глыбокі паклон, ён вельмі ўрачыста агучыў недарэчную прамову:

— Вельмі шаноўная публіка, кавалеры і дамы! Ваш найпакорлівейшы слуга, праязджаючы праз гэтую славетную сталіцу, маю гонар, таксама як і радасць, прадставіць гэтай інтэлігентнай і выдатнай аўдыторыі знакамітае асяня, якое ўжо мела гонар танчыць у прысутнасці Ягамосці Імператара ўсіх галоўных Двароў Еўропы. І ў знак падзякі падтрымайце нас сваёй натхнёнай прысутнасцю і будзьце да нас паблажлівыя.

Гэтая прамова была сустрэтая гучным смехам і бурнымі воплескамі. Але воплескі падвоіліся і сталі ў нечым падобныя да ўрагану, калі пасярод цырка з'явілася асяня

Пінокія. Яно было святочна ўбранае. На ім была новая аброць з бліскучай скуры са спражкамі і меднымі зашпількамі. У вушах былі два белыя рамонкі. Грыва падзялялася на шмат пасмачак, знітаваных срэбнымі банцікамі. Хвост увесь пераплецены аксамітнымі стужкамі блакітнага і памаранчавага колераў. У выніку выгляд быў такі, што ў асла можна было захацца!

Дырэктар, прадставіўшы яго публіцы, дадаў яшчэ:

— Мае шануюныя слухачы! Не буду тут выдумляць пра вялікія цяжкасці, якія напаткалі мяне, калі я спрабаваў зразумець і скарыць гэтага сысуна, у той час як ён вольна пасвіўся па спякотных раўнінах, ад гары да гары. Паглядзіце, прашу вас, колькі дзікунства відаць у ягоных вачах, бо ўсе спосабы прывучыць яго да цывілізаванага чатырохногага жыцця былі дарэмныя, я мусіў шмат разоў ветла размаўляць з ім з дапамогаю пугі. Але кожная мая ветласць замест таго, каб выклікаць прыхільнасць, толькі пагаршала яго стаўленне да мяне. Тады я, кіруючыся сістэмай Галеса, знайшоў у ягонай галаве невялікі храсток, які Парыжскі медычны факультэт прызнаў карысным для аднаўлення валасоў і ўмення ваяўнічых скокаў. І таму я пастанавіў навучыць яго танчыць, скакаць праз абруч і прадзіраць папяровую бочку. Захапляйцеся ім, а потым судзіце! Аднак перш чым атрымаць

вашую прыхільнасць, абяцаю, панове, што я запрашу вас на заўтра, на вечаровую імпрэзу. Але ў выпадку, калі будзе дажджлівае надвор'е, заўтрашні вечаровы спектакль мы перанясем на наступную раніцу, на адзінаццатую гадзіну дня.

І тут дырэктар зрабіў яшчэ адзін глыбокі паклон і, завярнуўшыся да Пінокія, сказаў:

— Смялей, Пінокія!.. Наперад, час пачынаць нашыя практыкаванні. Прывітайце гэтую самавітую публіку — кавалераў, дам і дзетак!

Пінокія адразу паслухмяна сагнуў да зямлі два пярэднія калены і заставаўся на каленях, пакуль дырэктар, лягнуўшы пугай, не гукнуў яму:

— Ступою!

Тады асёл стаў на чатыры нагі і пачаў хадзіць ступою па коле. Крыху счакаўшы, дырэктар крыкнуў:

— Трушком!

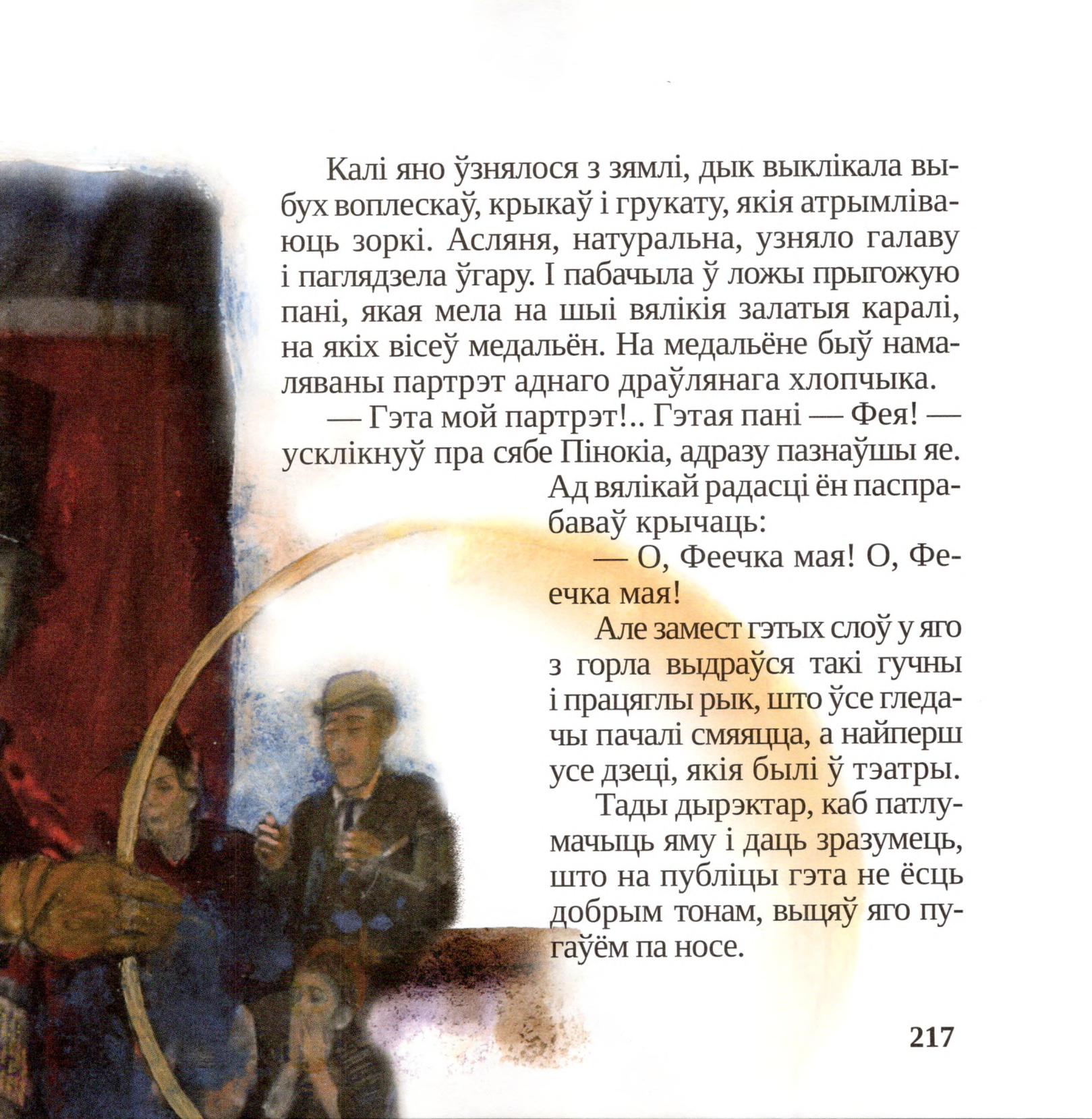
І Пінокія, слухаючы каманду, пайшоў трушком.

— Намётам!.. — і Пінокія пабег намётам.

— Наўскач! — і Пінокія пабег наўскач.

Але ў гэты момант, калі ён бег, як арабскі скакун, дырэктар, узняўшы руку ў паветра, стрэліў з пісталета. Пасля гэтага стрэлу асляня ўпала, нібыта яго паранілі і быццам яно сапраўды канала.

Калі яно ўзнялося з зямлі, дык выклікала выбух воплескаў, крыкаў і грукату, якія атрымліваюць зоркі. Асляня, натуральна, узяло галаву і паглядзела ўгару. І пабачыла ў ложы прыгожую пані, якая мела на шыі вялікія залатыя каралі, на якіх вісеў медальён. На медальёне быў намаляваны партрэт аднаго драўлянага хлопчыка.

— Гэта мой партрэт!.. Гэтая пані — Фея! — усклікнуў пра сябе Пінокія, адразу пазнаўшы яе.

Ад вялікай радасці ён паспрабаваў крычаць:

— О, Феечка мая! О, Феечка мая!

Але замест гэтых слоў у яго з горла выдраўся такі гучны і працяглы рык, што ўсе гледачы пачалі смяяцца, а найперш усе дзеці, якія былі ў тэатры.

Тады дырэктар, каб патлумачыць яму і даць зразумець, што на публіцы гэта не ёсць добрым тонам, вьцяў яго пугаўём па носе.

Беднае асляня, высалапіўшы язык, лізала нос ледзь не пяць хвілін, напэўна, спрабуючы гэтак суняць боль.

Але якой была ягоная распач, калі, зірнуўшы ўгару яшчэ раз, Пінокія пабачыў, што ў ложы нікога няма і што Фея знікла!..

Ён адчуў, што канае. Ягоныя вочы напоўніліся слязьмі, і ён пачаў плакаць. Але ніхто гэтага не заўважыў, і асабліва дырэктар, які, ляснуўшы пугай, крыкнуў:

— Смялей, Пінокія! Цяпер пакажыце гэтаму спадарству, як элегантна вы ўмеете скакаць праз абручы.

Пінокія спрабаваў двойчы ці тройчы. Але штораз, калі ён падбягаў да абруча, замест таго каб скочыць праз яго, праходзіў пад ім.

Урэшце ён скочыў і пераляцеў праз абруч, але, на няшчасце, заднія ногі зачэпіліся за абруч, праз што ён паваліўся на зямлю, як мех. Калі ён узняўся, дык кульгаў і з цяжкасцю змог вярнуцца ў стайню.

— Давай Пінокія! Мы хочам асляня! Назад асляня! — крычалі дзеці з партэра, усхваляваныя сумным здарэннем.

Але асляня гэтым вечарам болей не з'явілася.

Наступнай раніцай ветэрынар, то-бок лекар, які лекуе жывёлаў, пасля таго як паглядзеў асла, абвясціў, што той застанецца кульгавым на ўсё жыццё.

Тады дырэктар сказаў свайму конюху:

— Як думаеш, што мне рабіць з гэтым кульгавым аслom? Ён будзе дармаедам. Таму завядзі яго на плошчу і прадай.

Калі яны прыйшлі на плошчу, дык адразу знайшоўся пакупнік, які спытаў у работніка стайні:

— Колькі ты хочаш за гэтае кульгавае асляня?

— Дваццаць лір.

— Я дам табе дваццаць сольда. Не думай, што я купляю яго, каб ён служыў мне. Я купляю яго толькі праз скуру. Бачу, што ў яго каляная скура. І з ягонай скуры я хачу зрабіць барабан для музычнага калектыву ў маім мястэчку.

Уявіце сабе, дзеці, што адчуў бедны Пінокія, калі даведаўся, што ён асуджаны стаць барабанам.

Сталася так, што пакупнік, заплаціўшы толькі дваццаць сольда, павёў асляня на скалу, якая была на беразе мора. Пачапіўшы яму на шыю камень, навязаў на нагу вяроўку, якую трымаў у руцэ. Потым ён штурхнуў асляня і скінуў яго ў ваду.

З гэтым каменем на шыі Пінокія адразу пайшоў на дно. А пакупнік, увесь час моцна трымаючы вяроўку ў руцэ, усеўся на скале ў чаканні, калі асляня патоне, каб потым злупіць з яго скуру.

*Закінуты ў мора, Пінокія быў з'едзены рыбамі
і зноў стаў драўляным хлопчыкам.
Але ў той час, калі ён плыў, каб уратавацца, яго
праглынула жахлівая Акула.*

Прамінула пяцьдзясят хвілін, як асяння было пад вадой.
Тады пакупнік сказаў, звяртаючыся сам да сябе:

— Цяпер ужо маё беднае кульгавае асяння напэўна па-
танула. Таму выцягну яго і зраблю з ягонай скуры барабан.

І ён пачаў цягнуць вяроўку, што была навіязаная на нагу.
І цягнуў, цягнуў, цягнуў, ажно пабачыў, як на паверхні
вады з'явіўся... Здагадаліся? Замест мёртвага асянняці ён
пабачыў, як на паверхні вады з'явіўся жывы драўляны
хлопчык, які круціўся, нібы вугор.

Заўважыўшы драўлянага хлопчыка, бедны чалавек вы-
рашыў, што спіць, ён так і застыў, ачмурэлы, з разяўле-
ным ротам і з вырачанымі вачыма.

Трохі апрытомнеўшы ад першага здзіўлення, прамармытаў з плачам:

— А дзе асляня, якое я ўкінуў у мора? Дзе яно?

— Гэта я — тое асляня! — сказаў, смеючыся, драўляны хлопчык.

— Ты?

— Я!

— Ах ты, лотр! Думаеш, што можаш смяцца з мяне?

— Смяцца з вас? Ні ў якім разе, дарагі гаспадар, я вам кажу паважна.

— Але як жа ты нядаўна быў аслянём, а пабыўшы ў вадзе, зрабіўся драўляным хлопчыкам?..

— Гэта быў эфект марской вады. Гэта мора пажартавала з вас.

— Глядзі, драўляны хлопчык, глядзі!.. Не думай забяўляцца за маёй спінаю. Гора табе, калі ў мяне скончыцца цярплівасць.

— Дык хочаце, гаспадар, усё ж такі даведацца сапраўдную гісторыю? Развяжыце мне нагу, і я вам яе апавяду.

Той пакупнік прагнуў ведаць сапраўдную гісторыю, таму адразу разблытаў вузел вяроўкі, што трымаў драўлянага хлопчыка. І Пінокія, апынуўшыся на волі, як птушка ў паветры, пачаў апавядаць:

— Дык ведайце, што я раней быў драўляным хлопчыкам, як і цяпер. Але мне карцела стаць сапраўдным хлопчыкам, як усе ў гэтым свеце. Ды праз невялікую ахвоту вучыцца і паслухаўшы парады дрэнных прыяцеляў, я ўцёк з дому... і аднаго дня, калі прачнуўся, заўважыў, што пераўтварыўся ў асла з вялікімі вушамі... і з вялікім хвостом! Які сорам быў для мяне! Такі сорам, дарагі гаспадар, што няхай дабраславёны Святы Антонія не дасць вам адчуць гэтага! Мяне завялі на рынак аслоў, каб прадаць. Набыў мяне дырэктар коннай трупы, які меў намер зрабіць з мяне вялікага танцора і вялікага скакуна праз абруч. Але аднаго вечара, падчас імпрэзы ў тэатры, я дрэнна ўпаў і стаў кульгаць на абедзве нагі. Тады дырэктар, не ведаючы, што рабіць з кульгавым аслom, ізноў адправіў мяне на продаж. І вы мяне набылі.

— На жаль! І заплаціў за цябе дваццаць сольда. І хто мне цяпер верне мае бедныя дваццаць сольда?

— А навошта вы мяне набылі? Вы набылі мяне, каб зрабіць з маёй скуры барабан!.. Барабан!..

— На жаль! І дзе я цяпер знайду іншую скуру?

— Не засмучайцеся, гаспадару, у гэтым свеце шмат аслоў!

— Скажы мне, нахабны свавольнік, і тут твая гісторыя заканчваецца?

— Не, — адказаў драўляны хлопчык, — засталася яшчэ два словы, і тады яна скончыцца. Пасля таго як вы мяне набылі, прывялі на гэтае месца, каб забіць мяне. Але потым, саступіўшы чалавечаму пачуццю спачування, вырашылі павесіць мне на шыю камень і скінуць у глыб мора. Гэтае тактоўнае пачуццё надае вам шмат гонару, і праз гэта я вам буду вечна ўдзячны. Аднак, дарагі гаспадар, гэтым разам вы не ўзялі ў разлік Фею.

— А хто гэтая Фея?

— Гэта мая мама, якая падобная да ўсіх тых добрых матуляў, якія любяць сваіх дзяцей і з любоўю дапамагаюць ім у кожным няшчасці, нават калі тыя дзеці праз сваю легкадумнасць і дрэнныя паводзіны заслугоўвалі б, каб іх пакідалі на волю лёсу.

Такім чынам, як толькі добрая Фея пабачыла, што мне пагражае небяспека патануць, яна адразу даслала да мяне незлічоную колькасць рыб, якія палічылі мяне сапраўды мёртвым аслом і пачалі мяне есці!

І якія кавалкі яны аддзіралі! Ніколі не даў бы веры, што рыбы могуць быць болей пражэрлівыя за хлопчыкаў! Хто з'еў вушы, хто мызу, хто шыю і грыву, хто скуру на нагах, хто поўсць на спіне... і апрача ўсяго, там была адна рыбка, нагэтулькі мілая, што зрабіла ласку і з'ела мой хвост.

— Ад сёння, — сказаў пакупнік з жахам, — клянуся болей не есці рыбінага мяса. Надта непрыемна было б разрэзаць султанку ці траску і знайсці ў іх цэле хвост асла!

— Я думаю гэтаксама, як і вы, — адгукнуўся драўляны хлопчык і засмяўся. — І прыканцы паведамлю вам, што калі рыбы скончылі есці мяне — усё гэтае аслінае шалупінне, якое ўкрывала мяне ад галавы да ног, — дайшлі, вядома, да костак. Ці, дакладней, дайшлі да дрэва, бо, як бачыце, я зроблены з надзвычай цвёрдага дрэва. Але, зрабіўшы першыя ўкусы, пражэрлівыя рыбы заўважылі, што гэтае дрэва ім не па зубах. І адчуўшы агіду да ежы, якую нельга перастрававаць, яны паплылі ў розныя бакі, нават не павярнуўшыся, каб сказаць мне дзякуй... І вось я апавёў вам, якім чынам вы, пацягнуўшы за вяроўку, знайшлі жывога драўлянага хлопчыка замест мёртвага асла.

— Начхаць мне на тваю гісторыю, — азварэла сказаў пакупнік. — Я зразумеў, што згубіў дваццаць сольда, калі набыў цябе. І я хачу вярнуць мае грошы. Ведаеш, што я зраблю? Я зноў дастаўлю цябе на рынак і прадам як высушаныя дровы на распал каміна.

— Прадайце мяне, калі ласка, я ўсцешуся, — згадзіўся Пінокія.

Але пасля гэтых словаў ён зрабіў добры скачок і паляцеў у ваду. Весела плывучы і аддаляючыся ад берага, крыкнуў беднаму пакупніку:

— Бывайце, гаспадар, калі вам спатрэбіцца скура, каб зрабіць барабан, узгадайце мяне!

Потым ён засмяяўся і паплыў далей. Крыху пазней ён завярнуўся назад і закрычаў яшчэ мацней:

— Бывайце, гаспадар! Калі вам спатрэбіцца трохі высушанага дрэва, каб распаліць камін, прыгадайце мяне!

З гэтымі словамі ён шпарка аддаліўся нагэтулькі, што яго амаль не было відаць. На паверхні мора віднелася адно чорная кропачка, якая раз-пораз уздымала над вадой ногі і кулялася і скакала, як дэльфін у гуморы.

Між тым, калі Пінокія плыў наўздагад, ён пабачыў пасярод мора скалу, якая была нібыта з белага мармуру. А на вяршыні скалы — цудоўную Козачку, якая пяшчотна мэкала і рабіла знакі, каб ён наблізіўся.

Нязвыклым было тое, што воўна Козачкі замест таго, каб быць белай, ці чорнай, ці плямістай, як у іншых козачак, была блакітная. І гэты бліскучы блакітны колер вельмі нагадваў валасы Дзяўчынкі.

Уявіце сабе, як моцна пачало біцца сэрца беднага Пінокія! Ён пачаў плыць да белай скалы з падвойнай сілай

і імпэтам. Ён быў ужо на палове дарогі, калі з вады вынырнула і пайшла яму насустрач галава жахлівай пачвары з разяўленай, як прадонне, пашчай, у якой было тры шэрагі зубоў, якіх можна спалохацца, нават пабачыўшы іх на малюнку.

І ведаеце, што гэта была за марская пачвара?

Марская пачвара была ні болей, ні меней, як гіганцкая Акула, якую шмат разоў узгадвалі ў гэтай гісторыі. Праз сваю лютасць і ненажэрнасць яна атрымала мянушку «Пакаранне рыбы і рыбакоў».

Уяўляеце, як напалохаўся бедны Пінокія, калі пабачыў пачвару! Ён паспрабаваў ухіліцца ад яе, змяніць кірунак, спрабаваў уцячы. Але разяўлены бязмерны рот увесь час ішоў яму насустрач з маланкавай хуткасцю.

— Паспяшайся, Пінокія, прашу цябе! — мэкала прыгожая Козачка.

І Пінокія адчайна працаваў рукамі, плячыма і нагамі.

— Уцякай, Пінокія, бо пачвара набліжаецца!

І Пінокія, прыклаўшы ўсе намаганні, падвоіў дыханне.

— Глядзі, Пінокія!.. Пачвара цябе даганяе!.. Вось яна!.. Вось яна!.. Спяшайся, малю цябе, бо інакш ты загінеш!..

І Пінокія плыў так хутка, як ніколі. Ён плыў, і плыў, і плыў, як куля ляціць са стрэльбы. І ўжо быў зусім побач

са скалой, і ўжо Козачка ўся звесілася над морам, працягнуўшы яму свае ножкі, каб дапамагчы выкараскацца з вады!

Але было запозна! Пачвара дагнала яго і, уцягваючы ў сябе паветра, выпіла беднага драўлянага хлопчыка, нібыта курынае яйка, праглынула з такой моцай і прагнасцю, што Пінокіа, падаючы долу, у цела Акулы, выцяўся гэтак моцна, што з чвэрць гадзіны быў агаломшаны.

Калі ён апрытомнеў ад страху, не мог нават зразумець, у якім свеце ён знаходзіўся. Навокал панавала суцэльная цемра. Але цемра такая чорная і глыбокая, што яму здавалася, быццам ён з галавой чабохнуўся ў каламарніцу, поўную атраманту. Ён прыслухаўся і не пачуў ніводнага гуку. Толькі раз-пораз адчуваліся моцныя ўдары ветру ў твар. Напачатку ён не мог зразумець, адкуль гэты вецер выходзіць. Але потым уцяміў, што ён ідзе з лёгкіх пачвары. Бо трэба ведаць, што Акула надта пакутавала ад астмы, і калі яна дыхала, падавалася, што дзьме моцны сівер.

Пінокіа напачатку паспрабаваў набрацца адвагі. Але, калі ён упэўніўся, што знаходзіцца ў целе марской пачвары, ён пачаў плакаць і крычаць, і, плачучы, усклікваў:

— Ратуйце! Ратуйце! О, няшчасны я! Тут нікога няма, хто прыйшоў бы мне на дапамогу?

— Хто можа табе дапамагчы, няшчасны? — сказаў з цемры голас, рыпучы, як гук кінутай гітары.

— Хто гэта кажа? — запытаў Пінокія, адчуваючы, што халадзе ад страху.

— Гэта я, бедны Тунец, якога праглынула Акула разам з табой. А ты што за рыба?

— Я не маю нічога агульнага з рыбай, я драўляны хлопчык.

— Тады, калі ты не рыба, чаму ж дазволіў, каб цябе праглынула пачвара?

— Не я дазволіў праглынуць сябе, яна сама мяне праглынула. І што мы цяпер будзем рабіць тут, у цемры?..

— Трэба скарыцца і чакаць, пакуль Акула не перастравуе нас абодвух!..

— Але я не хачу быць перастрававаным! — закрычаў Пінокія і пачаў ізноў плакаць.

— Я таксама не хацеў бы быць ператраўленым, — дадаў Тунец, — але я філосаф і заспакойваю сябе думкай, што калі ўжо нарадзіўся тунцом, дык болей годна памерці пад вадой, чым на аліве!..

— Глупства! — закрычаў Пінокія.

— Гэта мая думка, — адказаў Тунец, — а чужыя думкі, як кажуць тунцы-палітыкі, трэба шанаваць!

— Урэшце я хачу выйсці адсюль... я хачу ўцячы...

— Уцякай, калі ты так вырашыў!..

— Ці такая вялікая Акула, якая нас праглынула? —
запытаўся драўляны хлопчык.

— Уяві, што яе тулава даўжэй за кіламетр, калі не лічыць хвост.

У той час, калі вялася гэтая гаворка ў цемры, Пінокія падалося, што далёка-далёка ён пабачыў нешта падобнае да кволага святла.

— Што гэта можа быць за агеньчык, далёка-далёка? —
запытаў Пінокія.

— Мабыць, нейкі наш таварыш па няшчасці, які чакае моманту, як і мы, калі будзе перастрававаны!

— Я хачу пайсці адшукаць яго. Можа, выпадкам, здарыцца так, што гэта будзе нейкая старая рыба, здольная паказаць мне дарогу, каб уцячы?

— Зычу табе плёну, дарагі драўляны хлопчык.

— Бывай, Тунец.

— Бывай, драўляны хлопчык, і ўдачы.

— Ці мы дзе пабачымся?..

— Хто ведае?.. Лепей нават не думаць пра гэта.

35

*Пінокія сустракае ў цэле Акулы...
каго ён сустракае?
Прачытайце гэты раздзел — і даведаецеся.*

Пінокія сказаў «бывай» свайму сябру Тунцу і рушыў навобмацак сярод цемры ўнутры цела Акулы. Крок за крокам ён кіраваў да маленькага кволага святла, якое мігцела далёка-далёка.

І калі ён ішоў, ягоныя ногі плёхаліся ў калюжынах тлустай і слізкай вады. І гэтая вада мела такі востры пах смажанай рыбы, што яму падавалася, быццам цяпер час найшчырэйшага посту.

Чым далей наперад ён ішоў, тым яскравей і выразней рабіўся кволы агеньчык. Ён ішоў, ішоў, урэшце прыйшоў. І калі прыйшоў... што ён знайшоў? Здагадайцеся! Знайшоў маленькі накрыты стол. На ім стаяла запаленая свечка, уторкнутая ў пляшку з зялёнага шкла. Пры сталe

сядзеў стары, увесь белы, нібы снег ці ўзбітыя вяршкі. Ён млява перажоўваў некалькі жывых рыбак, якія былі нагэтулькі жывыя, што іншы раз нават выскоквалі з рота, калі ён іх еў.

Пабачыўшы гэта, бедны Пінокія так моцна ўсцешыўся, што ледзь не ўпаў ад нечаканасці і захаплення. Яму хацелася смяяцца, яму хацелася плакаць, хацелася апавесці шмат чаго. Але ён толькі неразборліва мармытаў. Урэшце яму ўдалося выпусціць крык радасці, і ён кінуўся старому на шыю:

— О! Татачка мой! Я знайшоў вас! Цяпер я вас не пакіну болей ніколі, ніколі!

— Значыцца, мае вочы мяне не падманваюць? — адказаў стары, праціраючы вочы. — Значыцца, ты і ёсць мой дарагі Пінокія?

— Так, так, гэта я, менавіта я! І вы мне ўжо даравалі, ці не так? О! Татачка мой, які вы добры! І падумаць толькі, што я наадварот... О! Але каб вы ведалі пра тыя няшчасці, што зваліліся на маю галаву, і колькі мне давялося перажыць! Уявіце, што ў той дзень, калі вы, бедны татуля, прадаўшы сваю куртку, набылі мне лемантар, каб я пайшоў у школу, я ўцёк паглядзець на тэатр лялек, і лялечнік хацеў мяне ўкінуць у агонь, бо ён запыкаў барана,

а потым ён даў мне пяць залатых манет, каб я занёс іх вам, але я сустрэў Лісу і Ката, якія завялі мяне ў карчму «Чырвоны Рак», дзе елі, нібы ваўкі, і далей я пайшоў толькі ўначы, сустрэў забойцаў, якія пагналіся за мной, і я ўцякаў, а яны за мной, і я ўцякаў, пакуль яны не павесілі мяне на галіне Вялікага Дуба, куды прыгожая Дзяўчынка з блакітнымі валасамі паслала па мяне карэту, і лекары, калі наведалі мяне, адразу сказалі: «Калі ён не мёртвы, значыцца, ён усё яшчэ жывы», і тады я схлусіў, і ў мяне пачаў расці нос, і я болей не праходзіў праз дзверы пакоя, і з гэтай прычыны я пайшоў з Лісой і Катом, каб закапаць чатыры залатыя манеты, бо адну я патраціў у карчме, а Папугай пачаў смяцца, і замест дзвюх тысяч манет я зусім нічога не знайшоў, той суддзя, калі даведаўся, што я быў абрабаваны, адразу пасадзіў мяне ў вязніцу, каб задаволіць злодзеяў, адтуль я пайшоў прэч, і на полі пабачыў прыгожую гронку вінаграда, я сабраўся зняць яе, а селянін, цалкам справядліва, налажыў мне сабачы аброжак, каб я вартаваў куранятаў, а потым ён прызнаў маю невінаватасць і адпусціў мяне, і Змяя з хвостом, з якога ішоў дым, пачала смяцца, і ў яе луснула жыла ў грудзях, і так я вярнуўся да дома прыгожай Дзяўчынкі, якая памерла, а Голуб, калі пабачыў, што я плачу, сказаў мне:

«Я бачыў твайго тату, які рабіў човен, каб выправіцца шукаць цябе», а я яму: «О! Каб я таксама меў крылы!», а ён мне: «Ці хочаш трапіць да свайго таты?», а я яму: «Было б добра! Але хто мяне даставіць?», а ён мне: «Я цябе дастаўлю», і я сказаў яму: «Як?» І ён мне адказаў: «Сядай да мяне на спіну», і мы так ляцелі ўсю ноч, і потым раніцай усе рыбакі, якія глядзелі ў бок мора, паведамілі мне: «Гэты бедны чалавек на чоўне тоне», і я здалёк вас адразу пазнаў, бо мне падказала сэрца, і я паказваў, каб вы вярнуліся на бераг...

— Я таксама пазнаў цябе, — сказаў Джэпета, — і прагнуў вярнуцца на бераг. Але як гэта было зрабіць? Мора было бурнае, і вялікая хваля перакуліла човен. Тады жахлівая Акула, якая знаходзілася там, побач, як толькі пабачыла мяне ў вадзе, адразу паплыла да мяне. Яна высалапіла язык, падхапіла мяне і праглынула, як балонскі тартэліні.

— І колькі вы ўжо тут, усярэдзіне? — спытаў Пінокія.

— Ад таго дня будзе два гады. Два гады, мой Пінокія, якія здаліся мне двума стагоддзямі!

— І як вы тут жылі? І дзе знайшлі свечку? А запалкі, каб запаліць яе, хто вам іх даў?

— Зараз я табе ўсё апавяду. Дык вось, гэтая самая бура, якая перакуліла мой човен, таксама патапіла гандлёвы

карабель. Маракі ўсе ўратаваліся, але карабель апусціўся на дно. І тая самая Акула, якая ў той дзень мела выдатны апетыт, пасля таго як праглынула мяне, праглынула яшчэ і карабель.

— Як? Праглынула яго ўвесь, за адзін раз?.. — запытаўся Пінокіа са здзіўленнем.

— Увесь. І выплюнула толькі грот-мачту, бо яна захрасла паміж зубоў, як рыбная костка. На маё вялікае шчасце, гэты карабель быў наладаваны кансерваваным мясам у алавыных скрынях, сухарамі, інакш кажучы, падсмажаным хлебам, пляшкамі віна, сушаным вінаграфам, сырам, кавай, цукрам, стэарынавымі свечкамі і пушачкамі з запалкамі. З усім гэтым Божым падарункам мне ўдалося праіснаваць два гады. Але сёння ўсё скончылася. Сёння ў каморы болей нічога няма, і гэтая свечка, якую ты бачыш запаленай, апошняя свечка, што ў мяне засталася...

— І што далей?

— І далей, дарагі мой, мы абодва застанемся ў цемры.

— Тады, мой татачка, — сказаў Пінокіа, — у нас няма часу, каб губляць яго. Неабходна думаць, як уцячы адсюль.

— Уцячы? А як?

— Выскачыць з рота Акулы і паплысці ў мора.

— Гучыць файна. Але я, дарагі Пінокіа, не ўмею плаваць.

— Такой бяды! Вы сядаете мне верхам на спіну, а я, бо добра ўмею плаваць, дастаўлю вас жывым і здаровым на бераг.

— Ты памыляешся, мой хлопчык! — сказаў Джэпета, пахітаўшы галавой і сумна ўсміхаючыся. — Табе здаецца, што гэта магчыма, каб драўляны хлопчык, ростам ледзь з адзін метр, як ты, меў бы гэтулькі моцы, каб даставіць мяне на спіне.

— Паспрабуйце і даведаецеся! У кожным разе, калі ў нябёсах будзе напісана, што мы мусім памерці, прынамсі, будзем мець вялікае заспакаенне сканаць разам, у абдымках.

Болей нічога не кажучы, Пінокіа ўзяў у руку свечку і, ідучы наперадзе, каб свяціць, паведаміў тату:

— Ідзіце за мной і не бойцеся.

І так яны прайшлі даволі шмат, прамінулі ўсё цела і ўвесь страўнік Акулы. Але дасягнуўшы таго месца, дзе пачыналася вялікае горла пачвары, падумалі, што лепей спыніцца, каб аглядзецца і прычакаць адпаведнага моманту на ўцёкі.

Тут трэба зазначыць, што Акула была вельмі, вельмі старой і пакутавала на астму і на сэрца. Таму яна мусіла спаць з разяўленым ротам, праз які Пінокіа, напачатку

высунуўшыся з горла, паглядзеў вонкі. І праз гэты бязмерны разяўлены рот ён пабачыў добры кавалак зорнага неба і цудоўнае святло месяца.

— Гэта найлепшы момант на ўцёкі, — прашаптаў тады ён, павярнуўшыся да свайго таты. — Акула спіць, рыхтык сурок, мора спакойнае і відаць, як удзень. Так што ідзіце, татуля, за мной, і неўзабаве мы будзем ура-таванья.

І, узняўшыся ўгару па горле марской пачвары і трапіўшы ў гэты бязмежны рот, яны пачалі ісці на дыбачках языком. Язык быў такі доўгі і шырокі, што падаваўся сцежкаю ў садзе. І яны ўжо вось-вось былі гатовыя зрабіць вялікі скачок і выплысці ў мора, раптам Акула чхнула. І ад чханьня адбыўся такі моцны штуршок, што Пінокія і Джэпета аказаліся адкінутыя назад, ізноў углыб страўніка страшыдлы. Калі яны падалі ад гэтага моцнага штуршка, свечка згасла, і бацька з сынам засталіся ў цемры.

— І што цяпер?.. — спытаў Пінокія, зрабіўшыся паважным.

— Цяпер, мой хлопчык, мы дакладна загінулі.

— Чаму загінулі? Дайце мне руку, татуля, і глядзіце не пакаўзніцеся!

— Куды ты мяне вядзеш?

— Трэба зноў паспрабаваць уцячы. Ідзіце за мной і не бойцеся.

Сказаўшы так, Пінокія ўзяў тату за руку, і, ідучы ўвесь час на дыбачках, яны разам узняліся ў горла пачвары. Потым прайшлі праз увесь язык і пералезлі праз тры шэрагі зубоў. Аднак перш чым яны зрабілі вялікі скачок, драўляны хлопчык сказаў тату:

— Сядайце мне верхам на спіну і абдыміце мяне моцна, моцна. Рэшту я бяру на сябе.

Як толькі Джэпета ўладкаваўся на спіне сына, Пінокія, упэўнены ў тым, што ён робіць, скочыў у ваду і паплыў. Мора было спакойнае, як алей, месяц ззяў усім сваім святлом, а Акула працягвала спаць такім глыбокім сном, што яе не абудзіў бы нават гарматны стрэл.

Урэшце Пінокіа перастаў быць драўляным хлопчыкам і стаў сапраўдным хлопчыкам.

Пакуль Пінокіа борзда плыў, каб дабрацца да берага, ён адчуў, што ягоны тата, які сядзеў на спіне, апусціўшы ногі напалову ў ваду, няспынна дрыжэў, быццам беднага чалавека калаціла ліхаманка.

Ці ён калаціўся ад холаду, ці ад страху? Хто ведае. Мабыць, ад таго і ад другога. Але Пінокіа, які вырашыў, што дрыготка ад страху, сказаў яму, каб супакоіць:

— Смялей, тата, неўзабаве мы дапływём да берага і ўратуемся.

— Але дзе ж той выратавальны бераг? — спытаў стары, які рабіўся ўсё больш устрывожаны і прымружваў вочы, рыхтык як гэта робяць краўцы, калі прасоўваюць нітку ў іголку. — Вось я тут гляджу на ўсе бакі і не бачу нічога, апрача неба і мора.

— Але я бачу бераг, — сказаў драўляны хлопчык, — да вашага ведама, я, нібы кот, уначы бачу лепей, чым удзень.

Бедны Пінокіа ўдаваў, што ён у гуморы. Але напраўду хлопчык замаркоціўся. Сілы пакідалі яго, дыханне рабілася глыбокім і цяжкім... Карацей кажучы, ён болей не мог плыць, а бераг быў усё яшчэ далёка.

Ён плыў, пакуль меў дыханне. Потым павярнуў галаву да Джэпета і паведаміў перарывістым голасам:

— Тата мой... дапамажыце мне... бо я канаю!

І бацька, і сын ужо гатовыя былі пайсці на дно, як прагучаў голас закінутай гітары, які запытаўся:

— Хто гэта канае?

— Я і мой бедны тата!..

— Я пазнаю голас! Гэта ты, Пінокіа?

— Анягож, а ты хто?

— Я Тунец, твой таварыш па палоне ў целе Акулы.

— А як ты ўратаваўся?

— Я ўчыніў гэтаксама, як і ты. Ты патлумачыў мне дарогу, і пасля цябе я таксама ўцёк.

— Тунец мой, ты апынуўся тут акурат своечасова! Малю цябе, дзеля любові да тваіх дзетак, маленькіх тунцоў, дапамажы нам, інакш мы загінем.

— З прыемнасцю. Чапляйцеся абодва за мой хвост і даверцеся мне. За чатыры хвіліны я дастаўлю вас да берага.

Як вы здагадваецеся, Джэпета і Пінокія адразу прынялі запрашэнне. Але замест таго каб чапляцца за хвост, яны вырашылі ўладкавацца зручней, проста сеўшы верхам на Тунца.

— Ці мы не занадта цяжкія?.. — спытаў яго Пінокія.

— Цяжкія? Не болей за цень. Мне падаецца, што я маю на сабе дзве ракаўкі, — адказаў Тунец, які меў такое вялікае і моцнае цела, што быў падобны да двухгадовага цяляці.

Калі яны дапялі да берага, Пінокія саскочыў на сушу першым, каб дапамагчы тату. Потым ён павярнуўся да Тунца і ўсхваляваным голасам прамовіў:

— Сябра мой, ты ўратаваў майго тату! У мяне няма нават слоў, каб аддзячыць табе як мае быць! Дазволь хоць пацалаваць цябе на знак вечнай удзячнасці!

Тунец высунуў галаву з вады, і Пінокія, схіліўшыся над вадой, вельмі сардэчна пацалаваў яго. На праяву кранальнай і шчырай пяшчоты бедны Тунец, не прычытаены да падобнага, нагэтулькі ўсхваляваўся, што заплакаў, як дзіця, і, саромеючыся паказаць гэта, схаваў галаву назад пад ваду і знік.

Тым часам надышоў дзень. Пінокія, падаўшы руку Джэпета, які ледзь дыхаў і амаль не трымаўся на нагах, сказаў:

— Трымайцеся, калі ласка, за маё плячо, дарагі татуля, і паціху пойдзем чарапашым крокам, а калі стомімся, адпачнём дарогаю.

— І куды мы мусім ісці? — спытаў Джэпета.

— На пошукі нейкага дома ці будана, дзе з нас злітуюцца і дадуць кавалак хлеба і трохі саломы, каб мы зладзілі сабе ложкак.

Не паспелі яны зрабіць і сотні крокаў, як пабачылі, што на ўзбочыне дарогі сядзелі дзве агідныя мызы, якія прасілі міласціну.

Гэта былі Кот і Ліса, але болей не падобныя да тых, ранейшых. Уявіце, што Кот, удаючы сябе за сляпога, сапраўды аслепнуў. А Ліса, пастарэлая, аблыселая, пазбавілася хваста. Так, так. Гэтая зладзейка, якая ўсё болей упадала ў галечу, аднойчы нават была змушаная прадаць свой цудоўны хвост вандроўнаму ганучніку, які набыў яго, каб зрабіць вялікае ма́хала.

— О, Пінокія! — закрычала Ліса тужлівым голасам. — Злітуйся з гэтых двух бедных нядужных.

— Нядужных, — паўтарыў Кот.

— Бывайце, круцялі! — адказаў драўляны хлопчык.
— Адноўчы вы мяне ашукалі, але цяпер не атрымаецца.
— Дай веры нам, Пінокія, што сёння мы бедныя і няшчасныя насамрэч!

— Насамрэч! — паўтарыў Кот.

— Калі вы бедныя, вы гэтага заслугоўваеце. Прыгадайце прымаўку: «Скрадзеныя грошы ніколі не прынясуць карысці». Бывайце, махляры!

— Пашкадуй нас!..

— Нас!..

— Бывайце, махляры, прыгадайце прымаўку, якая кажа: «Чужое дабро вылазіць праз рабро».

— Не пакідай нас!

— ...нас! — паўтарыў Кот.

— Бывайце, махляры! Прыгадайце прымаўку: «Хто адбірае паліто ў свайго блізкага, звычайна канае без кашулі».

І прамовіўшы так, Пінокія і Джэпета спакойна пайшлі сваім шляхам. Зрабіўшы яшчэ сто крокаў, яны пабачылі ў глыбіні сцежкі, пасярод палёў, прыгожы будан з саломы, са страхою, укрытаю дахоўкай.

— У гэтым будане павінен нехта жыць, — сказаў Пінокія. — Хадзем туды і пагрукаем.

Яны сапраўды пайшлі і пагрукалі ў дзверы.

— Хто там? — запытаў галасок знутры.

— Мы, бедны тата і бедны сын, без хлеба і без даху, — адказаў драўляны хлопчык.

— Павярніце ключ, і дзверы адчыняцца, — паведаміў той самы галасок.

Пінокія павярнуў ключ, і дзверы адчыніліся. Як толькі яны ўвайшлі ўсярэдзіну, агледзеліся па баках, але нікога не пабачылі.

— А дзе гаспадар гэтага будана? — запытаў здзіўлены Пінокія.

— Я тут, угары.

Тата і сын паглядзелі на столь і пабачылі на бэльцы Цвыркуна-Гаваруна.

— О! Мой дарагі Цвыркуночак, — сказаў Пінокія, ветла вітаючы яго.

— Цяпер ты называеш мяне «мой дарагі Цвыркуночак», так? А ці памятаеш, як, вытурваючы мяне са свайго дома, ты шпурнуў у мяне драўляным малатком?..

— Твая праўда, Цвыркуне! Тады выгані мяне... кінь таксама і ў мяне драўляны малаток. Але пашкадуй майго беднага тату...

— Я пашкадую тату і нават сына, але я хацеў нагадаць табе твае дрэнныя манеры, каб навучыць, што ў гэтым свеце трэба імкнуцца быць добрым да ўсіх, калі ў патрэбны час мы хочам атрымаць наўзамен тую ж дабрыню.

— Твая праўда, Цвыркуне, ты цалкам маеш рацыю, і я запамню навуку, якую ты мне даў. Але скажы, як табе ўдалося набыць гэты цудоўны будан?

— Гэты будан учора мне падаравала адна вельмі прыгожая Каза, у якой поўсць цудоўнага сіняга колеру.

— А куды пайшла Каза?

— Я не ведаю.

— А калі вернецца? — спытаў Пінокія вельмі зацікаўлена.

— Яна ніколі не вернецца. Учора яна прыйшла ўся засмучаная і мэкала так, быццам казалася: «Бедны Пінокія... Цяпер я ўжо не пабачу яго... Яго зжэрла Акула!...»

— Яна сказала менавіта так? Значыцца, гэта была яна!.. Гэта была яна!.. Гэта была мая дарагая Феечка!.. — закрычаў Пінокія з румзаннем і плачам.

Калі ён добра наплакаўся, выцер вочы і зрабіў добрую пасцель з саломы. Паклаў на яе старога Джэпета і спытаў Цвыркуна-Гаваруна:

— Скажы мне, Цвыркуночак, дзе я магу знайсці шклян-
ку малака майму тату?

— За тры палі адсюль жыве агароднік Джанджа, які
трымае кароў. Ідзі да яго — і знойдзеш жаданае малако.

Пінокія бегма кінуўся да агародніка, але агароднік ска-
заў яму:

— Колькі ты хочаш малака?

— Мне трэба поўная шклянка.

— Шклянка малака каштуе адзін сольда, таму давай
мне сольда.

— У мяне няма нават чантэзіма, — адмоўна пахітаў
галавой Пінокія, прыгнечаны горам.

— Дрэнна, мой драўляны хлопчык, — адказаў агарод-
нік. — Калі ў цябе няма нават чантэзіма, у мяне няма для
цябе нават кроплі малака.

— Што ж паробіш! — уздыхнуў Пінокія і хацеў пайсці.

— Пачакай трохі, — спыніў яго Джанджа, — мы мо-
жам дамовіцца. Ты зможаш прыладзіцца, каб круціць
калаўрот?

— А што такое калаўрот?

— Гэта такі драўляны механізм, якім дастаюць ваду
са стаўка, каб паліваць агарод.

— Я паспрабую.

— Тады дастань мне сто вёдраў вады, і я табе дам як узнагароду шклянку малака.

— Згода.

Джанджа правёў драўлянага хлопчыка да агарода і навучыў яго, як трэба круціць калаўрот. Пінокія адразу ўзяўся за працу. Але пакуль ён выцягнуў сто вёдраў вады, абліўся потам з галавы да ног. Ён ніколі не рабіў такой цяжкай працы.

— Дагэтуль калаўрот круціла маё асяня, — сказаў агароднік, — але сёння гэтая бедная жывёліна канае.

— Вы можаце паказаць мне яго?

— Ахвотна.

Як толькі Пінокія ўвайшоў у стайню, пабачыў асяня, якое ляжала на саломе. Яно канала ад голаду і празмернай працы. Паглядзеўшы ўважлівей, Пінокія сказаў сабе ўсхвалявана:

— Я ж ведаю гэтага асла! Гэты твар для мяне не новы! — і, нахіліўшыся да яго, спытаў на аслінай гаворцы:

— Ты хто?

Асяня расплюшчыла вочы і адказала на той самай гаворцы, запінаючыся:

— Я... К... Кно... т...

І потым, заплюшчыўшы вочы, сканала.

— О! Бедны Кнот! — сказаў Пінокія напайголаса і ўзяў жменю саломы, каб выцерці слязу, якая сцякла долу па ягоным твары.

— Ты гэтак расчуліўся праз асла, які табе нічога не каштаваў, — сказаў агароднік, — што ўжо рабіць мне, калі я заплаціў за яго гатоўкай?

— Скажу вам... Гэта быў мой сябра!..

— Твой сябра?

— Мой школьны таварыш!..

— Як?! — ускрыкнуў Джанджа, гучна зарагатаўшы. — Як?! Тваімі школьнымі таварышамі былі аслы?.. Уяўляю тыя заняткі!

Драўляны хлопчык, адчуўшы сябе зняважаным, не адказаў. Ён узяў сваю шклянку амаль халоднага малака і вярнуўся ў будан.

І адгэтуль цягам болей пяці месяцаў ён уставаў раніцай, яшчэ даўдна, каб ісці круціць калаўрот, і такім чынам зарабляў тую шклянку малака, якая была дужа карысная для кволага здароўя ягонага таты. Але ён не задаволіўся толькі гэтым. У вольны час навучыўся таксама рабіць кошыкі і кашы з чароту. А грошы, якія атрымліваў за іх, вельмі разважліва выдаткоўваў на штодзённыя пакупкі.

Паміж іншых рэчаў ён зрабіў сабе зручны вазок, каб у добрае надвор'е вывозіць на прагулянку свайго тату і даць яму падыхаць свежым паветрам.

Увечары, не спаўшы, ён практыкаваўся чытаць і пісаць. У бліжэйшым мястэчку набыў за малыя грошы вялікую кніжку, у якой не ставала тытульнага аркуша і зместу, і з ёй пачаў сваё чытанне. Калі пісаў, замест асадкі карыстаўся завостранай саломінкай і, не маючы ні каламарніцы, ні атраманту, мачаў яе ў пляшачку, напоўненую сокам ажыны і вішні.

Усімі сваімі намаганнямі, руплівасцю і працай Пінокія ўдавалася не толькі ўтрымліваць у дастатку свайго ўсё яшчэ хворага бацьку, але, апрача таго, ён здолеў адкласці сорок сольда, каб набыць сабе новую вопратку.

Аднаго ранку ён сказаў бацьку:

— Я пайду на бліжэйшы рынак, каб купіць сабе куртку, шапку і боты. Калі я вярнуся дамоў, — дадаў Пінокія са смехам, — дык буду апрануты так добра, што вы пераблытаеце мяне з вялікім сін'ёрам.

І ён выйшаў з дома і пабег вясёлы і радасны, як раптам пачуў, што яго клічуць па імені. Калі ён азірнуўся, пабачыў прыгожага Смаўжа, які паказаўся з-за агароджы.

— Ты не пазнаеш мяне? — сказаў Смоўж.

— Мне здаецца ці не здаецца...

— Ці не прыгадваеш таго Смаўжа, які быў камердынерам у Феі з блакітнымі валасамі? Не прыгадваеш гэтым разам, як я спусціўся, каб пасвяціць табе, а твая нага захрасла ў дзвярах дома?

— Я ўсё ўспомніў! — закрычаў Пінокія. — Адкажы мне зараз жа, цудоўны Смоўжык, дзе ты пакінуў маю добрую Фею? Што яна робіць? Яна мне даравала? Ці любіць яшчэ мяне? Яна вельмі далёка адсюль? Ці можаш знайсці яе?

На ўсе гэтыя пытанні, якія былі прамоўленья імгненна і без перапынку, Смоўж адказаў са сваім звычайным марудлівым спакоем:

— Мой Пінокія, бедная Фея ляжыць у шпіталі!..

— У шпіталі?..

— На жаль! Разбітая шматлікімі няшчасцямі, яна цяжка захварэла і болей не мае за што набыць сабе кавалак хлеба.

— Сапраўды?.. О! Які боль ты прынёс! О! Бедная Феечка! Бедная Феечка! Бедная Феечка! Каб я меў мільён, дык пабег бы, каб аддаць ёй яго... але ў мяне ёсць толькі сорок сольда... Вось яны. Я ішоў акурат, каб набыць сабе новую вопратку. Вазьмі іх, Смоўж, і занясі іх добрай Феі.

— А твая новая вопратка?..

— Што важнага ў новай вопратцы? Я прадаў бы нават гэтае рыззё, што маю на сабе, каб дапамагчы ёй! Ідзі, Смоўж, паспяшайся, і за два дні вяртайся сюды, спадзяюся, што змагу даць табе яшчэ колькі сольда. Дагэтуль я працаваў, каб утрымліваць майго тату, ад сёння буду працаваць на пяць гадзін болей, каб утрымліваць таксама маю добрую маму. Бывай, Смоўж, і за два дні чакаю цябе!

Слімак, насуперак свайму звычайу, пабег, як яшчарка ў жнівеньскую спёку.

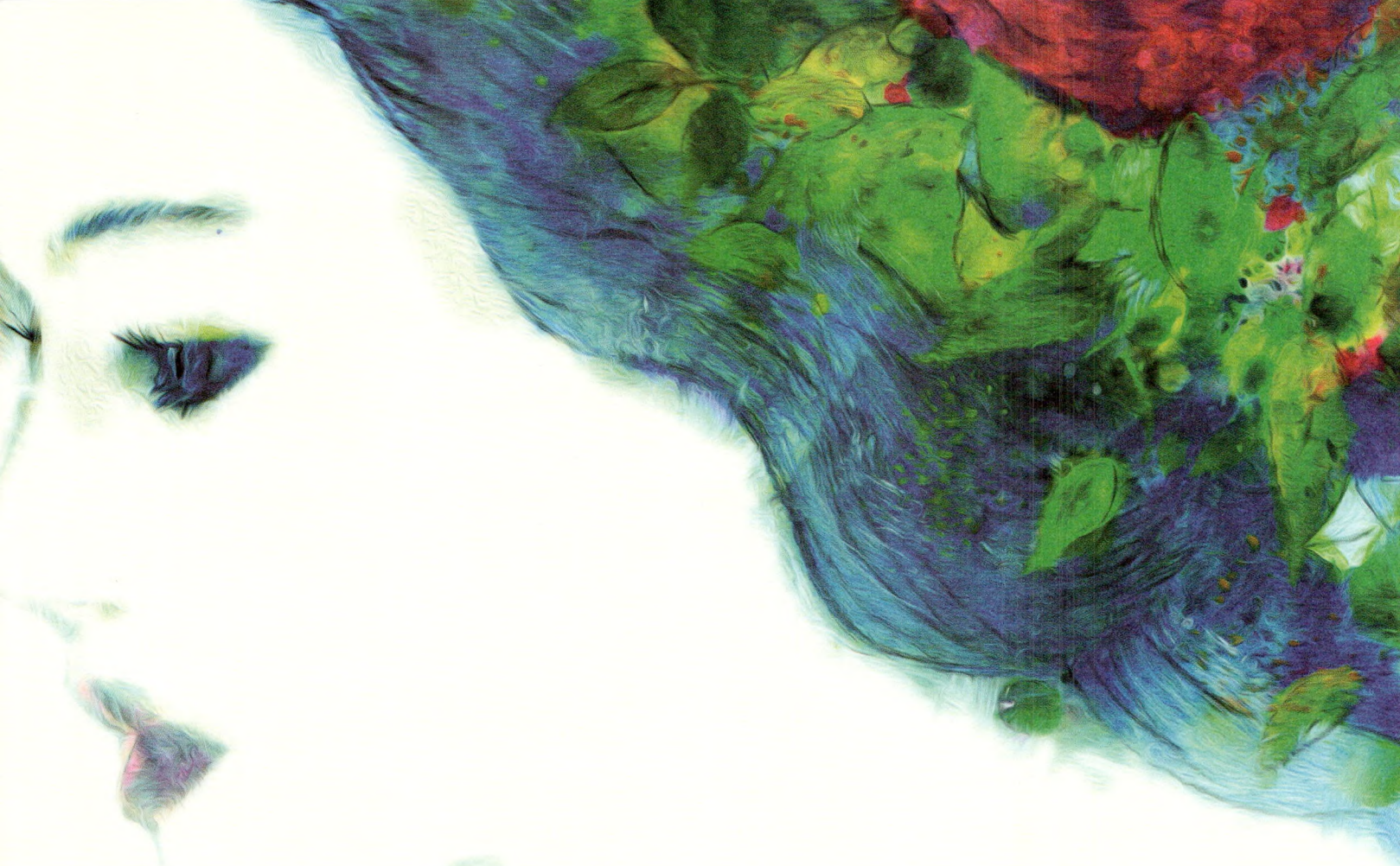
Калі Пінокія вярнуўся дамоў, ягоны тата запытаўся:

— А дзе ж вопратка?

— Я не знайшоў тое, што мне пасавала б. Нічога не паробіш... Я набуду сабе гэта іншым разам.

Гэтым вечарам Пінокія, замест таго каб працаваць да дзясятай гадзіны, працаваў, пакуль не прабіла поўнач. І замест таго каб сплесці восем кашоў з чароту, зрабіў шаснаццаць. Потым ён заснуў. І ў сне яму падалося, што ён пабачыў Фею, якая ўсміхалася. Яна пацалавала яго і потым сказала:

— Малайчына, Пінокія! Дзякуючы твайму добраму сэрцу я дарую табе ўсе твае свавольствы, якія ты ўчыніў да сённяшняга дня. Дзеці, якія з любоўю дапамагаюць сваім бацькам у бядзе і ў хваробах, заўсёды заслу-

гоўваюць вялікай пахвалы і вялікай любові, нават калі іх нельга прывесці ў прыклад як узор паслухмянасці і добрых паводзінаў. Будзь разважлівы надалей і будзеш шчаслівы.

Тут сон скончыўся, і Пінокія прачнуўся з шырока расплюшчанымі вачыма.

Цяпер уявіце сабе ягонае здзіўленне, калі, прачнуўшыся, ён адчуў, што болей не ёсць драўляным хлопчыкам, а стаў хлопчыкам сапраўдным, як і ўсе іншыя. Ён агледзеўся навокал і замест звыклых саламяных сценаў будана пабачыў прыгожы і вытанчана мэбляваны, амаль з элегантнай сціпласцю, пакой. Калі ён саскочыў з ложка, дык знайшоў падрыхтаваную цудоўную вопратку, новы пінжак, новую шапку і скураныя чобаты, якія падаліся яму творам мастацтва. Чобаты былі акурат ягонага памеру.

Як толькі ён апрануўся, зразумела, засунуў рукі ў кішэні. І выцягнуў адтуль маленькі партманет колеру слановай косткі. На ім былі напісаныя наступныя словы: «Фея з блакітнымі валасамі вяртае свайму дарагому Пінокія сорок сольда і шчыра дзякуе яму за ягонае добрае сэрца». Ён зазірнуў у партманет: замест са-

рака медных сольда там ззялі сорака залатых навюткіх цэхінаў*.

Потым ён падышоў, каб паглядзецца ў люстэрка, і болей не пабачыў ляльку, але пабачыў разумнага прыгожага хлопчыка з каштанавымі валасамі, з нябеснымі вачыма і з вясёлым ды радасным выглядам.

Падчас усіх гэтых цудаў, што адбываліся адзін за адным, Пінокія нават не ведаў, ці ён сапраўды ўжо не спіць, ці ўсё яшчэ спіць з расплюшчанымі вачыма.

— А дзе мой тата? — раптам ускрыкнуў ён. І, увайшоўшы ў суседні пакой, знайшоў там старога Джэпета здаровым, бадзёрым і ў гуморы, як ніколі. Джэпета адразу ўзяўся за сваю працу разьбяра па дрэве, і ў гэты момант выразіў вельмі прыгожую рамку, багата аздобленую лісцем, кветкамі і галовамі розных жывёлін.

— Задавольце маю цікаўнасць, татуля, але як патлумачыць усе гэтыя раптоўныя змены? — запытаўся ў яго Пінокія, кінуўшыся яму на шыю і пачаўшы цалаваць яго.

— Гэтая нечаканая змена ў нашым доме — твая заслуга, — сказаў Джэпета.

* Цэхін (*im.*) – залатая манета.

— Чаму мая заслуга?

— Бо калі дрэнныя дзеці ператвараюцца ў добрых, яны здольныя зрабіць усё навокал новым і радасным, таксама і ў сваёй сям'і.

— А стары драўляны Пінокія? Дзе ён схаваўся?

— Вось ён, — адказаў Джэпета. І паказаў яму вялікую ляльку, прыстаўленую да крэсла. Галава яе была скручаная набок, рукі віселі, а ногі былі скрыжаваныя і напалову сагнутыя. Падавалася дзіўным, як некалі яна магла трымацца роўна.

Пінокія павярнуўся, каб паглядзець на гэтую ляльку. І, прыгледзеўшыся, сказаў сабе з вялікім задавальненнем:

— Які я быў смешны, калі быў драўлянай лялькай!.. І як жа цяпер я задаволены, што стаў сапраўдным хлопчыкам!..

ПАДЗЯКА

*Выдавецтва «Галіяфы»,
перакладчык Яўген Салейчук
і мастак Андрэй Пазняк
дзякуюць усім, хто дапамог
кнізе ўбачыць свет*

Вольга Камяк

Віктар Цішук

Ігар Кулікоў

Анастасія Малашкевіч

Севярын Квяткоўскі

Віталь Забалотны

Сяргей Кручкоў

Аляксей Глінскі

Марыя Шуманская

alexanderxom9k

этнакрама

ЦУДОУНЯ

Гродна, Кірава, 3
cudounia@gmail.com

 [@cudounia](#)

 [/cudounia](#)

 [/cudounia](#)

Літаратурна-мастацкае выданне

Калодзі Карла

Прыгоды Пінокія

Казка

Для дзяцей сярэдняга школьнага ўзросту

Адказы за выпуск *Зміцер Вішнёў*
Рэдактар *Аксана Спрынчан*
Вёрстка *Дар'я Пушкар*
Карэктары *Алена Брава, Лідзія Наліўка*

Падпісана да друку 16.09.2019. Фармат 60×90/16.
Папера афсетная. Друк афсетны.
Ум. друк. арк. 16,25. Ул.-выд. арк. 11,71. 6+
Наклад 1000 асоб. Замова PRO01672.

Прыватнае выдавецкае ўнітарнае прадпрыемства «Галіяфы».
Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі выдаўца, вытворцы,
распаўсюджвальніка друкаваных выданняў № 1/48 ад 03.10.2013.

Пр-т Партызанскі, 77А, 220107, Мінск, Беларусь.

E-mail: vish@bk.ru

www.halijafy.by

Надрукавана ў Літве.

АВ «Srauda»

Laisvės ave. 60,

LT-05120, Vilnius.

EAC

RICERCATO

RICERCATO

ISBN 978-985-7209-31-6

ВЫДАВЕЦТВА
ГАЛІЯФЫ

वृक्षों की रक्षा के उपायों की